नं. ५३०९ पक्षता

नाम. याग पद्धः
तैलंग लिपिः

× × × ×

पत्र.सं. ३८ —— सं. ×

विषयः कर्मकाण्डम्:

तैलकंय लिप्यां मार्त्तिकानि प्रत्यकाणि
क्षीम कैलाश डलकानि॥ तत्रैव
तत्र

38

कागपद्मः तैलिंग देवालिप्याम्

५३०५

जा[illegible]पद्त्तपत्रे ३८

१० ३८ – २९ – ५५

నుమిత్యై

భాగ॥పక్ష శ్రీనమః పరదేవతాయై॥అనుమితిం లక్షయతి॥అనుమితిస్వరూపే పక్షధర్మ॥వ్యాప్తిజ్ఞానజన్యాయాః అనుమితేః కిమస్యాకారణమితి జిజ్ఞాసయైవ పక్షతానిరూప
ణమితి భావః॥అత్రానుకూలత్వం జనకజనకతావచ్ఛేదకసాధారణం ప్రయోజకత్వమాత్రం॥తేన వ్యాప్తేర్జ్ఞానోపాదాననత్వేపి నక్షతిః॥యద్రూపం జనకతావచ్ఛేదకత్వ
1 మేవ అత్రానుకూలత్వం వ్యాప్తివత్పక్షతాయా అపి కేవల వ్యాప్త్యా పారతన్త్ర్యాసిద్ధ్యా హేతుభ్యాం పరామర్శస్య జనకతాయామవచ్ఛేదకత్వాదితి మతం తు న॥పక్షతాన
కారణమితి మూలమతిత్వాద్దూషితం గ్రంథసందర్భవిరోధాపత్తేః॥పక్షధర్మతామితి॥పక్షధర్మత్వం యస్య ఇతి వ్యుత్పత్త్యా పక్షతామిత్యర్థః॥పక్షస్య ధర్మో ధర్మ
విశేషః పక్షత్వమితివాదేవతాదిశబ్దవదితి స్వార్థకత్వాత్తలః॥వ్యాఖ్యేతి॥నవప్రకృతగ్రంథస్య రస్యాం వక్ష్యతస్యైవ పాఠస్య ధర్మముచితత్వాదాక్షేప్తుమేవ అక్షరగం తే
యుక్తమితి వాచ్యం॥అత్రతోజనకత్వాత్॥వ్యాప్తేర్నిరూపణానంతరమిత్యేవం మూలపాఠ మనుసృత్య తథోపన్యాసాదితి భావః॥ననుసందిగ్ధసాధ్యవత్త్వమితి మూలస్య
యది సందేహవిషయీభూతసాధ్యవత్త్వమర్థః॥తదా ఘనస్య వహ్నేర్దేశ జలదాదావనుమితిర్న స్యాత్॥తత్ర ప్రాగ్దృశసాధ్యసంభావేన పక్షతావిరహాత్॥అతః సాధ్యసంశ
యస్యైవ పక్షతాత్వమాహ॥యత్రేత్యాది॥యద్ధర్మికతయత్తం బంధాభావనిశ్చయ ప్రకారకనిశ్చయత్వేన యత్స్యాయం ప్రతిబంధకత్వం తేన సందేహానుత్పన్నకతద్విధేయకానుమి
త్యా హేతుభూతాం పక్షతేత్యర్థః॥తేన వహ్నిధర్మికఘటాదినిర్ణయాత్మకస్య పర్వతధర్మికవహ్నిమాత్వనిశ్చయస్య నివర్తకత్వేపి ఘటాదిసందేహేన పర్వతపక్షకవహ్న్యనుమితా

కానుమిత్యాపత్తేః ॥ తదాపి ప్రకృతపక్షవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నం యత్ప్రకృతపక్షకప్రకృతసాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వం తన్నివె
శితమిత్యదోషః ॥ పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య వహ్నివ్యాప్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వేపి తాదృశనివర్త్యతాయాః పర్వతధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకత్వేనైవావచ్ఛేద్య
తయా వహ్నివ్యాప్యవత్త్వరూపప్రకృతసాధ్యవత్త్వవిషయితానవచ్ఛేద్యత్వాత్ ॥ నచ తథాపి బహిర్భూతాంతదళం వ్యర్థమితి వాచ్యం ॥ వహ్నివ్యాప్యవద్ధర్మా పర్వతో వహ్నిమా
న్నవేత్యాదిసంశయస్య తాదృశపర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్నివ్యాప్యసాధ్యకానుమిత్యాపత్తేరుపాదానసార్థక్యాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ పక్షవిషయతాబహిర్భూతేత్యస్య పక్షవ్యవహా
యసాధ్యాభావవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రకారిత్వసాధ్యవిశేషకత్వస్వేతరావచ్ఛిన్నమేవసాధ్యనిశ్చయనివర్త్యత్వం ॥ తేన వహ్న్యాపత్తేపి పక్షేసాధ్యతాయాం వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్నిమాన్నవేత్యాదిసంశ
యస్య పక్షవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశ్రప్రసిద్ధావపి న తత్రావ్యాప్తిః ॥ నచైవం హ్రదో ధూమవాన్ వహ్న్యభావవాన్ను మానే హ్రదో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయః పక్షతా
న స్యాత్ ॥ తన్నిష్ఠాయాః సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతాయాః వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారిత్వేనైవావచ్ఛేద్యతయా సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారితానవచ్ఛేద్యత్వాదితి వాచ్యం
ఇష్టత్వాత్ ॥ హ్రదో ధూమవాన్ వహ్న్యభావవాన్నవేత్యాకారకసంశయస్యైవ తత్ర పక్షతాత్వాత్ ॥ సాధ్యపక్షకాదినపక్షతాయాః నానాత్వాద్వ్యాప్యవత్తాసాధ్యకపక్షతాలక్షణగావ
సాధ్యవిషయత్వఘటితప్రతిబధ్యతాయాః ప్రవేశ్యత్వాదిత్యపి వదంతి ॥ కేచిత్తు ॥ సంశయత్వమత్ర ప్రకృతపక్షవిషయతానిరూపితప్రకృతసాధ్యనిష్ఠవిషయతాకత్వమతో

ఖాగ॥పక్ష పక్షతా తత్ర వహ్నిమత్త్వనిశ్చయత్వేన అప్రతిబంధకత్వాదితి భావః॥ అత్ర పక్షధర్మికసాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్తకనిశ్చయత్వమాత్రం బాధనిశ్చయేఽతివ్యాప్తం॥ అతః
సంశయపదం॥ న చ బాధనిశ్చయస్య పక్షతావ్యాప్తిసత్త్వేతి॥ తస్మిన్ సత్యనుమిత్యనుత్పత్తివారణం తు విశిష్టబుద్ధిసామాన్యం ప్రత్యేవ బాధనిశ్చయస్య విరోధిత్వాదేవేతి వాచ్యం॥
౨ సందిగ్ధాప్రామాణ్యకస్య బాధనిశ్చయస్య సత్త్వేఽపి సిద్ధ్యా కాదాచిత్కపరామర్శాదనుమిత్యుత్పత్తేః॥ తాదృశబాధనిశ్చయస్య విశిష్టబుద్ధిప్రతిబంధకత్వాత్॥ యద్యపి నిర్వహ్నిః
2 పర్వతో రూపవాన్న వేతి సందేహాత్మకస్య బాధనిశ్చయస్య పర్వతధర్మికవహ్నిమత్తానిశ్చయనివర్తకత్వం సంశయత్వం నాస్తి వహ్నిసాధ్యకపక్షతాలక్షణస్య తత్రాతివ్యాప్తిః॥
పర్వతధర్మికవహ్నిమత్తానిశ్చయే వహ్న్యభావవత్త్వే పర్వతపక్షకరూపరూపాభావకోటికసంశయానుదయాత్॥ పక్షే సాధ్యసంశయత్వేనైవ నానుగమవార్తాపి॥ తథా
పి సంశయత్వమత్ర తాదృశనిశ్చయాప్రతిబంధకత్వం॥ తథా చ పక్షధర్మికసాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్తకత్వే సతి తాదృశనిశ్చయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞా
నత్వం ఫలితార్థః॥ తేన గృహీతాప్రామాణ్యకస్య బాధాజ్ఞానస్య పక్షధర్మికసాధ్యవత్తాజ్ఞాననివర్తకత్వాభావేఽపి తన్నివర్తకతావచ్ఛేదకవిషయతావత్త్వాదేవ వ్యుదా
సః॥ యద్యపి వహ్నిమపి వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకానుమితౌ పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయః పక్షతాంశాభావాత్॥ తస్యాపి పక్షధర్మికవహ్నివ్యాప్యత్వరూపేణ సాధ్యనిర్ణయనివర్తక
త్వాత్॥ తాదృశనిశ్చయాప్రతిబంధకత్వాచ్చ॥ న చేష్టాపత్తిః॥ పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయోత్తరం పర్వతో వహ్నివ్యాప్యవానిత్యేవం సాధ్యనిర్ణయేఽపి వహ్నివ్యాప్యసాధ్య

ననుపక్షధర్మికసాధ్యసంశయత్వం సాధ్యధర్మికపక్షవృత్తిత్వాసంశయత్వాదికం వాలఘులక్షణం కుతః పరిత్యక్తమత ఆహ।। తేనేతి।। యాదృశసంబంధావగాహిత్వస్యస
లమాహ।। నవేతి।। మూలక్ష సాధ్యధర్మత్వమిత్యస్యపరిత్యాగబీజమాహ।। నవాత్రమతిత్రాది।। సందిగ్ధసాధ్యధర్మత్వమితి మూలస్య సందిగ్ధం సాధ్యం ధర్మత్వం యస్యేతి వ్యు
త్పత్త్యా యద్వ్యతిత్వం సాధ్యసందిగ్ధం కిం వా సందిగ్ధః సాధ్యరూపో ధర్మో యత్రేతి వ్యుత్పత్త్యా యథాశ్రుతార్థః।। తత్ర ప్రథమే పక్షీభూతతమసమవేతత్వస్య ధ్వతిత్వే వధర్మా
త్మకగగనసాధ్యప్రసిద్ధ్యా త్వయమపి దుష్టమిత్యాశయేన తమసః పక్షతయా సమవాయేన గగనస్య సాధ్యతయోస్తే।। అత్ర వమతే పక్షే సాధ్యవత్తాసంశయోత్తరసంస్కారత్వకసి
ద్ధిస్తత్పరామర్శోత్తరం త్వాదేవ్యనుమితిః భవత్యేవేతి ధ్యేయం।। నమోక్తలక్షణస్య సాధ్యసంశయమాత్రపరత్వే అగ్రిమమూలే తస్య విశేషణత్వాదితి వితల్పాసంగతిః।। తత్ర విశేషణో
పలక్షణపదయోః సాక్షాత్కారణపరం పరాకారణపరత్వాత్।। సందిగ్ధం సాధ్యం యత్ర తద్ధర్మతత్త్వం తత్సంబంధిత్వమితి వ్యుత్పత్త్యా లబ్ధం స్వవిశేష్యకసాధ్యసంశయసంబంధిత్వరూ
పః యథాశ్రుతార్థః మాదాత్స్వవిశేషణోపలక్షణపదయోర్వ్యర్థయోరగ్రేవికల్పః ఇత్యాహుః।। తద్వైకల్ప్యం।। పక్షతాద్వైకల్ప్యం।। ననుయోగ్యతాయాః శ్చాపినిరూపణమితి గ్రంథేనాగ్రే అను
మితానియోగ్యసంశయస్యాపి యోగ్యతాం నిరసితుముచితత్వాత్।। తదనిరసనాన్మూలస్య న్యూనత్వమత ఆహ సంశయేతి।। సిద్ధిశ్చాధర్మయోగ్యనకస్య వ్యాప్తిజ్ఞానమనోయోగాదేః స
త్త్వే వానుమితేః పూర్వం సత్త్వాదవశ్యం సాధకత్వాదితి।। తథా చ సాధకత్వేన బాధకత్వేన వా జనితం యస్మాదనుమితిమూలేఽనన్వయః।। ననుపక్షధర్మికసాధ్యాభావనిశ్చయాత్మకో బాధస్య కేవలా

ఖాగ॥పక్షే వహ్నివ్యాప్యవత్సాధ్యతానుమిత్యా వహ్నిమత్త్వసంశయస్య నివర్తితత్వే సాధ్యతానుమిత్యా వా మహానసీయవహ్నిమత్త్వసంశయస్య న పక్షతాత్వం తస్య తాదృశసాధ్యపక్షోభయ
వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాత్॥ ఏవం చ పక్షధర్మికసాధ్యవత్తానిశ్చయస్యాపి తాదృశత్వాత్ తద్వారణాయ నివర్త్యం తమితాన్వహుః॥ తన్న॥ సాధ్యపక్షవృత్తిత్వే వా సాధ్యం ప
౩ క్షనిష్ఠాభావప్రతియోగి న వేత్యాదిసందేహస్యాపి పక్షతయా తత్రావ్యాప్తిరుత్పత్తేః తేషాం పక్షసాధ్యోభయవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాత్॥ ఏవం తురీయవహ్నివ్యాప్యవాన్ నిత్యే
వం సాధ్యనిశ్చయనివర్తనీయస్య పర్వతో నిర్వహ్నిః వహ్నివ్యాప్యస్తు పర్వతో వా న వేతి సమూహాలంబనస్య వహ్నివ్యాప్యసాధ్యతానుమితౌ పక్షతాత్వప్రసంగాచ్చ॥ తస్యాపి
వహ్నివ్యాప్యాంశే తత్కసాధ్యపక్షోభయవైశిష్ట్యావగాహిత్వాత్॥ ఆధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవిషయతాయాః ప్రవేశే తు పక్షః సాధ్యవాన్ న వేత్యాదిసంశయస్యాప్యసంగ్రహా
౩ పత్తేరిత్యాదిక॥ యత్తు సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యసంశయత్వమిత్యత్ర సంశయత్వం సాధకాభావనిశ్చయనివర్త్యవృత్తిరూపం సర్వత్ర గ్రాహ్యం॥ అతో నోక్తదోష ఇతి తత్తుచ్ఛం॥ ప
ర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిః సాధ్యతాస్థలే వహ్న్యభావవత్త్వవర్తి స ధర్మో వహ్నిమత్త్వరూపో ద్రష్టుం న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తేః తాదృశసంశయం ప్రతి పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వ
హ్నినిశ్చయస్యేవ తదవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావనిశ్చయస్యాపి ప్రతిబంధకత్వాదిత్యాదిక॥ అత్ర తు ఇదం ధ్యేయం॥ అన్యత్ర యథా తథాస్తు తథాపి వహ్నివ్యాప్యవతి వహ్నిసాధ్యతాస్థలే తత్ర ధర్మిత
తాదృశసాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యసంశయస్య ప్రసిద్ధ్యసంభవాత్ తత్రాలక్ష్యం సంగమనీయం॥ వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్నిమాన్ న వేతి సంశయస్యాహార్యత్వేన అప్రతిబధ్యకత్వాదితి॥

యోః హేతుత్వసంభవాదితి భావః॥ యత్తు తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితి నివర్తనే అనుమిత్సా॥
త్విసత్త్వాదనుమిత్సావిరహకాలీనత్వవిశిష్టాభావత్వేనైవ తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమిత్సాయాః అనుమితౌ హేతుత్వేనైవ తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితౌ హేతుత్వమితి తన్న తా
దృశానుమితిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యత్వస్యైవ తాదృశాభావే సంభావ్యతానుమిత్సానుమిత్యోః అసంగ్రహాపత్తేః॥ తదానీమశాబ్దబోధత్వేన ప్రతిబం
ధకతావచ్ఛేదకత్వాత్॥ ప్రత్యక్షత్వేన సాధ్యానుమితినిష్ఠప్రతిబంధకతామాత్రస్యైవ సంభావ్యాలంబనే తాదృశానుమితిప్రతిబధ్యతామాదాయ ఘటాద్యనుమిత్సాయాం ప్రతి
వాచ్యత్వాపత్తేః శక్తిత్వేయం॥ మిత్రమతమాశంక్య నిరస్యతి॥ నచేతి॥ వాంఛామిత్యన్వయః॥ అనుమితిజనకేతి॥ తత్పురుషీయతత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితౌ తాదృశానుమితి
జనకత్వైవ పక్షతేత్యర్థః॥ విషయతయా ధార్మ్యధార్మ్యన్వయిన ఏవ సమానకర్తృకత్వస్య తంత్రత్వాదితి భావః॥ సులభేతి॥ తాదృశఘనగర్జితాద్యనుమితౌ నవ్యానాం మతే
భావః॥ తస్యాః ఇచ్ఛారూపాయాః॥ తదానీం॥ సిద్ధిదశాయాం॥ నతు జనకత్వం॥ న తాదృశానుమితిజనకత్వం తత్తాదృశానుమితిజనకత్వం హి॥ అసంభావ్యాదితి॥ స్వరూపతః స
త్త్వాదితి॥ నను తత్పురుషీయతాదృశానుమితిం ప్రతి తత్పురుషీయతాదృశానుమిత్సైవ హేతుః స్యాత్॥ తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి విశిష్టేచ్ఛాత్వేన హేతుత్వాత్॥ తదానీం స్వరూపయోగ్యత్వేన
సిద్ధిత్వాభావం॥ కార్యత్వావచ్ఛేదకపూర్వవృత్తిత్వాదినా హేతుత్వస్య సార్వభౌమియ్యా నిరుక్తాత్తావన్నిరస్తత్వాదితి భావః॥ తదుపాదానం॥ తాదృశానుమితివిశిష్టత్వం॥ త
థా భావాదితి॥ తథా ఘనగర్జితమపి సిద్ధౌ అనుమితిః స్యాత్॥ ప్రత్యక్షానుమిత్యనంతరమేవ అనుమిత్యంతరం స్యాదితి భావః॥ నత్వాని మగ్రే తత్పురుషీయతత్పక్షత

ఉత్పన్న

పేక్షేణ ॥ యత్తేనోపపేక్షేణ తత్ర పక్షత్వవిషయత్వదశాయామేవానుమితివిషయత్వలాంఛనత్వమనయోరత్ర్యోరిహ సార్వసంగతిరితి ధ్యేయం ॥ పునరితి ఉత్పన్నపరామర్శోత్త-

ఆగమపక్ష న్నయనిరుక్తప్రసిద్ధిరిత్యుక్తం ॥ కేవలాన్వయినివేతి ॥ ఏవంచ తేనానవాప్తత్వావానాన్యకారకః వటాద్యుభావేప్రతియోగితాసంబంధేనవాప్తత్వాద్ధ్యవగాహనే విఘాతకః ॥ ఖండశః ప్రసిద్ధానాత్రసం క్షి

భవతీత్యానివేదయితుం సులభత్వమిత్యుక్తం ॥ నచైవం నానావిధానాంబాధబుద్ధీనామనుగమాసంభవః స్యాత స్వేతరూపేణతాసాం నవేనేతు నాప్యభావవ్యయమితి మూలాసంగతిః బాధాభావమూల శ్రీ

శ ధ్రుశ్రీ సాధనతావిదితి వాచ్యం ॥ పక్షతేసాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధినాం యద్ధర్మత్వేన తాసామనుగమాదిత్యాభావః ॥ మూలేప్రత్యక్షేపరిశేష్ట తమితి ॥ ప్రత్యక్షేపరిశేష్ట త్వవిశిష్టవి స్తో

షయకౌణాధాని మనుమానజన్యబోధః రద్ధిభావంతల్లక్షణాః ॥ నను పునరనుమిత్యాదౌ మనుమితి త్వస్వసాధనతాజ్ఞానస్యపూర్వమపేక్ష్యనే తెన్నైవప్రాప్తేన పరామర్శనాశా

త్పత్తప్రాత్రానుమితిః సాదత ఆహ ॥ తతః పరామర్శాంతరమితి ॥ తతో అనుమితిర్భవత్యతీయః ॥ ఇష్టసాధనతాజ్ఞానపరామర్శయోః పృథక్కల్పనే గౌరవాదా

హ ॥ స్మరణస్య కాద్యైతి ॥ విశిష్టానుభవప్రత్యవవిశేషణజ్ఞానస్య సాక్షాత్తు తయాతాదృశవిశిష్టపరామర్శోత్పత్తౌ విశేషణజ్ఞానథాకల్పనే గౌరవమపి నాపితస్మా

దయితుం స్మరణస్య కాద్యైత్యుక్తం నచోక్తం పరామర్శానంతరం అనుమిత్యాదశాయాం అనుమితి ప్రసంగః ॥ సామగ్రీసత్వాదితి వాచ్యం ॥ సిషాధయిషారూపాయాః

పక్షతాయాః ప్రాగసత్త్వాదిత్యాసామగ్ర్యా ఏవప్రతిబంధకత్వసంభవాద్వితి భావః ॥ కల్ప్యానియమ్యమితి ॥ నచైతావతాత్ర లాఘవాద్విశిష్టం వహ్నిజ్ఞానం జ్ఞాయతాం వహ్యాన

నుమితిర్జాయతామితి రూపాణామనుమిత్స్వేత్తేనాం అనుగతరూపవిరహాత్కారణతావిసంభవ ఇతి వాచ్యం ॥ యద్వదనుమిత్సాసత్త్వ ఏవ యత్రేష్టేయతానిద్ధ్యానానుమి

స్మరణాదిత్యర్థః॥ అనుమిత్సేతి॥ తదనంతరం బాధానుమితిరిత్యగ్రేసాన్వయః॥ స్మృతానాం పక్షసిద్ధ్యాసహకృతాంత విశేషణస్య ప్రమోషణముక్త్వా అనుమిత్వాప్యసిద్ధాతదాహ॥ పూర్వ
కాలేత్యాది॥ జిజ్ఞాసిషామోహమోగపద్యానురనుమితాని జననస్యైనావిశేషస్మరణసంభవాత్॥ తత్తత్తజ్జ్ఞానతత్స్మరణేత్యుపరామర్శదశాయాం అనుమిత్సాన్నాశాత్తత్రాపత్త్యా వి
నోపాయతలిత్యుక్తం॥ పూర్వకాలవృత్తేనేతి॥ అనుమితాని పూర్వకాలోత్పన్నేత్యర్థః॥ అనుమితాని యాః పూర్వం పక్షౌ విసంక్షిప్తేషే అనుమితాం విధూయ వహ్న్యాదిసాధ్యస్త త
ద్వ్యాప్యవత్త్వైకైవ పర్వతాదేః ప్రత్యక్షమేవ స్యాత్ తాదృశప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః సర్వత్ర బలవత్త్వాదనుమితానంతరం సంక్షిప్తేషే పరామర్శదశాయాం నానుమిత్సాయాః సత్త్వం అ
తలిత్యుక్తం॥ అనుమిత్సాకాలేతి॥ ఇదముపలక్షణం యత్రానుమితేః సాధ్యసందేహవిషయకస్య సాధ్యతద్వ్యాప్యవిశిష్టతత్తత్స్యత్త్వస్యానంతరం అనుమితానితత్రాపి పక్షతాసంప
న్నతరం సహకృతం బోధ్యం॥ పక్షతాసంపత్తయ ఇతి॥ న చానుమిత్సాదశాయామపి ఘటాద్యవచ్ఛేదేన తదభావస్య సత్త్వాప్యాప్తిరిత్యాత్మాగతప్రసంగః॥ దేశాదవచ్ఛిన్నవి
శేషణతయైవ సామానాధికరణ్యరూపస్యానుమితాని విరహాద్వైశిష్ట్యస్యోపేతత్వాద్ విశేషాభావః॥ సమునిద్దిష్టోవరమాత్రపదస్య సిషాధయిషాయా అవచ్ఛేదకప్రత్యక్షసంజ్ఞాయతామి
తిషాయామపి సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శాద్యుపష్టానుమితిస్స్యాదత ఆహ॥ సిషాధయిషాచేతి॥ తత్తాదృశ్యానుప్రవృత్తసాధ్యవిధేయతానిరూపితప్రకృతపక్షవిషయతాకత్వప్ర
కారకత్వార్థః॥ తేన వహ్నివిశిష్టప్రాదావనుప్రసిద్ధావపి ప్రాదోవహ్నిమానితాన్వయస్యానుమితానపత్తుత్రాపాదనః॥ నవాసాధ్యసామయత్వేనపర్వతేతజ్జన్యేనవహ్నేనుమితిర్జాయ

భాగ॥పక్షే

౬

తత్సాధ్యకానుమితిసామగ్రీవిశిష్టత్వమేవ తాదృశానుమితిజనకత్వమిత్యర్థః॥ ప్రసంగాదితి॥ తథా చ పరామర్శాదికం హేతునానైవ దవచ్ఛేదకత్వాదితి భావః॥ ఇష్టాపత్తా
బాధకమాహ లోకే ఇతి॥ తాదృశానుమితిసామగ్రీవిశిష్టత్వేనైవ హేతుత్వసంభవాత్॥ ఇచ్ఛాభాగస్య వైయర్థ్యాదితి తదర్థః॥ న చాత్ర సామగ్రీపదేన ఇచ్ఛేతరః కారణసామగ్ర్యమేవ ధర్త
వ్యస్తథా చ సిద్ధికాలీనపరామర్శస్యాపి తాదృశసామగ్రీవిశిష్టత్వాదితి॥ తత్రోల్లిఖితానుమితికారణఘటమేవ ఇచ్ఛాభాగః ప్రవేశనీయ ఇతి వాచ్యం॥ సిద్ధిదశాయాం ఇచ్ఛాసత్త్వే అనుమితికా
రణసామగ్ర్యసత్త్వాత్॥ అన్యథా తాదృశకారణసామగ్రీవిశిష్టాయాః ఇచ్ఛాభావదశాయాః తదానీమపి సత్త్వాత్ ఇచ్ఛాకాలవైశిష్ట్యే తత్రానుమిత్యుదయాపత్తేః॥ ఘునగణితాను
మిత్సానురోధేన తాదృశేచ్ఛాయాః సామానాధికరణ్యప్రత్యాసత్త్యా హేతుత్వసంభవాదితి భావః॥ నను ఇచ్ఛాభాగో న దేయః తాదృశానుమితిసామగ్రీవిశిష్టత్వేనైవ హేతుత్వం
వాచ్యం॥ తద్వైవమనుమిత్సాయాః సర్వత్ర హేతుత్వసంభవాదిత్యత ఆహ తదానీమితి॥ సిద్ధిదశాయాం యత్కారణాభావప్రయుక్తః సామగ్రీవిరహః తత్కారణస్యైవ ఘటకః॥ ఏవ
మేవ తాత్పర్యాదితి॥ తథా చావశ్యకత్వాత్ ఇచ్ఛాయా ఏవ ప్రయుక్తత్వమితి భావః॥ నను ప్రత్యక్షాదీనాం సిద్ధిపరామర్శానుమిత్సానాం యుగపదసత్త్వాత్ తదంశం వ్యర్థమత
ఆహ॥ యత్రేతి॥ పక్షతాస్మరణమితి॥ తదనంతరం చానుమితిరిత్యన్వయః॥ విశిష్టానుభవం ప్రత్యక్షవిశేషణజ్ఞానస్య హేతుత్వాత్ తదుపస్థాపకస్మరణం స్వాశ్రయత్వేన స్మరణప
ర్యంతానుసరణం॥ అత్రానుమిత్యర్థమనుమిత్సాసాధనతాజ్ఞానాంతరం కల్ప్యమితి లాఘవాదాహ॥ అనుమిత్సాదితి॥ తాదృశస్మరణాదితి॥ సాధ్యతదవ్యాప్యవిశిష్టపక్షే

మపి ఉత్తేజకత్వం వాచ్యమితి అననుగమ ఇత్యత ఆహ। యాదృశేతి। సిద్ధిసమానకాలీనానాం అనుమితిప్రాక్కాలస్థాయిసిషాధయిషాణాం ముత్తేజకవిధయా ప్రత్యేకం తాయాం
ప్రవేశే మైత్ర్యర్థః। కారణతావచ్ఛేదకగౌరవాపాదకత్వాభావాత్। అతః సిద్ధ్యాసత్తాన్ మిత్యుక్తం। అత్ర ఏకాకారానుమితౌ వ్యక్తీనాం అనుగమ్యైకరూపేణ ఉత్తేజకతా బాధః।
యాదృశయాదృశే ఇత్యుక్తమితి ప్రాంచః। వస్తుతః యద్యదిచ్ఛాత్వేన సత్త్వ ఇత్యేవ వక్తవ్యం। అన్యథా యత్ర సిద్ధ్యాత్మకో వహ్నిమాత్రపరామర్శః। తత్రానుమితిర్జాయతామిత్యాదిచ్ఛాయామ
పి వహ్న్యనుమిత్యాపత్తేః। అనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వేనైవోత్తేజకత్వాత్। యత్ర సిద్ధ్యాత్మకో వహ్నిపరామర్శ ఏవ తదనాత్మకద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకపరామర్శః। తత్రానుమి
తిర్జాయతామిత్యాదిశాయాం ద్రవ్యత్వాద్యనుమితివత్। వహ్న్యనుమితేరాపత్తేః। ఏవం పర్వతమాత్రపక్షకసిద్ధ్యాత్మకపరామర్శాద్ధి యత్ర వహ్న్యనుమితిర్భవతు యా పర్వతే వహ్న్యనుమి
తిస్తత్ర వహ్న్యనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వేనోత్తేజకత్వే యత్ర పర్వతే మహానసే చ వహ్నివ్యాప్యవత్పరామర్శ ఏవ పర్వతే సిద్ధ్యాత్మకస్తత్ర వహ్న్యనుమితిర్జాయతామిత్యాకారకే
చ్ఛయా పర్వతే వహ్న్యనుమితేరాపత్తేః। న చేష్టాపత్తిః। అనుభవవిరోధాత్। ప్రకారాంతరేణాప్యవిషయసిద్ధిపర్యవసానసంభవే అనుమిత్యానాం అవగతార్థగోచరజ్ఞానానా
ర్థకత్వాపత్తేః। అస్మాకం తు సమూహాలంబనస్థలే యత్తత్తదిచ్ఛావ్యక్తేనాముత్తేజకత్వే తాత్ర ప్రవిష్టత్వాన్న దోష ఇతి। పరం తు తత్తత్పక్షకతత్తత్సాధ్యకతత్తల్లింగకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్ర
త్యేవ పక్షతాయాః కారణత్వకల్పే తత్తల్లింగకతత్సాధ్యకతత్పక్షకానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్నాభావాః అనుగతరూపేణైవ పక్షతాయాం లాఘవాన్నివేశనీయాః। న తు తాదృశత

భాగ॥పక్ష తామితిఛాయామపిసిద్ధిదశాయాంపర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిస్తదభావాయాః పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయతాద్యనవగాహిత్వాదితి
భావః॥వహ్నిమత్వేన పర్వతస్య ప్రత్యక్షంజాయతామితిఛాయావారకతయాహేతోః॥అనుమితివిషయిత్వేతి॥యత్కించిదిత్యాదిః॥ద్రవ్యస్యావరంజ్ఞానంజాయతామితిఛాయామపివహ్నిసిద్ధిసత్త్వే
౮ తేపరామర్శాత్తందనుమిత్యనుమిత్యాదిదోషవర్గః॥ఏతేనజ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛాయామప్యుక్తాపివహ్నిసిద్ధిసత్త్వేపరామర్శోత్తరంసిద్ధ్యభావాదేవత్వమానస్యవిషయసిద్ధ్యనుపహితత్వేపి
6 శేషఃదేవతదిచ్ఛావారణం॥సిద్ధ్యనంతరంతాదృశేచ్ఛానవహ్నిసత్త్వేవజ్ఞానమాత్రస్యైవజ్ఞానత్వప్రకారకేచ్ఛావిషయత్వాదితిప్రత్యక్షత్వం॥నస్యానుమితివిషయకత్వేనఅనుమిత్యాప్యత్వేనా
ప్రవేశేగౌరవాదేవఅనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛైవప్రవేశ్యతాంమతభావః॥అనుమితిత్వేతి॥సిద్ధ్యుత్తరపరామర్శోత్తరంపర్వతేవహ్నిజ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛైవసత్త్వేసిద్ధి
విరోధిత్వాత్సిద్ధ్యుత్తరపరామర్శేపూర్వకాలోత్పన్నాయాఃతాదృశేచ్ఛాయాఃనానుమితావుపయోగఃస్వవిషయసిద్ధ్యనుపహితత్వాభావాత్॥అతఃప్రత్యక్షాద్యతిరిక్తమి
త్యుక్తం॥అనుమిత్యుత్పాదాన్త్య॥తథాచద్వితీయాదికక్షువమచిత్త్వరమితిఛావః॥ననుయత్రవహ్నిమత్తయాపర్వతస్యప్రత్యక్షంజాయతామితీచ్ఛైవప్రత్యక్షత్వేనఅనుమి
తిమవగాహ్యవృత్తాతత్రాపిసిద్ధ్యాసత్త్వాన్అనుమిత్యాపత్తిః॥కించప్రకృతసాధ్యవిధేయతానిరూపితప్రకృతవిషయతాకత్వప్రకారకేచ్ఛాయాఏవఉత్తేజకత్వేవహ్నిభిన్నా
విధేయతానుమితిచ్ఛాయాంప్రత్యక్షాదిభిన్నంవహ్నివిధేయకజ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛాదశాయాంసిద్ధ్యుత్తరపరామర్శాదనుమితిర్నస్యాత్॥తథాచతాదృశతాదృశేచ్ఛానా

ప్రతిబంధకత్వం తేంతు తావదభావవిశిష్టసిద్ధిత్వేనేతి దిక్॥ స్వేతత్రాసు॥ తత్రాదిభావవిరహాత్మోపవిశిష్టసిద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాఖండస్య తద్భిన్నత్వే త్వేన్నైవ హేతుత్వం తద్భిన్నత్వే-
వతాదాత్మ్యేనాస్యైవ వృత్తేరిత్యదోషః॥ చింతామణికృన్మతే తు విశిష్టాభావస్య అతిరిక్తత్వే॥ న వ కారణమాత్రస్య ధర్మావచ్ఛిన్నత్వే మానాభావాదేవ అవచ్ఛేదకం చ నైవ అఖండతా-
ద్యేనం సిద్ధిభావస్య అనుమితికారణత్వమితి ప్రలాపో గ్రాహ్యః॥ వ్యాపకతాంగభాగయోః కారణతాయోః అవచ్ఛేదకస్య నానావృత్తిత్వస్థల ఇవ ఏకవృత్తిత్వే పి సంభవేన వారయితుమశ-
క్యత్వాత్॥ పదార్థాంతరరూపాయాస్తుయా కారణతాయాః అవచ్ఛేదకస్య నానావృత్తిత్వే పి తాన్నగప్రసంగాదితాహుః॥ తదిత్వం॥ కేచిత్తు పక్షధర్మికసాధ్యవిధేయకానుమితి-
త్వప్రకారకేచ్ఛాత్వేనైవ అనుగతరూపేణోత్తేజకత్వలాఘవాదిభ్యాంతరస్యైతేవ తాదృశేచ్ఛాత్వేన అనుమితిస్త్వేన కారణీభూతస్య విశిష్టాభావస్య సంపత్తేరిత్యాహుః॥ అలంత
పరామర్శా దితి॥ ఆలోకమాత్రపరామర్శాదిత్యర్థః॥ తదన్యేతి॥ ధూమేనాలోకేన వ పర్వతే వహ్నేరనుమితిర్భూయతామితీచ్ఛాయామపి ధూమలింగకపరామర్శాత్ ధూమలింగకా-
నుమిత్యర్థం మాత్రపదం॥ తథా చ ధూమలింగకానుమిత్సావిరహవిశిష్ట ఆలోకలింగకానుమిత్సా ధూమలింగకానుమితిప్రతిబంధికేత్యర్థః॥ అత్ర ధూమలింగకానుమితిత్వప్రకార-
కేచ్ఛాత్వేనోత్తేజకత్వే ధూమేన వ్యాపక్షస్య ఆలోకేన చ వహ్నేః పర్వతే అనుమితిర్భూయతామితీచ్ఛాయామపి వహ్నివ్యాప్యధూమమాత్రపరామర్శాత్ ధూమలింగకవహ్న్యనుమిత్యాప-
త్తేః॥ ధూమలింగకవహ్న్యనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వేన తథాత్వే తు ధూమేన మహానసాదౌ ఆలోకేన పర్వతే వహ్నేరనుమితిర్భూయతామితీచ్ఛాయామపి ధూమమాత్రపరామర్శాత్పర్వ

భాగ॥ పక్ష

త్తదభావవృత్తి నామభావసముదాయత్వావచ్ఛేదేనైవ యాదృశయాదృశేత్యుక్తమితి ధ్యేయం॥ అభావాభావసముదాయస్యేతి ఇదముపలక్షణం॥ సిద్ధిధర్మికయత్కించిదప్రామాణ్యజ్ఞానసత్త్వే సిద్ధి
దశాయామనుమితేః తత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావసముదాయస్యాపి సిద్ధ్యవిశేషణత్వం బోధ్యం॥ అత ఏవ మిశ్రైరనుమితిగ్రంథే అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితాయాః సిద్ధేరప్రతిబంధ
౨ కత్వముక్తం॥ నన్వేతదపి॥ యద్యప్యేవమపి తత్తదభావవిరహవృత్తేర్నాం విశేషణవిశేష్యభావే వినిగమనాభావాదనంతకార్యకారణభావః॥ నన్వేకాభావవిరహవిశిష్టాయో అపరాభావవి
1 రహస్య వైశిష్ట్యసిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధకత్వే సామానాధికరణ్యఘటితవైశిష్ట్యస్య ద్వ్యధికప్రవేశే గౌరవమతః తత్తదభావవిరహవృత్తేర్నాం ఏకప్రత్యయమితి నైవ న యుగపత్సిద్ధావిశేషణత్వం లాఘ
వాదితి వాచ్యం సిద్ధ్యాతాదభావవిరహవైశిష్ట్యస్యాసత్త్వేపి సిద్ధ్యేశ్చిత్రప్రత్యక్తం తత్తదభావస్య సామానాధికరణ్యస్య వైశిష్ట్యవిధయా ప్రవేశాత్॥ సిద్ధ్యాతావదభావవైశిష్ట్యస్యైవ తత్తదేకాభావే
అపరాభావవైశిష్ట్యప్రవేశేపి గౌరవానవకాశాత్॥ తథాపి సిద్ధ్యాతావదభావానాం యుగపద్విశేషణత్వే వైశిష్ట్యసామానాధికరణ్యఘటకత్వే తత్త్వాంశస్య సకృదేవ ప్రవేశాల్లాఘవం ప్ర
త్వేనైకాభావే అపరాభావవైశిష్ట్యఘటకవృత్తిత్వస్య బహుశః ప్రవేశాత్ గౌరవమతో యుగపదేవ తావదభావవృత్తేర్నాం సిద్ధివిశేషణత్వం యుక్తం॥ కించ సిద్ధ్యాతావదభావస్య యు
గపద్విశేషణత్వే విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతావత్త్వమేవైతత్త్వమేవ అనుగతసంబంధః సంభవతి॥ ఏకాభావే అపరాభావవైశిష్ట్యం విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతావిశేష
ణతయా వృత్తిత్వం సిద్ధ్యా అభావాంతరవైశిష్ట్యం తు విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతావత్త్వమేవేతత్త్వమిత్యననుగతవైశిష్ట్యస్య సంభవాదేవ నైకాభావవిశిష్టాపరాభావసిద్ధిత్వేన

తోత్తరత్వేన ధూమవల్లింగకానుమితిత్వాత్తాదృశానుమితివిరోధాన్ తోకల్లింగకానుమితాని యాః సత్వాదితి పరాస్తం తదిభావ్యతేర పృతు తాబకత్వాత్ ॥ తత్ర ధూమల్లిం
గకత్వప్రకారకే భాష్యే నోక్తాలఙ్కత్వాసంభవస్యానుపదముక్తత్వాత్ ॥ యత్తు పర్వత ధర్మకత్వ వహ్నేనుమితిసామాన్యం ప్రత్యాలోకాదిల్లింగకపరామర్శాభావవిశిష్టాలోక ధూ
త్రల్లింగకానుమితాని త్వేన ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యం ॥ నతు ధూమాదితత్తల్లింగకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నప్రతి తదన్యమాత్రల్లింగకానుమితాని త్వేనప్రతిబంధకత్వం కార్యతావచ్ఛేదక
గౌరవాపత్తేః ॥ తథా చాలోకేష్టాకే ఆలోకల్లింగకపరామర్శసత్వాదేవ తల్లింగకానుమితానానను మితి ప్రతిబంధికా ॥ నవా మాత్రపదవైయర్థ్యః ॥ ధూమపరామర్శోత్తర
మాలోకేన ధూమేనవహ్నేనుమితేర్జాయతామితి భాదశాయామనుమిత్యర్థం తదుపాదానాదితి వక్తవ్యం ॥ ధూమపరామర్శదశాయామాలోకేనధూమేనవహ్నేనుమి
తిర్జాయతామితీచ్ఛాసత్వేపి అనుమితిప్రసంగాత్ ॥ ఆలోకపరామర్శాభావవిశిష్టాయా పితాదృశేచ్ఛాయాః ఆలోకల్లింగకత్వమాత్రాప్రకారకత్వాత్ ॥ సమాలోకల్లింగక
పరామర్శాభావవిశిష్టేన ధూమల్లింగకత్వప్రకారక ఆలోకల్లింకానుమితాని త్వేన పర్వతధర్మికవహ్నేనుమితిసామాన్యం ప్రతి విరోధిత్వేనైవ దోష ఇతి వాచ్యం ॥ తల్లింగ
కపరామర్శోత్తరమపి ఆలోకేన ధూమేన చ వహ్నేనుమితిర్జాయతామితి భాసత్వేప్యనుమితిప్రసంగాత్ ॥ తాదృశేచ్ఛాయాః ధూమల్లింగకత్వప్రతికారకత్వేన అవిరోధి
త్వాత్ తత్రస్మాత్ తల్లింగకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిప్రాగుక్తత్రమేణ తదన్యమాత్రల్లింగకానుమితాని త్వేనప్రతిబంధకత్వమేవసమ్యగితి దిక్ ॥ యదివ తత్రేతి ॥ అస్వసాధ్యకానుమి

భాగ॥పక్ష తే వహ్నిమనుమితాప్రత్తేః ॥ న చ పర్వతపక్షక ధూమలింగక వహ్న్యనుమితౌ తాదృశానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛావిరహవిశిష్ట ఆలోకలింగకేచ్ఛాత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వం ధూమేనాలోకేన వ
అనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాయాం మతి ధూమమాత్రస్య పరామర్శాద్ధూమలింగకానుమిత్యే భావాపత్తేః ॥ తదిచ్ఛాయాం పర్వతపక్షకవహ్న్యనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాభావాత్ ॥ త
౮ థాపి యద్యదిచ్ఛావత్త్వే దశాయాం ఆలోకలింగకానుమితిచ్ఛావత్త్వే సత్యపి పర్వతధర్మికధూమలింగకవహ్న్యనుమితిః ప్రామాణికీ తత్తదిచ్ఛావిరహకూటవిశిష్ట ఆలోకాను
8 మితిత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వేనైవ తాదృశధూమలింగకానుమితేః ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యం ॥ అత ఏవ ఆలోకలింగకానుమితి ధూమలింగకాపరోక్షవహ్న్యనుమితిః సా జాయతామితి
భాసత్త్వే పర్వతధర్మికధూమమాత్రపరామర్శాద్వహ్న్యనుమితిః ॥ తదిచ్ఛావత్త్వేయుత్తేజకానంతర్గతత్వాత్ ॥ న చ యత్ర ధూమమాత్రపరామర్శోత్తరం ధూమాలోకోభయ
లింగకానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛా తత్ర సందుభయలింగకపరామర్శోత్పత్తౌ అనుమితిస్తత్ర తదుభయలింగకపరామర్శోత్పత్తి దశాయామపి ధూమలింగకానుమితిః స్యా
త్ ॥ అగ్రిమానుమిత్యనురోధేన తత్తదిచ్ఛావత్త్వే యుత్తేజకత్వాదితి వాచ్యం ॥ తత్ర సమూహాలంబనపరామర్శస్య విశిష్ట తత్తదిచ్ఛావత్త్వే చైవోత్తేజకత్వాత్ ఇత్యస్య
త్ ॥ ఇదం చ ఆలోకేన మహానసే వహ్నిమనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వేపి ధూమపరామర్శాత్ పర్వతే వహ్నిమనుమితిరప్రత్యక్షావ తదిచ్ఛావత్త్వేః స్పష్ట్యైవోత్తేజకత్వాత్ ॥
అత ఏవ ఆలోకేన వహ్నిమనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛోత్తరం ధూమాలోకయోః సమూహాలంబనపరామర్శాత్ పర్వతే వహ్నిమనుమితిరనంతరమపి ధూమపరామర్శాద్వహి

యత్కించిల్లింగకానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాపదత్తిరిక్తా సుమితానిసిషాధయిషాపదేన వాక్యే త్యర్థః॥ తేన ప్రమేయవల్లింగకానుమితిష్టవే తదన్యల్లింగకాప్రసిద్ధావపి న క్షతిః॥
అత్ర తదన్యమాత్రల్లింగకానుమిత్యాతిరిక్తత్వం న విశేషణం కింతు ప్రత్యేకజ్ఞానతత్తత్వాదిభావ్యక్తేనాం పరిచాయకమితి మతవ్యం॥ తేన మహానసే ధూమేన వహ్ని
నుమితిర్జాయతామితిచ్ఛాదశాయాం సిద్ధ్యాత్మికపర్వతవద్వ్యత్వకవహ్నిసాధ్యకధూమల్లింగకపరామర్శాన్న పర్వతే వహ్ని సుమితిరిత్యాదిక మహానియ్యం॥ న నుతల్లింగకాను
మిత్యానివిరహవిశిష్టసిద్ధిసత్వే న్యల్లింగకానుమిత్యాన్యల్లింగకపరామర్శోత్తరం॥ ప్రకృతసాధ్యానుమితేరుత్పాదనప్రసంగ తః పత్ర్యతాయాః॥ అనుమితిహేతుత్వమి
త్యత ఆహ॥ లింగేతి॥ లింగవిశేషనియంత్రితల్లింగవిశేషావచ్ఛిన్న తార్ష్యతానిరూపితకారణతాకం॥ తథా చ యద్వ్యదిచ్ఛావ్యతిసత్వే సిద్ధిదశాయాం తల్లింగకతత్ప్రత్యక్షతా
కానుమితిర్జాయతే తదవిచ్ఛావ్యత్తేవిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావః తల్లింగకత్ప్రత్యక్షతత్తానిష్ఠకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ హేతురతో న వ్యభిచార ఇతి భావః॥ అన్యల్లింగ
కానుమిత్యానియాస్తల్లింగకానుమిత్యాస్వ తంత్రేగవిరోధిత్వేపక్షతాయాంల్లింగవిశేషానియంత్రితత్వేపి న క్షతిరిత్యత ఆహ॥ తల్లింగకానుమిత్యావితి॥ సిద్ధిదశాయా
మన్యల్లింగకానుమిత్యాసత్వేపి తల్లింగకానుమిత్యుత్పత్తేరాహ॥ సిద్ధికాలేనేతి॥ సిద్ధివిశేషేత్యర్థః॥ తల్లింగకానుమిత్యాత్వాత్ అన్యల్లింగకానుమిత్యాస్త్వేత్తి యాః తల్లింగకా
నుమిత్యప్రబంధకత్వాచ్చాహ॥ తల్లింగకానుమిత్యావిశేషవిరహవిశిష్టేతి॥ తల్లింగకానుమితిత్వంతల్లింగకపరామర్శవ్యవహితోత్తరానుమితిత్వం॥ తథా చ అతోన్యల్లింగ

శాగుపత్ర

౬

తాసియా ఇవ లఅన్యల్లింగకానుమితాసియా అపి స్వతః ప్రతిబంధకత్వే మానాభావాదితి భావః॥ తత్రేతి॥ సిద్ధసాధ్యకఆలోకపరామర్శోత్తరం ధూమేనానుమితిత్వాదశాయాం
అనుమితివారణాయేత్యర్థః॥ న చ తత్తదిభావవత్వేనానుమిత్యజనకత్వేప్రవేశాదేవ నలత్రానుమితిరితి వాచ్యం॥ యత్ర సిద్ధసాధ్యకఆలోకపరామర్శోత్తరం ధూమల్లింగ
కానుమితాసిత్రతః॥ క్రమేణ సిద్ధసాధ్యకధూమపరామర్శాత్॥ వహ్న్యనుమితిః తత్రధూమపరామర్శోత్పత్తిక్షణే వహ్న్యనుమిత్యనుత్పత్తేః॥ పర్వతపక్షకవహ్న్యనుమిత్యాదిది
భావత్వేనైకలతు తజ్జనకత్వాత్తల అన్యథా తత్రైవ సిద్ధసాధ్యధూమపరామర్శాద్వహ్న్యనుమితినస్స్యాదితి భావః॥ యద్యపి వహ్న్యమానస్య విషయసిద్ధ్యనుపహితత్వవిశేషణేనైవధూ
మాదిల్లింకతపరామర్శవిశిష్టాయామేవ తత్తదిభావత్వేనైకలతుజనకతాయాం నైకోపిదోషః॥ ప్రాగుక్తరీత్యా ధూమపరామర్శవిశిష్టానుమితిత్వేవిరహస్యవసి
ద్ధసత్వాదేవ ధూమపరామర్శోత్పత్తిదశాయామనుమిత్యుత్పత్తేరసంభవాత్॥ తథాపి మిశ్రాదిసంమతమతేనావచ్ఛేదెనపక్షతాపరామర్శ(ద్వయజన్యత్వమనుమితేః స
ంపాదయితుమనుమితాసిమేవల్యథానావచ్ఛేదకత్వల్లింగకానుమితేరితి॥ వాయ్వనుమిత్యపరోక్ష్యయః॥ నను తల్లింగకానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛావచ్ఛేదేనానుజనకత్వే వహ్న్యనుమితి
ఖ్యయతామితి భా దశాయాం సిద్ధసాధ్యకఆలోకపరామర్శాదలోకల్లింగకానుమితిర్నస్యాత్తత్తదిభావత్వేనాలోకల్లింగకత్వప్రకారకత్వాచ్ఛరతఆహా॥ తన్నమాత్రేతి
॥ ధూమాలోకాభ్యాం వహ్న్యనుమితిర్జాయతామితి జ్ఞాతదశాయామాలోకపరామర్శాదనుమిత్యర్థం మాత్రపదం॥ తథా చ తల్లింగకానుమితిత్వాప్రకారకత్వే సతి

స్వతః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్యైవ కారణత్వం తథాసతి శ్రుత్రకర్త్రే వక్తవ్యత్వాత్॥ అథ ధాసిధ్యాత్మకపరామర్శమాత్రాదనుమిత్యాపత్తిరితి ధ్యేయం॥ నను
సాధకమానం సిద్ధిజనకమితి॥ తథా చ పరామర్శమాత్రాదపి అనుమితిస్స్యాదితి॥ తస్యైవ తాదృశసాధకమానత్వాదతో వ్యవస్థా॥ సాధ్యవత్త్వనిశ్చయ ఇతి॥ సాధ్యవ
త్త్వసంశయెప్యనుమిత్యుత్పాదాన్నిశ్చయ ఇత్యుక్తం॥ యద్యపి సాధ్యవత్త్వనిశ్చయత్వం యది సాధ్యసామాన్యాభావాప్రకారకత్వే సతి సాధ్యప్రకారకత్వం తదా పర్వతః కపి
లవహ్నిమాన్నవేతి సందేహోత్తరదశాయాం పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిర్న స్యాత్॥ తాదృశసందేహస్యాపి వహ్నిసామాన్యాభావాప్రకారకత్వే సతి వహ్నిప్రకారకత్వాత్॥
నచ యేన రూపేణ సాధ్యతా తన్మాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వం నిశ్చయత్వమిత్యుక్తం అతః కపిలవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకసందేహస్య వహ్నిమాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారతాక
త్వాభావాన్న దోష ఇతి వాచ్యం॥ పర్వతః కపిలవహ్నిమానితి నిశ్చయదశాయామపి పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమిత్యాపత్తేః తాదృశనిశ్చయస్య వహ్నిత్వమాత్రా
వచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వాభావాత్॥ న చేష్టాపత్తిః॥ అనుభవవిరోధాత్॥ అత ఏవ గవాశ్రితత్వసాధ్యే సకలగవాశ్రితత్వం న హేతుః॥ అవశిష్టసాధ్యవత్త్వానుమి
త్యావిశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహస్యాపి విరోధితయా పక్షధర్మతాగ్రహదశాయాం సిద్ధసాధనాదితి శతి వాదే మిశ్రైరప్యుక్తం॥ యది చ సాధ్యప్రతియోగికాభావ
అప్రకారకత్వే సతి సాధ్యప్రకారకత్వమేవ సాధ్యనిశ్చయత్వం తదా గుణవహ్నిమాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యేవం నిశ్చయేపి పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమిత్యాపత్తేః॥

బాగ॥పక్ష కానుమిత్సాదశాయాం ధూమాలోకయోః సిద్ధాన్తే వహ్న్యామశేషోక్తమయం తత్పక్షానుమితేర్నస్యాత్॥ తత్సామ్యేపి నిరుక్త ధూమలింగకత్వేన ఆలోకలింగకానుమిత్సాప్రతిబంధ
కత్వాదితోపవిశేషపదం॥ తేనవస్తుగత్యా తల్లింగకానుమితిగోచర యద్యద్విషయత్వం సత్త్వే అన్యలింగకానుమిత్సా సత్త్వేపి తల్లింగకానుమితిర్భవత్యేవ తత్తదభావవిరహ
౧౦ కూటవిశిష్టత్వేన లింగకానుమిత్సాత్వేనైవ తల్లింగకానుమిత్సాప్రతిబంధకత్వం ఉక్తౌ తు వహ్న్యాలోకలింగకానుమిత్సాయాం తేనాపి వస్తుగత్యా ధూమలింగకానుమితిగో
చరతయా తదభావస్యాపి రూపత్వేన కూటాన్తర్గతత్వాద్దోషః ఇతి విశేషపదం సత్త్వేపి తల్లింగకానుమిత్సావిరహవిశిష్టత్వస్యోక్తత్వే ఏవం ధూమగ్రాహ్యసమితౌ అత్రాపి వైశిష్ట్యమేత
సమయావచ్ఛేదేన ఏతాదృశప్రతిబంధ్యత్వం॥ తేన కాలాంతరీయ పురుషాంతరీయ తల్లింగకానుమితీచ్ఛామాదాయ అన్యలింగకానుమితీచ్ఛాదశాయాం నానుమితేరుత్పాదః॥
నవ తల్లింగకానుమిత్సా భిన్న తదన్యలింగకానుమిత్స్యైవ ప్రతిబంధకాస్తు తల్లింగకానుమిత్సావిరహవిశిష్టత్వప్రవేశే గౌరవాదితి వాచ్యం॥ యత్ర సిద్ధౌ సత్యాం కాపి ఇచ్ఛా బుద్ధౌ సత్యాం
వహ్నిమత్పరామర్శోత్తరం తత్రైవ ఆలోకలింగకానుమితిత్వప్రకారేచ్ఛా ధూమలింగకానుమితిత్వప్రకారేచ్ఛాద్వయం తత్ర వహ్నివత్తయా ధూమలింగకానుమితేస్సత్త్వా
దాపత్తేః॥ ధూమలింగకానుమిత్సా భిన్నాని వహ్న్యాలోకలింగకానుమిత్సానియాసత్త్వాదితి భావః॥ అన్యలింగకానుమిత్సైవ వేతి॥ వాకారో నాస్త్యైయాం పూర్వకల్పస్య తత్
ల్లింగకానుమిత్సావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావత్వేన తల్లింగకానుమితిహేతుత్వస్య లాఘవేన తదపేక్షయైవాత్ర లిఙ్గస్య గురుత్వాదితి॥ తత్రేష్టే తత్తల్లింగకానుమిత్సాసా

10

ధౌ అన్యత్ర పర్వతే సర్వత్రైవ అనుమిత్యనుత్పత్తేః॥ పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన తృప్తేరం॥ అవచ్ఛేదకత్వ విషయతాత్వత్వ పర్వతత్వప్రకారత్వైరూప్యైవేతి తదర్థః॥ తాదృశానుమితిః॥ పర్వ
తత్వసామానాధికరణ్యేన సాధ్యానుమితిః॥ ధర్మి విశేషోపి తథా॥ తథా చ పర్వతత్వప్రకారేణ తత్పర్వతధర్మికవహ్న్యనుమితౌ పర్వతత్వప్రకారేణ తత్పర్వతధర్మికవహ్న్యాదినిశ్చయత్వేన ప్రతి
బంధకత్వం వాచ్యం॥ ఇదముపలక్షణం॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ ఏకసాధ్యకత్వేః సిద్ధావపి నానానుమిత్యాం అన్యసాధ్యకత్వేః అనుమితేరనుభావికత్వే సాధ్యవిశేషోపి నివేశనీయః
ఇత్రపక్షతానాన్యథా॥ ధర్మ్యంశే అనుమిత్యనుత్పాదే తు ధర్మివిశేషోపి న నివేశనీయః తథాహి॥ అథ తత్పురుషీయవహ్న్యాదివిధేయకానుమితింప్రతి తదీయానుమిత్సావిరహవిశిష్టతదీ
యవహ్న్యాదిమత్తానిశ్చయత్వేన సమానవిశేష్యకత్వప్రత్యాసత్త్యైవ ప్రతిబంధకత్వం న తు సామానాధికరణ్యప్రత్యాసత్త్యా॥ తథా సతి పర్వతత్వాదివిశిష్టవిశేష్యకవహ్న్యనుమితౌ పర్వత
త్వాదివిశిష్టవిశేష్యకవహ్న్యాదిమత్తానిశ్చయత్వేన విరోధిత్వే ధర్మితావచ్ఛేదకవిధయా పర్వతత్వమహానసత్వాద్యనేకధర్మాణాం తద్భానే అనంతకార్యకారణభావాపత్తేః॥ నవ్యవవాదిపురు
షత్వాదేవ అనంతహేతుహేతుమద్భావః॥ తత్పురుషనిష్ఠకవిత్తితయా తద్భేదేన కార్యకారణభావనానాత్వస్య త్వయాప్యంగీకర్తవ్యత్వాత్॥ తథా చ అర్థవశసంపన్నో వాక్యం ధర్మివిశే
షస్య నివేశ ఇతి చేన్న॥ పాకషాసగమయత్వేన పర్వతే వహ్నినిశ్చయేపి పర్వతత్వేన తత్ర వహ్న్యనుమిత్యుత్పత్తేః॥ సమానవిశేష్యతాప్రత్యాసత్త్యా ప్రతిబంధకతావ్యసంభవాత్॥ న చైకధర్మావచ్ఛిన్నత్వ
మేవ ప్రత్యాసత్తిరిత్యాదిదోషః॥ పాకగమయత్వసాధ్యకధర్మితయా తదవచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వసంభవాసంభవాత్॥ తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వస్య ప్రత్యాసత్తితాయాం తత్తద్ధర్మఘ

జాగ॥పక్ష

౧౧

ఇతి నిశ్చయస్య వహ్నిప్రతియోగికాభావప్రకారకత్వేన అవిరోధిత్వాత్ ॥ తథాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయకానుమితిం ప్రతి వహ్నిసామాన్యాభావాప్రకారకత్వే సతి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వేన కపిలవహ్న్యభావాప్రకారకకపిలవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వాదినా వప్రభేదకధర్మేణ చైవ ప్రతిబంధకతాయాం తాదృశాభావకూటస్యైవ కారణత్వేన విరోధినిశ్చయ సాధ్యనామనుగతైకధర్మాభావాత్ ॥ వస్తుతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయాః ప్రకారతాయా తదన్యప్రకారతాయా నిరూపితప్రకృతపక్షనిష్ఠవిశేష్యతాకత్వాభిన్నత్వమేవ సాధ్యనిశ్చయత్వం వాచ్యం ॥ పరతః కపిలవహ్నిమాన్నవేతి సందేహే పర్వతనిష్ఠవిశేష్యత్వం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావ్యభిన్నేన కపిలవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వేన చ నిరూపితమత స్తద్ద్వ్యన దోషః ॥ సంశయవిశేష్యతామాత్రస్యైవ ప్రకారతాద్వయనిరూపితత్వాత్ ॥ ఏవంచ నిర్వహ్నిర్వహ్నిమాంశ్చ పర్వత ఇత్యాదిసముచ్చయస్యాపి సాధ్యనిశ్చయత్వసంభవాత్ తత్సత్త్వేపి న వహ్న్యనుమితిః సముచ్చయేష్టత్వే ప్రకారతాద్వయనిరూపితవిశేష్యతాద్వయోపగమాత్ ॥ భూతలం ఘటవత్ పటవచ్చేత్యాదిసిద్ధే భూతలస్య ద్విధాభానవత్ తత్రాపి పర్వతస్య ప్రకారద్వయాంశే ద్వైవిధ్యేన భానావిత్యస్యత్ర విస్తరః ॥ తత్ర పర్వతే తస్య వహ్నేః ధర్మిత్వేతి ॥ నన్వేవం వహ్నిమాన్వహ్నిమానిత్యేవమప్యనుమితిస్స్యాత్ ॥ తద్ధర్మితావచ్ఛేదకమంతర్భావ్య వహ్నిమత్తానిశ్చయస్యావిరోధిత్వాదితి వాచ్యం ॥ ఇష్టత్వాత్ ॥ వహ్నిమత్పక్షకవహ్నిసాధ్యకానుమితిమంతర్భావ్య పక్షతాయా హేతుత్వకల్పనేన తదాపత్త్యసంభవాచ్చ తత్ర ధర్మిత్వోపలక్షణం ఏకసంబంధేన పర్వతే సాధ్యవత్త్వనిశ్చయేపి సంబంధాంతరేణ సాధ్యానుమితేరుత్పాదాత్ సంబంధవిశేషోప్యనుసరణీయః ॥ పర్వతత్వస్య అవచ్ఛేదకత్వం విషయాంశ్చేష్వ ఏకత్ర పర్వత సాధ్యసి

వహ్నిమానిత్యాస్తారితాయాం ఇతి అనుమితేర్నోత్పాదః॥ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వం తు న స్వరూపసంబంధవిశేషః మానాభావాత్॥ కిం తు పర్వతత్వవ్యాపకసాధ్యప్రతి
యోగికత్వమేవ తదపి సంసర్గతావచ్ఛేదకమర్యాదయైవ భాసతే॥ పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ పర్వతత్వవ్యాపకవహ్నిప్రతియోగికత్వస్యైవ సంయోగస్య సంబం
ధవిధయా భానస్వీకారాత్॥ న చ పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వమేవ తదవచ్ఛిన్నత్వమస్తు సాధ్యప్రవేశో వ్యర్థః ఇతి వాచ్యం॥ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన తద్రూపవత్త్వానుమితేః
సమవాయస్యైకత్వాత్ పర్వతత్వవ్యాపకసత్తాశాలినః పర్వతస్య తద్రూపవత్త్వే మతత్వాత్॥ న చ పర్వతత్వవ్యాపకవహ్నిసంయోగసంబంధేన వహ్న్యాసాధ్యత్వం న వ్యాపకత్వగ్రహాత్
వృక్షసంబంధేన వహ్న్యనుమిత్యసంభవ ఇతి వాచ్యం॥ ఇతరథా ధూమసాహచారాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రకారేణావనిరుక్తే సిద్ధ్యభావరూపపక్షతాసహకారాత్ వ్యాపక
తావచ్ఛేదకసంబంధేనాపి సాధ్యానుమితేః సామాన్యపరామర్శాదేవ సంభవాత్॥ న చ పర్వతధర్మికవహ్న్యనుమితిమాత్రం ప్రత్యేవ పర్వతత్వావచ్ఛేదత్వావగాహివ
హ్నినిశ్చయస్య విరోధిత్వాత్ తత్ప్రతిబంధదశి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశో వ్యర్థః ఇతి వాచ్యం॥ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన సిద్ధ్యుత్తరం తదవచ్ఛేదేనానుమిత్యానియామం పర్వతత్వా
వచ్ఛేదేనైవ తత్సామానాధికరణ్యేనాప్యనుమిత్యాపత్తేః॥ యత్తు పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వం అవచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన పర్వతత్వాదికం తత్సాధ్యాంశే ప్రకారతయైవానుమిత్యాఖ్యా
సతే॥ తథా చ పర్వతః పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిమానితి పర్వతత్వవద్వహ్నిమానిత్యేవానుమితిః ప్రతీయతే ప్రాచీనైః॥ తదిదం తుచ్ఛం॥ శిఖరావచ్ఛిన్నః పర్వతో వహ్నిమానిత్యను

జాగుపద్మ ఛిత సంబంధేన కార్యకారణభావ సంభవాత్॥ అత్రాపి తత్తత్పురుషస్యావచ్ఛేదకధర్మవిధయా ప్రవేశే గౌరవం పునరధికం॥ వస్తుతః సమానవిశేష్యతా ప్రత్యాసత్త్యా విరోధిత్వే యత్ర ప

వ్వత త్వ వహ్నిత్వాభ్యాం పర్వత వహ్ని ఉభయోరేవ సాధ్యవత్త్వ విశ్యయత్వ కన్యసాధ్యవ్యాప్యవత్తా పరామర్శానంతరం చ పర్వతాంశే సాధ్యనిశ్చయ స్తత్ప్రామాణ్యజ్ఞానం పర్వతధర్మిక అనుమితి

౭౨ ర్జాయతామితి భావాత్ అప్రామాణ్య కాలం పర్వత ఇవ వహ్నేరపి సాధ్యస్యానుమితిః స్యాత్॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావ విశిష్టస్యానుమితి విరహ విశిష్టస్య చ సాధ్యనిశ్చయస్య విశేష్యతా

సంబంధేన చ వహ్నేర్విహాత్॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానవ్యక్తేరనుమితి వ్యక్తేర్వాయం తత్తజ్జనకత్వే పర్వతే వ్యనుమిత్యనుత్పత్తేరితి॥ సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్యా సిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వే

12 తు యదప్రామాణ్యజ్ఞానవ్యక్తిం సత్త్వే చ వహ్నిరవిశేష్యకవహ్న్యనుమితిః సదప్రామాణ్యజ్ఞానవ్యక్తేర్నామేవ చ వహ్నిరవిశేష్యకవహ్న్యనుమిత్యుత్పత్తౌ జనకత్వం॥ నిరుక్తాప్రామాణ్యజ్ఞాన

స్య తు పర్వతధర్మికవహ్న్యనుమిత్యుత్పత్తౌ జనకత్వం॥ న తు వహ్నిరవిశేష్యతాయామితి దిక్॥ పక్షతా॥ పక్షతావచ్ఛేదకే భూతపర్వతత్వాది ధర్మావచ్ఛిన్నం అవిషయత్వే త్వ

సాధ్యసిద్ధ్యా అవచ్ఛేదకభేదేన సిద్ధిరితి॥ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వావగాహి సిద్ధిరిత్యర్థః॥ విరోధిత్వమిత్యగ్రేన్వయః॥ ఏవం చ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వావగాహి పర్వ

తధర్మిక వహ్నివిధేయకానుమితౌ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వావగాహి పర్వతధర్మిక వహ్నినిశ్చయస్య న ప్రతిబంధకత్వం అత్ర పర్వతధర్మిత్వం తు పర్వతత్వ విశిష్టవిశేష్యకత్వమాత్ర

మేవ న తు పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకానుమితి ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం తత్త్వం॥ తేన పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నినిశ్చయే పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారికాయాః ఇవ సంశయ పర్వతో

యోగమాత్రేణపర్వతత్వవిశిష్టస్యానుమితిరితి వాచ్యం॥ ఇష్టత్వాత్॥ ఏవమన్యత్రాపి విశేషాన్తరాపి ప్రతిబంధకత్వమూహ్యమితి సంక్షేపః॥ ఇత్థం చేతి॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన
సిద్ధిసత్త్వే సామానాధికరణ్యమాత్రేణానుమిత్సాయామపి తదవచ్ఛేదేనానుమిత్యనుత్పత్తేః॥ తాదృశానుమితౌ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్సైవోత్తేజకతా
వాచ్యం॥ ఏవం పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమాత్రేణ సిద్ధిసత్త్వే తదవచ్ఛేదేనానుమిత్సాయామపి తత్సామానాధికరణ్యేనానుమిత్యనుత్పత్తేః॥ తాదృశాను
మితౌ పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమాత్రేణానుమిత్సైవోత్తేజికా॥ అనుమిత్సావిశేషణాపి నియన్త్రితం పక్షత్వం యాదృశతత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితి ప్రత్యేవ
సామాన్యతః పక్షతా॥ యత్తు పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ తదవచ్ఛేదేన సిద్ధికాలీన తత్సామానాధికరణ్యమాత్రేణానుమిత్సా పృథక్ప్రతిబంధికా॥ పక్షతావచ్ఛే
దకసామానాధికరణ్యమాత్రేణానుమితావపి సామానాధికరణ్యేన సిద్ధికాలీన తదవచ్ఛేదేనానుమిత్సా పృథక్ప్రయోజికేన వాచ్యా॥ యది చ సత్తాసామపి సమానాకారసిద్ధౌ పక్ష
తావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వప్రకారకానుమిత్సాయాం తత్సామానాధికరణ్యప్రకారకానుమితిరుత్పద్యేత॥ తదా సిద్ధికాలీనత్వం ప్రతిబంధకతాయాం న నివేశనీయమితి బోధ్యం॥
సాధ్యవిశేష్యకేతి॥ విశిష్య అనుమిత్సానుమిత్యాదికం॥ తాం ప్రతీతి॥ పక్షవిశేష్యకానుమితిం ప్రతీత్యర్థః॥ సమానాకారేతి॥ తథా చ సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నవిధేయతాకత్వసంసర్గే
ణ పర్వతనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయకానుమితిం ప్రతి తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకసిద్ధి

ఖాగ॥పక్ష మితాతుపక్షతావచ్ఛేదకీభూతశిఖరావచ్ఛేద్యత్వస్వరూపసంబంధమాత్రం భాసతేన తు వహ్నిపక్షత్వలక్షణం తేన సమభవాత్॥ ఏవం చ శిఖరావచ్ఛేద్యసంయోగేన వహ్నేరనుమితా పక్ష
శిఖరావచ్ఛేద్యవహ్నిసంయోగస్యైవ వహ్నినిష్ఠయోర్విరోధినత్వత్తత్సంయోగమాత్రేణత్వవధేయం॥ సామానాధికరణ్యమాత్రేణేతి॥ పక్షతావచ్ఛేదకరూపేణ పక్షే సాధ్యస్యానుమి
౧౩ తిత్వమేవ తత్సామానాధికరణ్యేనానుమితిత్వం తన్మతే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితావప్యస్తి తథా మాత్రపదం॥ సిద్ధిమాత్రస్యేతి॥ అత్ర పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్య
మాత్రేణానుమితిత్వం॥ న తదవచ్ఛేద్యత్వావగాహ్యనుమితిత్వం॥ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన తత్సామానాధికరణ్యేన చ పరామర్శద్వయాత్ పర్వతత్వావచ్ఛేద్యత్వావగాహితదన
13 వగాహ్యనుమిత్యోర్యుగపదుత్పాదప్రసంగాత్ సామగ్రీసత్త్వాత్॥ కింతు యత్ర యోగ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధత్వం తాదృశధర్మమాత్రావచ్ఛిన్నసంసర్గతాకపక్షధ
ర్మికసాధ్యస్యానుమితిత్వం॥ నిరుక్తపరామర్శస్య వసంయోగనిష్ఠద్వివిధసంసర్గతాకసమూహాలంబనత్వేనానుమితిత్వప్రకారాత్॥ తథా చ సంయోగత్వమాత్రావచ్ఛిన్నసంసర్గతా
కపర్వతధర్మికవహ్నివిధేయకానుమితిం ప్రతి సంయోగత్వవిశిష్టసంసర్గతాకపర్వతధర్మికవహ్నినిశ్చయత్వేన రూపేణ సిద్ధిద్వయస్య ప్రతిబంధకత్వం॥ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన
వహ్నేరనుమితౌ తు సంయోగనిష్ఠసంసర్గతానసంయోగమాత్రావధిన్నా కింతు పర్వతత్వావచ్ఛేద్యవహ్నిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నైవేతి పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన సిద్ధిసత్త్వే
పి తదుత్పత్తిః॥ నన్వేవం సంయోగమాత్రేణ వహ్నినిశ్చయేపి పర్వతీయత్వవహ్నిసంయోగేన వహ్నేరనుమిత్యనన్తరం ప్రపర్వతీయత్వవిశిష్టసంయోగేన నిశ్చయదశాయాం సం

కేచిత్తు తత్రైవ సాధ్యజ్ఞానం విరోధీతి మతత్వం॥ వహ్న్యాదిభావసాధ్యకస్థలే తు విశేషణవిధయా వహ్నివిధేయకానుమితిత్వస్యైవ పరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ తత్ర విశే
ష్యవిధయా వహ్న్యాదిసాధ్యవిధేయతాకానుమితేర్దశైకతయా తత్ర సాధ్యప్రసిద్ధివిరోధిత్వాసంభవాదితి ధ్యేయం॥ విశేష్యతాఖ్యవిధేయతావచ్ఛేదకత్వసంబంధేనానుమితిప్ర
త్యేవ వా ప్రకారతాసంబంధేన జ్ఞానమాత్రస్య ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యం॥ నన్వేవమపి గోత్వాభావప్రాగ్గోత్వవాన్పక్షే సాన్నాస్త్యాన్నత్వాత్సకారకపరామర్శోఘ్నో త్వాభావే గోత్వ
నేత్యేవం పక్షనిష్ఠప్రకారతానిరూపితసాధ్యవిధేయతానుమితిర్నస్యాత్ పరామర్శస్యైవ సాధ్యజ్ఞానత్వేన విరోధిత్వాదితి వాచ్యం॥ ఇష్టత్వాత్॥ గోత్వాభావప్రాగ్గోత్వ
వానిత్యేవం పక్షనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యవిధేయతానుమితేరేవ తత్రోత్పాదాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితసాధ్యవిధేయతానుమితి
త్వేనైవ వా ప్రతిబధ్యత్వం వాచ్యమిత్యపి కశ్చిత్॥ వస్తుతస్తు ప్రసిద్ధసాధ్యకవ్యతిరేకపరామర్శస్య విశేష్యవిధయా సాధ్యవిధేయతానుమితిత్వావచ్ఛిన్నప్రత్యేవ హేతుత్వం
అన్యథా గోత్వవాన్పక్షాభావవత్తాః పరామర్శ ఏవ తదశేష్యమత్వస్యేతి యత్ర గోత్వాభావే అన్వయవ్యాప్యవత్తా నిశ్చయరూపస్తేన జనితాయాం విశేషణవిధ
యా గోత్వాభావవిధేయతానుమితౌ వ్యభిచారాపత్తేః॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితస్యైవ తద్వ్యాపకాభావవత్తాపరామర్శస్య తదభావానుమితిహేతుత్వాత్॥ త
థా చ ఉత్తమస్థలే గోత్వాభావప్రాగ్గోత్వవానిత్యపి నానుమితిః విశేషణవిధయా గోత్వాభావవిధేయతానుమితౌ గోత్వవ్యాపకాభావవత్త్వపరామర్శస్య హేతుత్వాత్॥

భాగ॥పక్ష

౧౪

14

యత్వేనైవ విరోధిత్వం విధేయత్వం తు న ప్రకారతానియతం కింతు పక్షతావచ్ఛిన్నః పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ పర్వతే వహ్నిరనుమీయతే న తు వహ్నౌ పర్వత ఇ
త్యనుభవసాక్షికో విషయతావిశేషః। క్వచిద్విశేష్యవృత్తిరపి తన్నాసిద్ధిః। అత ఏవ గుణానాం గుణత్వమిత్యత్ర విశేష్యీభూతస్యాపి గుణత్వస్య విధేయత్వముక్తం ఉపాధ్యా
యైరితి ధ్యేయం। ననుపక్షే విశేష్యవత్సిద్ధస్తత్రాపి సాధ్యవిశేష్యకానుమితిస్తత్రాపి అనుభవసిద్ధా ఇత్యత ఆహ। తాదృశేతి పక్షనిష్ఠప్రకారతానిరూపితసాధ్యవిధేయకానుమి
తిప్రతిబంధకః। సిద్ధిమాత్రమితి। సాధ్యవిశేష్యకపక్షవిశేష్యకా చ సిద్ధిర్విరోధినీత్యర్థః। పర్వతో వహ్నిమానితి నిర్ణయోత్తరం వహ్నిః పర్వతవాన్ పక్షతావచ్ఛిన్నపరామ
ర్శాద్వహ్నిః పర్వతే ఇత్యనుమితౌ తు న వహ్నివిధేయత్వం కింతు పర్వతస్యైవ తథాత్వం యద్వా పక్షతాజ్ఞానజన్యత్వం అనుమితేస్తదంశ ఏవ విధేయతాఖ్యవిషయ
తాస్వీకారాదితి భావః। నను ప్రసిద్ధసాధ్యకపరామర్శాత్ సర్వత్రైవ పక్షే సాధ్యం ఉభయవిశేష్యకానుమితిస్స్యాత్ పక్షతావచ్ఛేదకాద్యయసత్త్వేనోభయధర్మావచ్ఛిన్నసామగ్రీసత్త్వాది
త్యస్వరసాదాహ వా సాధ్యజ్ఞానత్వేనైవ సాధ్యవిశేష్యకానుమితౌ విరోధిత్వమాహుః। సాధ్యప్రసిద్ధిరేవేతి। ఏతత్కారాత్ అనుమితానియామ్యాః అతిరేకత్వస్యాపి పక్షైద
సూచితః। సాధ్యజ్ఞానమాత్రస్య విరోధితాయామనుభవమపి ప్రమాణమాహ। అత ఏవేతి। సాధ్యధర్మికానుమితౌ సాధ్యజ్ఞానమాత్రస్య విరోధితా దేవేత్యర్థః।
ఇత్థం చ ధూమవ్యాపకాభావప్రతియోగివహ్న్యభావవాన్ హ్రద ఇత్యాదివ్యతిరేకపరామర్శజన్యనాస్ హ్రదే ధూమాభావ ఇత్యాద్యభావసాధ్యక అనుమితేరేవ సాధ్యవిశేష్య

ప్రాగభావసత్త్వాదుత్తరకాలమనుమిత్యంతరాపత్తిరితి వాచ్యం ॥ తత్తదనుమితీనాం ప్రాగభావవిరహవిశిష్టస్య తత్తదనుమితివిషయీభూతసిద్ధిప్రాగభావస్యా
పస్య వివక్షితత్వాదుక్తేష్టే చ తత్తద్వ్యాప్త్యనుమితేరేవ ప్రాగభావసత్త్వాదితి భావః ॥ అత్రాయాదినేతి ॥ అనుమానతః సాధ్యనిర్ణయే తు స్వవిషయాసిద్ధ్యనుత్పాద ఏవ నన్వయా
దితి భావః ॥ యద్యపి స్వపదేన అనుమిత్యుపధాయక తత్తదనుమితివ్యక్తీనాముపగ్రహాదివసాంతరానుమితివ్యక్తిరుపగ్రస్తాయాం అప్రవేశాన్నైష దోష ఇతి ॥
తథాపి పక్షే అనుమితిత్వేన తత్కాలే తత్తదనుమితిగోచరేచ్ఛాయాం సిద్ధికాలే పక్షేనుమితిసత్త్వాత్ తత్తద్విషయానుమితిప్రాగభావకూటస్య తదానీమసత్త్వాత్ తత్తద
నుమితీనాం పూర్వకాలవృత్తిత్వే న తత్తదనుమితివిషయసిద్ధీనాం తత్తదనుమితికాలీనత్వే న వా తత్తదనుమితివిషయసిద్ధిప్రాగభావానాం వివక్షాయాం కథంచిత్
తదుపాదానేఽప్యనుమితిశ్చ్యయం జాయతామితి ఇచ్ఛయా అనుమితిర్భయనసాత్ తత్తదనుమితివిషయీభూత అనుమితిప్రాగభావకూటస్య ప్రథమానుమిత్యుత్పత్తిదశా
యామేవ అసత్త్వాత్తాదృశేచ్ఛాయామపి సిద్ధేరుత్తేజకత్వాపగమాదిత్యాది దూషణాత్ ప్రష్టవ్యం ॥ ఉత్తరగ్రంథః బాధకం వినా తేనానుమిత్యుత్తరం యత్ర పరామర్శవిరో
ధిజ్ఞానాపసరణాదిత్రమేణ చిరకాలోత్తరం పరామర్శస్యోత్పాదస్తత్ర సిద్ధిదశాయాం సమయోగ్యతా అత ఏవ వక్ష్యతి ఫలబలేనేతి ॥ తావత్కాలావచ్ఛిన్నస్వత్వను
షజ్యేతైతత్సనయత్ర అనుమిత్యుత్తరం పరామర్శస్తత్ర తత్కాలానాం ఉపాదానేఽపి యత్ర పరామర్శసిద్ధ్యుత్తరం అనుమితాని తత్రానుమితిర్న స్యాత్ తత్రత్యకాలానాం

బా.గ.॥పఞ్చ

౧౫

15

తథావిధసాధ్యాభావానుమితిహేతుసాధ్యాభావవ్యాప్యవత్త్వప్రకారకపరామర్శస్య విరహేణ బాధాభావాచ్చేత్యన్యత్ర విస్తరః॥ వ్యాప్తిపఞ్చకరహస్యాదౌ ద్రష్టవ్యః॥ యత్ర అనుమిత్సో
త్తరం వ్యాప్తిస్మరణం తత్ర సిద్ధ్యావ్యక్తపరామర్శస్యోత్పత్త్యర్థః॥ తత్రైవ తథా సత్యేవ విశిష్టాభావస్యేతి అనుమిత్సావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్య త్యర్థః॥ అత్ర మతభేదాః॥ అన్యే తు॥
అనుమిత్సాయా అతిసిద్ధిదశాయామితి శేషః॥ వ్యావృత్తిసిద్ధ్యర్థయిష్యాపదేన అనుమిత్సాయోగ్యతాకాలస్య త్యర్థః॥ స్వోత్పత్తి తదుత్తరేత్యాదిపదం తత్తదనుమిత్సాపరం తత్త
దనుమిత్సోత్పత్త్యనన్తరత్వవిశిష్టతత్తదనుమిత్సావిషయసిద్ధిప్రాగభావప్రయోగ్యతేత్యర్థః॥ సిద్ధికాలీనయదనుమిత్సావ్యక్తిదశాయాం తత్తత్కాలం అనుమితి
ర్థవిశేషాంతదనుమిత్సావ్యక్తివిషయీభూతసిద్ధిప్రాగభావస్యవత్త్వమానసిద్ధ్యనన్తరదశాయాం ముఖ్యసత్త్వాత్ తత్ప్రాగనుమితెః ఆరగయ విశిష్టాంతం॥ తత్తదనుమిత్సోత్ప
త్త్యనన్తరత్వం చ న తత్తదనుమిత్సోత్పత్తిధ్వంసవిశిష్టత్వం తథా సతి అనుమిత్సోత్పత్త్యనన్తరత్వాత్ అనుమిత్సాపక్షతాయాః సిద్ధ్యాభావయోః ధ్వంసే అనుమిత్సోత్పత్తి
ప్రాగ్ధ్వంసవిశిష్టస్య తద్విషయసిద్ధిప్రాగభావస్య అసత్త్వాత్॥ కింతు తత్తదనుమిత్సాప్రాగభావవిరహవిశిష్టత్వం వైశిష్ట్యం చ ఏకకాలావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వమితి నా
తిప్రసంగః॥ తత్తదనుమిత్సాప్రాగభావవిరహవిశిష్టత్వమాత్రోక్తావనుమిత్సోత్తరం అనుమిత్యుత్పాదేపి పునరనుమిత్సోత్పత్తి తత్తదనుమిత్సావిషయసిద్ధిప్రాగ
భావపర్యన్తానుసరణం॥ నచ సిద్ధికాలీనఅనుమిత్సాయాస్స్వవిషయీభూతఏతానుమిత్యుత్పాదశాయామపి దినాంతరభావిస్వవిషయీభూతానుమిత్యన్తర

త

నాదికల్పనే గౌరవాదాహ॥ స్మరణం వేతి॥ ననుయద్యదిభాసత్వే సిద్ధిదశాయామనుమితిర్భాగయత్తైతత్ర దిభాష్యకేనామెవ్యాం తేజకతయాపక్షతాయామపం
తద్భాగవాతానిర్ధనిస్ప్రయత్వప్రకారకేభాయామశేత్వాలిపక్షతాయామనివేశాన్నాతిప్రసంగ ఇత్యతఆహ॥ యత్ర వేతి॥ యత్ర సాధ్యవాననిర్ధవ్యాప్యవాంస్తాదిస్యాప్య
ధమవ్యాప్యవాంశ్చ పక్షః పత్రసాధ్యానుమితిసత్వాద్వ్యాప్యవత్వానుమితిశ్చేష్టసాధనమిత్యేకంస్మరణమిత్యర్థః॥ అనుమిత్సాదిదశాయాం అనుమిత్యేవాకరణయసాధ్య
వత్వం నివేశితం॥ మానసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యక్షవిషయభాసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వే మ్మనుమితే వాకరణసంభవాత్॥ సాధ్యవ్యాప్యవత్వస్య తద్వ్యాప్యవత్వమాం తరవ్యాప్యవత్వ
స్యచనివేశానుమిత్యత్రానుమితౌ సాధ్యతద్వ్యాప్యయోరనుమిత్యర్థః॥ అన్యథాపరామర్శవిరహేణోత్తర కాలం సాధ్యానుమిత్యాపత్తేః సంభవాత్॥ ఇష్టసాధనత్వం
పునరనుమిత్సాసామగ్రీసంపత్త్యర్థం నివేశితమితి ద్రష్టవ్యం॥ తయోరితి సాధ్యవద్వ్యాప్యయోరిత్యర్థః॥ అనుమితిప్రసంగ ఇతి॥ సాధ్యానుమితిప్రసంగః॥ తత్తదిది
భాష్య త్రిసత్వేసిద్ధిదశాయామనుమిత్యుత్పత్తి ద్వేనతస్యాప్యుత్తేజకత్వాదితి భావః మిశ్రమతేప్యాహ అయోగ్యత్వేతి॥ సుతరామితి॥ తత్ర అనుమితిప్రసంగ
త్వస్యేయ॥ అనుమిత్సానాశేపి అనుమితిమంగీకర్తుః రనుమిత్సాసత్త్వే సుతరాం తదాపత్తిరితి భావః॥ తదిదమాహ॥ యద్వేతి భావ్య త్రిరుత్తేజకత్వవిషయతసిద్ధి
భావవిశిష్టత్వం తద్విశేషణమిత్యర్థః॥ యద్యప్యేవమపి యథోక్తస్థల ఏవ సాధ్యానుమితిః ఇష్టసాధనతాగోచరస్మరణత్సాధ్యానుమితిర్ద్వయత్వప్రకారకానుమిత్సా

బాగుపత్ర ఉత్తేజకత్వాభావాత్ ఇత్యాహ ॥ అథ వేతి ॥ ఉపలక్షిత ఇతి ॥ తథా చ అనుమితాని నాశాధికరణత్తత్ క్షణే అనుమితాని చ ద్వయముత్తేజకమితాన్యేశయః తావానేతి ॥
సిద్ధిసాపేక్షత్వే తన్మతమితి సంభవతి తత్ర విషయాపేక్షాల మఙ్గల అనుమితిసామగ్ర్యస్తి తావాన్ కాల ఇత్యర్థః ॥ నను త్రియాత్మకానాం తావత్క్షణమయానాం అభావస్య సర్వదైవ ఆ
౧౬ త్మని సత్త్వాన్నైతే యోగ్యతావిపక్షయోః నుమితాని నాశోత్తర మనుమితేస్సంభవ ఇత్యత ఆహ ॥ విశేష్యేతి ॥ తద్భావ ఇన్నమాత్రస్య కాలోపాధితయా ఆత్మసమవేతతత్త
సా ద్భిన్నదికమేవ తాదృశ సమయో వా వ్య ఇత్యభిప్రాయః ॥ అత ఏవేతి భావ్యేతి ॥ తేనావధారిత విధేః ॥ సకర్మకస్యైవ ధాతోః పచత్వాదేరివ కర్తుర్ది కర్మసాపేక్షత్వాదితి
16 ద్వయం అనుమితానివృత్తే నాశవతన్నాశాధికరణత్రేణానాముత్తేజకవిధయోపపత్తౌ తాయాం నివేశే గౌరవం వినానుమితానాం అనుమిత్యభావాదస్య సందిగ్ధత్వాదిత్యేవ సా
వధత్యేన సూచితమ్ ॥ ఉత్తాని నాస్తు ఇత్యాదిత్వాదితాః కేవలం తద్విశిష్టావధానుపపత్తేరపి ప్రాథమిక నామితవ అనుమితాని నాశోత్తరం సిద్ధిదశోత్పన్నాని అను
మిత్యనుపపత్తేః ప్రాగుత్పన్నే సిద్ధాధ యిషాయాం నాశోత్తరమేవ త్రివ త్రిక్షణస్థాయిత్వం కల్పయితుముచితం ఆత్మని భూవిశేషగుణానాం నాశకాభావస్య విశేషత ఏవ
విశ్రామాద్భిన్నత్వే గౌరవినాశసామగ్ర్యా నావశ్యకత్వాదిత్యాహ ॥ సాధ్యనిర్ణయేతి సాధ్యనిర్ణయత్వప్రకారకే ఖానంతరమిత్యర్థః ॥ భూయోర్వ్యక్తం నాస్యైవానల అనుమి
త్యాప్రాగుత్పన్న విశేషణజ్ఞానాదిక్రమేణాప్రత్యక్షమితి తత్ర తదనంతరమనుమితిప్రసంగ ఇతి పరేణాన్వయః ॥ తథావిధప్రత్యక్షస్య విశిష్టానుభవతయా తజ్జనకజ్ఞా

జ్ఞానోత్తరం తారొపనుమితిసో(?)త్పన్నా తత్ర సాధ్యవత్తాజ్ఞానాభావమాత్రం కారణం న తు నిశ్చయత్వమపి న వైశేషనియం ఏవం యత్ర ఏకవిధానుమిత్సాయాః ప్రాత్త
రమేవ అనుమితిసత్త్వాద్యశానుమిత్సైవ పక్షతా తథా చ యత్ర తు సాధ్యకపరామర్శకాలే న సిద్ధిదశాయామవశ్యమనుమిత్సా తత్ర పక్షతానామనుమితిహేతురితి
త్రష్టవ్యం॥ యతు యత్ర తు సాధ్యకలనుమితిస్ఫ(?)కపరామర్శదశాయాం నాయమతః సిద్ధ్యభావః తత్ర సిద్ధ్యభావోపి న హేతుః తస్య దంతాద్యశేషవైమానాభావాత్॥ యో
గినామేవపరామర్శదశాయామవశ్యం సిద్ధిసంభవేన తదభావస్య హేతుత్వే తేషామేవ సర్వదానుమితిప్రసంగాదితి ధ్యేయం॥ మిశ్రమతమాశ్రిపన్నాహ॥ తేనేతి స
ష్ట్ర(?)త్ర పక్షతాయాం అనుమిత్సా నివేశస్య నిష్ప్రయోజనకత్వేనేత్యర్థః॥ ధాత్వర్థసమానకర్తృకేచ్ఛాయామేవ సనో విధానాత్ అనుమితిగోచరేచ్ఛాయాం అను
మాత్వే నిష్ఠత్వాభావేన సిషాధయిషాశబ్దేన తాదృశేచ్ఛాయాః బోధయితుమశక్యత్వాదాయాస ఇత్యుక్తం॥ సిషాధయిషానాశేపి త(?)ద్యే(?)గభ్యంతర సిద్ధిత్వేపి అనుమి
తేష్ఠంపాదకం సాధ్యభామపరిహారముపన్యస్యతి॥ యత్వేతి॥ సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయః స్వ(?)త్వేశాతిరవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పన్నానుమితికాయాః తద్భిన్నా
యాః సిద్ధేరిత్యన్వయః॥ తత్రానుమితినాశకాలోత్పన్నసిద్ధ్యాత్మకపరామర్శాత్ అనుమిత్యుత్పత్త్యభావం భిన్నాంతం సిద్ధివిశేషణం॥ సిద్ధిమాత్రస్యైవ ప్రాయశః స్వవ్యే(?)నో
త్తర త్రిందిత్తనోత్పత్తికానుమితికత్వయా తద్భిన్నాయశ్చరమసిద్ధిరభావస్యేదానీం సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శమాత్రస్యాపి సత్త్వేరనుమిత్యాపత్తేరతః ఉక్తం॥ అవ్యవహి

బా॥పక్ష తత్రైకానుమిత్యనంతరం సాధ్యానుమితిర్న స్యాత్ ప్రథమానుమిత్యుత్పాదే నైవ అనుమిత్యాయాః స్వవిషయసిద్ధ్యుపహితత్వాత్ తాదృశేచ్ఛాయామనుక్తవిశేషణపక్షేపేతి

యత్ర పాత్యాదినే సిద్ధ్యుత్తరం అనుమితిప్రకారేతైవ వపక్షాత్రత్యేగోచరవిసంవాదినీచ్ఛా తత్ర వహ్న్యనుమితిర్న స్యాత్ అనుమిత్యాయాః స్వవిషయాభూతస్యాత్యన్తి

౧౨ కసిద్ధ్యుపహితత్వవిశిష్టానుమిత్యావిరహవిశిష్టాయాః సిద్ధేః సత్వాత్ ॥ నన్వయేన రూపేణ తాదృశేచ్ఛావిషయత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నసిద్ధ్యభావప్రవేశ్యం వివక్షితం ॥ తథాచ

వహ్న్యనుమితిత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రవిశిష్టస్య తదభావస్తే సత్వాన్న దోష ఇతి వాచ్యం ॥ యత్ర పక్షే యస్య సాధ్యస్య ప్రత్యక్షం కదాపి న జాతం తత్ర తు సాధ్యకప్రత్యక్షాద్యుత్పత్తి

17 రితి జ్ఞానం ఇచ్ఛాయతామితిచ్ఛాయాంతి నుతేః జనకత్వాపత్తేః యేన రూపేణ తాదృశేచ్ఛావిషయత్వం తాదృశస్య తత్తత్ప్రకారాధ్యవత్వప్రత్యక్షత్వభిన్నజ్ఞానత్వస్యాఖండస్య

ప్రసిద్ధేః తథా హ్యత్ర జనకీభూతయద్యదిచ్ఛాప్యతయోర్యాదృశయాదృశసిద్ధిప్రతిబంధకతాతాదృశసిద్ధ్యనుపహితత్వం తత్తదిచ్ఛావిశేషణం తేన యత్ర తు సాధ్యకేయత్ర

ఘుత్యమప్రసిద్ధం తత్రాపి తాదృశప్రత్యక్షభిన్నజ్ఞానత్వప్రకారకేచ్ఛాయాం తత్ర తు సాధ్యకానుమితావప్రతిబంధకాసేతి తదనుపహితత్వమేవ తద్విశేషణమిత్యదో

షః ॥ నన్వయత్ర తు సాధ్యకానుమితాని కస్యాపి సోత్పన్నాత్ తత్ర సిద్ధ్యభావత్వమపేక్ష్య విశిష్టసిద్ధ్యభావత్వేన హేతుత్వం గౌరవగ్రస్తమత ఆహ ॥ పక్షసాధ్యేత్యాది ॥ య

త్రేతి ॥ యయోః సాధ్యపక్షయోరిత్యర్థః ॥ సిద్ధ్యభావమాత్రమితి ॥ గౌరవస్యప్రామాణికత్వమపాకరోతి ॥ ప్రమోజనేతి ॥ ఇదముపలక్షణం ॥ యత్ర పక్షే సాధ్యవత్తా

లకాలీనోపాధేరభావప్రతియోగ్యావచ్ఛేదకవిశిష్టతావచ్ఛేదకీయాంశే నతావదుక్తదోషతాదవస్థ్యం॥ యదుపాధ్యవచ్ఛేదేనావ్యవహితోత్తరక్షణత్వం తదవచ్ఛేదేనానుమిత్స్యాప్తి
మత్వస్య వివక్షితత్వాత్ తత్క్షణికాంశశబ్దానాం అతిరిక్తపదార్థస్య వాచకత్వే మతే యథాశ్రుతేఽపి వసమ్యక్త్వాత్॥ ఉక్తత్తిపదానుక్తౌ ఏకానుమిత్యుత్తర మస్యానుమిత్యంత
రాపత్తిః ఖపూర్వానుమితేః స్వోత్తరవ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తిస్వోత్పత్తికానుమితికత్వే న తదనుమితేరభావాత్ అతస్తదుపాత్తం॥ నచ స్వోత్తరవ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తిత్వే
తరానుమితికత్వమేవ ప్రవేశ్యతాముక్తత్రితయాపేక్షయా గురుత్వాదితి వాచ్యం॥ సాధ్యసానుమిత్యోర్యంభాయతామితి ఖాయాప్రాథమ్యం సాధ్యవ్యాప్యయోరపేక్షా
బుద్ధ్యాన్యత్వైవ అనుమితిస్తదా సాధ్యానుమిత్యుత్తరం తత్ర సాధ్యస్యానుమిత్యంతరప్రసంగాత్॥ అనుమితిసుస్వసమానాధికరణాప్రవేశపక్షసాధ్యవిషయిణీ చాగ్రాహ్య
నాతః ప్రమాంతరానుమిత్యాదికమాదాయాతిప్రసంగః॥ స్వోత్తరవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నస్య ప్రాగుత్పన్నవ్యాప్తిస్మరణదేః పరామర్శమాత్ర
స్యైపి సత్వాత్ తత్ర పక్షతాసంపత్తేరసంసిద్ధిపదమితి భావః॥ గ్రంథలాఘవార్థం అంశుమసిషాధయిషావిరహపదస్య వ్యాప్తిమదభిధానమేవాత్ర ధర్మస్య తస్య ప్రయో
జనం పృచ్ఛతి॥ అథేతి॥ తృతీయేతి॥ ఋగాదితి తృతీయాపక్షే స్వాత్మవధాయకత్వే॥ సిద్ధిపరామర్శాత్మకసిద్ధివ్యక్తేః॥ సంపత్తయే అతి॥ అన్యథా స్వోత్తరవ్యవహితో
త్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నసిద్ధేః సత్వాత్ తత్ర పక్షతాసంపత్తేరితి భావః॥ ద్వితీయో ద్వితీయః సిషాధయిషావిరహపదేనతి పాతః॥ అన్యథా సిషాధయిషావిర

పాగదుమష్ట తేఇతి సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్య సిద్ధ్యభావవహితోత్తరత్వం చ సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్య సిద్ధ్యభావధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వే సతి తాదృశస్య సమయ
ధ్వంసాధికరణత్వం తత్ర స్వవిశిష్టత్వం స్వసమయధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వే సతి త్వకాలే యత్ర క్రమేణానుమితిసిద్ధిపరామర్శానుమితయః తత్ర సి
౧౮ ద్ధ్యుత్పత్తికాలపర్యంతస్థాయిన్యనుమితిపూర్వకాలోత్పన్నే స్థూలకాలోపాధిమాదాయ పరామర్శే వ్యాప్త్యుత్పత్తౌ తాదృశవిరహప్రసంగః సిద్ధ్యధికరణతాదృశకాలోపా
18 ధేరనుమితిపూర్వకాలావచ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతయానుమిత్యా విరహవిశిష్టనిరుక్తస్వసమయావ్యవహితోత్తరత్వస్య పరామర్శతస్త్రైవ పర్యవసా
నాత్ తదానీం చ అనుమిత్సను ఇత్యాదౌ తత్సిద్ధేరపి నిరుక్తానుమితికత్వభిన్నతయా ప్రతిబంధకత్వాదత ఉక్తం ప్రథమం త్వేనాపదం॥ తథా చ యత్ర సిషాధయిషావిరహవి
శిష్టస్య ధ్వంసః పరామర్శోత్పత్తిక్షణ ఏవ విలక్షణ తదవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికే అనుమితికత్వాన్న సిద్ధివిరోధిత్వదోషః॥ సత్త్వం తమాత్రాకాలేచ సిద్ధిమాత్రస్యైవ ప్రా
యశః స్వధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణభూతస్య పూర్వకాలోత్పత్తికానుమితికతయా తద్భిన్నసిద్ధ్యప్రసిద్ధిః స్యాదతః స్వసమయధ్వంసాధికరణత్వేపదం॥
యత్ర క్రమేణ కేవలం సిద్ధిపరామర్శౌ తత్రాప్యనుమితిప్రసంగః పరామర్శోత్పత్తిస్థాయినః ప్రాహ్ణాదిరూపస్థూలకాలోపాధేర్నిరుక్తస్వసమయావ్యవహితోత్తరతయా
సిద్ధిపూర్వం దండాద్యవచ్ఛేదేనానుమిత్సూత్పత్తిమత్తయా వా సిద్ధేః స్వసమయావ్యవహితోత్తరకాలోత్పత్తికానుమితికత్వేనావిరోధిత్వాదతో ద్వితీయం త్వేనాపదం॥ నవష్టా

ష్వవృత్తిగాసిషాధయిహావిరహాప్రైశిష్ట్యస్య విషయిత్వ తత్వాదితి భావః॥ ప్రసంగాదితి॥ శ్వృత్తిగంతరితానుమితావ్యష్టవెప్సనుమితిస్వేకారె గౌష్ఠాపత్తు సంభవాదితి భావః॥
అశ్రదోషనిరసితుమాశంకతె॥ అథేతి॥ ప్రథమ మితాని ది॥ తథాచస్వసమయధ్వంసాధికరణ సమయధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వసతి స్వసమయధ్వంసాధికర
ణత్వమెవ అవ్యవహితోత్తరత్వం వాచ్యం॥ తత్ప్రవృత్తియ్యష్టగ్రానుమిత్యుత్తరాదెష్వసిలతి నపష్టతాహానిః॥ స్వవృత్తి॥ ఇత్యత్ర త్వేగ పదంతు సమయ మాత్రపదం స్వవృత్తిగాప
ఖ్యంతస్య నిష్ఫలత్వాదితి భావః॥ లాఘవాదాహ॥ స్వధ్వంసెత్యాది॥ స్వోత్తరప్రహారాదుత్పన్నానుమితికసిద్ధిదశాయాం పశ్చాత్ వారణాయ సధ్వంసాంతం॥ సిద్ధిధ్వంసె
యత్రైగాసాపి విషయితాసంబంధెన సిద్ధిధ్వంసాధికరణెభూతాంత తజ్ఞానాదెర్ధ్వంసాధికరణత్వాత్ కాలపదం॥ స్వపూర్వప్రహారాదుత్పన్న అనుమితికసిద్ధిద
శాయాం తద్వారణయ స్వాధికరణ విశెష్య పదం॥ కాలపదెూపాదానాత్ కాలికసంబంధెన అధికరణత్వలాభః॥ తెన సిద్ధిపూర్వప్రహారాదె విషయితయా సిద్ధ్యధి
కరణెభూతత్వ జ్ఞానాదెర్ధ్వంసాధికరణత్వెపి నాతేర్దోషః॥ స్వాధికరణమాత్రార్థైన వ సిద్ధిప్రాక్కాలవారణసంభవెపి అనుమిత్యంతర మనుమితౌ ప్రతిబంధకత్వం స్వ
ధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వ పర్యవసానాపన్నాసః॥ అన్యథానుమిత్యాత్మక సిద్ధిస్వధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వెసతి స్వాధికరణెభూతాయాస్వత్వాదత్రాగః
తదుత్పత్తి కానుమితికత్వెన తత్ప్రతిష్ఠసిధ్యభావస్య సత్వాదనుమిత్యంతరాపత్తెః॥ ఎవం స్వాధికరణత్వమాత్రస్య విశెష్యత్వె యత్ర అనుమితానాశకాలకృతాన్యుత్పత్తెదోష

బా॥ పక్ష

౧౮

19

హాన్సఏకత్వేన ద్విత్వయత్వావ్యోగాత్॥ ప్రాథమికసిద్ధి॥ సిషాధయిషావిరహ ఇత్యనుషజ్యతే॥ స్వవ్యాప్యేతి॥ విశేషణమిత్యనుషజ్యతే॥ యద్యపి సిషాధయిషావిరహ
విశిష్టం యత్స్వం తదవ్యవహితోత్తరత్వాదిలక్షణస్య సాపి విశేషణత్వమనుమిత్యా విరహస్య సంభవతి॥ తథాపి స్వస్య సిషాధయిషావిరహవైశిష్ట్యప్రవేశగౌరవాత
స్వోత్తరత్వం తేన॥ యత్రాత్మని సిషాధయిషాసిద్ధ్యో ప్రత్యక్షమనుమితిప్రాక్కాలే సిద్ధిసామాన్యాభావ ఏవ సంభవత్యతః క్షణత్వం తేన సిద్ధేరనుమిత్యా ఏకత్వం అను
మిత్యా యాదృశవిషయసిద్ధ్యావచ్ఛిన్నచరితార్థతాయా తత్తత్కాలాంతరానుమితిర్నక్షణస్యాపి సంమతేతి వృథా। తత్ర పక్షతాసంపాదనస్యాదతః ప్రాక్తనక్షణపదమప
ర్థకమితి। అన్యథా తత్ర స్వోత్తరవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నాయాః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధేః సత్వాదనుమితిర్నస్యాత్॥ ఇత్థం చ తత్ర సి
ద్ధిః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వోత్తరవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితిర్నస్యాత్॥ ఇత్థం చ తత్ర సిద్ధిః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వోత్తరవ్యవహితోత్త
రతయా తదనుసిద్ధ్యభావస్య సత్వాత్పక్షతాహానిః॥ యత్ర సిషాధయిషాఘటాదభావ సిద్ధిసత్వే పరామర్శానుమితయః తత్ర మోక్షానుమితిస్తత్ర సిషాధయిషావిరహవిశి
ష్టస్వోత్తరవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నాయాః సిద్ధేః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయాః సత్వాదనుమితిర్నస్యాత్ అతః ఇచ్ఛావిరహోత్పత్తిపదాయ
సిషాధయిషోత్పత్తికేన॥ న చ సిషాధయిషావిశిష్టస్యాపి సిద్ధిత్వేనాస్య ఘటాదావపి సిషాధయిషావిరహసత్వే తు తేన దోషతాదవస్థ్యం॥ స్వావచ్ఛేదకశరీరావచ్ఛేదేన

స్వైవసమ్యక్త్వేత సిద్ధిపదం వ్యర్థం పరామర్శహేతుభూతస్య వ్యాప్తిస్మరణాదేః నిరుక్తస్వావ్యవహితోత్తరత్వస్యోత్తరకాలానుమితికతద్యైవ అప్రతిబంధకత్వాత్
ఏవం చ సిషాధయిషావిరహాధ్యయోపాదానమపి వ్యర్థం॥ యత్ర క్రమేణ సిద్ధిసిషాధయిషానుమితయః తత్రానుమిత్యజనకస్య ఘటేత్యాదేరవస్వావ్యవహితోత్తరత్వస్యోత్త
రకాలానుమితికభిన్నస్య సత్త్వాదనుమిత్యనుత్పత్తేరనుమిత్యసంభవాత్॥ నవ్యాస్తు ధ్వంసప్రసిద్ధ్యా నిరుక్తస్వావ్యవహితోత్తరత్వస్యోత్తరకాలానుమితికభిన్నస్యేత్థ
త్వాదేః సత్త్వాత్ పరామర్శమాత్రాదనుమితిర్న స్యాత్ అతః సిద్ధిపదమితి వాచ్యం॥ ఏతావతాపి తాదృశానుమితికభిన్నసవిషయకాభావస్యైవ సమ్యక్త్వేన సాధ్యవత్త్వనిశ్చయా
త్మకాయాః సిద్ధేః ప్రవేశానాదితి చేత్॥ తథాపి స్వత్వస్యాననుగతత్వాత్ తాదృశానుమితివ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన భేదాః నివేశాః॥ తత్ర స్వపదేన సిద్ధిఘటితే య ఏవ ధ
ర్మావ్యాసత్తు వ్యక్త్యంతరాణి తావద్భేదత్రప్రవేశగౌరవాత్॥ తథా చ స్వావ్యవహితోత్తరత్వస్యోత్పత్తికానుమితికభిన్నస్వపరామర్శాదిమాత్రసత్త్వేపి అనుమితిర్న స్యా
దతః సిద్ధిపదం॥ న చైవం కార్యేత్వాదస్య తాదృశతావచ్ఛేదకానుగతత్వాన్న వా కార్యోత్పాదాదికం కారణతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశత ఇత్యస్య మగ్రంథస్యాభిప్రాయా
త్ప్రామాణ్యాపత్తిరితి వాచ్యం॥ తత్ర తాదృశసిద్ధేః స్వావ్యవహితోత్తరత్వస్యోత్పత్తికానుమితికతత్తద్వ్యక్తిత్వప్రతియోగికభేదకూటస్య ప్రత్యేకగ్రహాత్॥ ఏవం చ ఉత్పత్తిమ
త్సిద్ధిసిషాధయిషానుమితిస్థలే ప్రథమస్య గోపత్వవారణార్థం ప్రథమవిశిష్టాంతస్య ఉత్తరత్వస్య గవిశేషాగ్రహభూతియ్యమపి విశిష్టాంతం తత్రావచ్ఛేదకీభూతియ్యద్యోగ్యతా

భాగ॥పక్ష నిరాపినసాద్ధితిధ్యేయం॥ నన్వేవం ప్రాగుక్తసిద్ధిద్వయస్య త్రిక్షణసాధారణ నిరుక్తస్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికతయా తదన్యసిద్ధ్యభావరూప
క్షతాయా సహజతఎవ తత్ర సత్వాత్ సిషాధయిషావిరహద్వయోపాదానం వ్యర్థం॥ అతఆహ॥ తథాచేతి॥ వారణయేతి॥ తత్ర సిద్ధేః స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణ
౨౦ సోత్పత్తికానుమితికత్వేపి సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయాః స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణః తద క్షత్రికానుమితికసిద్ధిభిన్నతయా విరోధిత్వాదితిభావః స్వక్షణస
విశేషణాత్వే తద్ద్వితీయతాదవక్షణసాదాహ॥ తత్క్షణేతి॥ అనుమిత్యుత్తరక్షణయుం తత్ర స్థాయిస్థూలకాలోపాధేరపి నిరుక్తస్వస్వవహితోత్తరకాలత్వాదేకానుమిత్యం
20 తరమేసానుమితేవారణధ్యం ద్వితీయక్షణపదస్య వక్షకత్వాద్ ఉత్తరకాలస్యేతిమోక్తే॥ ద్వితీయక్షణవిశిష్టానుమిత్యనుషఙ్గతాఽరిద్ధేరితి॥ విశేషణమనుషఙ్గతాసం
పత్త్యేతి॥ అన్యథానుమితానిపూర్వస్య స్వావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నసిద్ధిసత్వాత్ తృతీయక్షణేపి అనుమితిర్నస్యాదితిభావః॥ నన్వేవం యత్ర
సిద్ధ్యనంతరక పరామర్శానంతరం తద్ధ్వంసకప్రామాణ్యగ్రాహః అనంతరంచానుమితిః తత్ర తాదృశాప్రామాణ్యగ్రహోత్పత్తిక్షణేపి అనుమిత్యాపత్తిః తత్ర సిద్ధేః సిషా
ధయిషావిరహవిశిష్టాయాః స్వావ్యవహితోత్తరతృతీయక్షణసాధుత్పన్నానుమితికత్వేన తదన్యసిద్ధేః ప్రాగసత్వాదితివాచ్యం తత్రిథిత్వేనాపి పక్షతాబహిర్భా
వేన అనుమితావిరోధిత్వస్య వక్తవ్యత్వాదితిభావః॥ యద్వపి స్వధ్వంసకుటితావ్యవహితోత్తరక్షణస్యావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నాభావ

త్వే అనుమిత్యసంభవ ఇతి వాచ్యం సత్తానిమత్ప్రభాసామగ్ర్యాం స్వప్రకాశయపక్షేయం శ్రుగుయాం శాబ్దియామితి భాధ్యతాయాం జన్యజ్ఞానోత్పాదనచాక్షుషత్వస్య శబ్దన
త్వశాబ్దత్వాదిప్రకారకే భావిరహావిశిష్టభాసామగ్రిత్వేన బాక్షుషత్వస్య శబ్దనత్వశాబ్దత్వాదిప్రత్యేకధర్మావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ ప్రతిబంధకతయా నుమితిమంతర్భావ్య ఇభా
సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వే కల్పనాత్॥ జన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తత్తదిభావిరహాణాం విశిష్టభాసామగ్రిత్వేన విరోధితాయాం ఇభాసామగ్రిసత్వపక్షేయమితి భావః। చా
క్షుషస్యైవ స్వాపేక్షనస్య శాబ్దబోధాదేవా ప్రసంగాత్ జన్యజ్ఞానత్వస్య విశిష్టత్వాత్ తథా వ అనుమితావిభాసామగ్ర్యా ఇవ ఇభాయాపి అనుమితిసామగ్ర్యా విరోధిత్వం
సువచమితి వినిగమకాభావేన ఏకవిశేషగస్యదుష్కరత్వాదిత్యాశయేనయదివేత్యుక్తం॥ యత్తు॥ అనుమితిసామగ్రీమపేక్ష్య ఇభాసామగ్రీలఘ్వీతి సైవ ప్రతిబంధికానుమి
తౌ న తు ఇభాయాం అనుమితిసామగ్రీ గురుత్వాత్ తత్తుచ్ఛం తథా సతి అనుమితావిరహావిశిష్టయా ఏవ ఇభాసామగ్ర్యాః అనుమితివిరోధిత్వం వాచ్యం॥ అన్యథా నుమిత్యా
కాలీనాయామపి ఇభాసామగ్ర్యాః అనుమిత్యభావాపత్తేః ఏవం చ అనుమితావికాలీనామనుమితిసామగ్రీదశాయాం ఇభానుత్పత్తేః ఇభాసామాన్యం ప్రతి తథా
పి అనుమిత్యాకాలీనా అనుమిత్యభావత్రానుమితిసామగ్రిత్వేన అవశ్యం విరోధిత్వం వాచ్యం ఇత్యనుమితిసామగ్ర్యా గురుత్వస్య కించిత్కరత్వాదితి ధ్యేయం॥ యద్యపి స్వాపేక్షవహిం
ర్భూతత్వత్వఘటితాకానుమితికసిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యభావ ఏవ ప్రత్యాంతత్వాత్ ఉపాదాతుము చితో గౌరవస్య వచ్యమానలఘుత్వేన విశిష్టత్వాత్॥ తథాపి కామ్యోక్త్యాదిసైవ

బాగుపమ్మ తారతమ్యగత్యర్థమావశ్యకమిత్యస్మద్గురుచరణాః॥ యత్తు స్వాప్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నసవిషయకాభావస్య పక్షతాత్వే పరామర్శాదేరనుమితి
హేతుతానస్యాద్విశిష్టైకకారణతాపత్తిశ్చేత్యాపత్తిర్నయాంశసిద్ధిపదమితి తన్నం దం॥ యత్ర జగ్రాద్యుత్పన్నేస్మరణష్టకపరామర్శాదనుమితిస్తత్ర పరామర్శోత్పత్తిదశా
౨౧ యామేవ తదాపత్తిప్రసంగేన పరామర్శాదేరనుమితిహేతుత్వస్యావశ్యకత్వాత్॥ తత్ర పరామర్శపూర్వకాలీనానాం నిఖిలసవిషయకానాం స్వాప్యవహితోత్తర
21 క్షణోత్పత్తికానుమితికత్వేనావిరోధిత్వాదితి॥ కేచిత్తు అపేక్షాబుధాస్యకరుకరామర్శేన పక్షతామధ్యే ప్రవేశనుమిత్యర్థమన్యథాతాదృశపరామర్శస్యైవ నిరుక్తానుమితిక
భిన్నత్వేన ప్రతిబంధకత్వాపత్తిరిత్యాహుః తన్నం దం॥ పక్షతాఘటకత్వాదిప్రవృత్తస్య సూత్రాదేన తాదృశపరామర్శస్యాపేక్షా బుధిత్వే మానాభావాత్॥ అన్యథానుమిత్సో
త్తరం సిషాధయిషాకస్యైవ అపేక్షా బుధాస్య పరామర్శస్య పక్షతాఘటకత్వే సిద్ధినివేశే వ్యనుమిత్యభావప్రసంగాదితి॥ నను యత్ర క్రమేణ సిద్ధిసిషాధయిషానుమితయః తత్ర ప్రథమ
క్షణే పక్షతాసత్త్వేపి సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాదేవ అనుమిత్యనుత్పత్తేస్సంభవాత్ ప్రథమవిశిష్టాంతదలం వ్యర్థమిత్యేవ ద్వితీయమపి తథా ఇత్యత ఆహ॥ యది పున
రితి॥ సర్వత్ర ఇచ్ఛాజనకీభూతజ్ఞానస్యేచ్ఛోత్పత్తిదశాయాం సాక్షాత్ప్రసంగేన మానసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యుత్పత్తిసామాన్యం ప్రతి వా తస్యాః ప్రతిబంధకత్వేపి అనుమితింప్ర
తితస్యా స్వరూపాత్వే మానాభావః॥ నచేచ్ఛాసామగ్రీదశాయాం స్వతీశాబ్దబోధాద్యనుదయాత్ లాఘవేన జన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ తస్యాః ప్రతిబంధకత్వం అతస్తస్య

అన్యథాత్వస్యైవ ప్రతిబంధకత్వోపపత్తేః ఇతి భావః॥ ప్రథమకల్పం దూషయతి తాదృశేత్యాది॥ తత్తదుద్దేశ్యకత్వే త్వనైత్యస్య సిషాధయిషావిరహావిశిష్టత్వాదిః తథా చ సిషాధయిషావిర
హావిశిష్టతత్తత్సిద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఇత్యర్థః॥ యథాశ్రుతే యత్ర త్రైమేణ సిద్ధిసిషాధయిషానుమితయః తత్ర సిషాధయిషావిరహావిశేషాయస్యాభ్యువవహితోత్తరక్షణోత్పత్తి
కానుమితికక్షిన్నసిద్ధేః సిషాధయిషాదశాయాం సత్వాదనుమిత్యనుత్పత్తేః ఇత్థం చ సకలసిద్ధావిశిష్టక్రమగ్రంథోపి సంగచ్ఛత ఇతి ధ్యేయం॥ నిరుక్తరూపేతి॥ సిషాధయిషావి
రహావిశిష్టస్య ధ్వంసవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికసిద్ధిభిన్నసిషాధయిషావిరహావిశిష్టసిద్ధిత్వేనేత్యర్థః॥ అనంతత్వేతి॥ అవచ్ఛేదకభేదేనైవ కారణత్వస్య నానాత్వేనేత్యర్థః॥
నవ తత్తత్సిద్ధ్యభావకూటస్యైకరూపేణాహేతుత్వం అపేక్షాబుద్ధివిశేషవిషయత్వరూపస్య కూటత్వస్యాపేక్షాబుద్ధివ్యక్తీనాం భేదేన నానాత్వసంభవాదితి భావః॥ ప్రామాణికత్వాదా
నన్త్యం న దోషాయేత్యత ఆహ॥ తాదృశేతి॥ పరామర్శదశాయాం యస్యాం సిద్ధావనుమిత్యాపత్తిః శిష్యం తత్సిద్ధివ్యక్తౌ అనుమిత్యాపత్తివిరహవిశేషణం వ్యర్థత్వాదితి భావః॥ పరామర్శ
సమానకాలీనసిద్ధివ్యక్తౌ నామ భావస్య హేతుత్వే మానాభావాచ్చేత్యపి ద్రష్టవ్యం॥ నను సర్వేషాం సిద్ధానాం రేయమేవ ప్రతిబంధకమత ఆహ॥ తత్తత్సమయేతి॥ సిద్ధ్యనధికరణతత్తత్క్షణా
వసమయసంబంధస్య కేనామిత్యర్థః॥ నను తత్తత్సమయసంబంధస్య విరోధిత్వేపి సిద్ధిమత్యపి తత్క్షణోత్పత్త్యనుమిత్యనపాయాత్॥ తాదృశసమయసంబంధస్యాపి విశిష్టత్వాదత ఆ
హ॥ తత్తత్సమయావచ్ఛిన్నేతి॥ సిద్ధికాలీనసమయేతరాగాదివ్యక్తీనాం స్థిరతయా సిద్ధివిగమేప్యనుమిత్యనాపాదతోపవచ్ఛిన్నాంతం॥ సిద్ధిమత్యపి విజానాంతరస్యాపి తత్సమయావ

బాగ॥పక్ష కార్యావ్యవహితపూర్వత్వస్యాపి కారణతావచ్ఛేదకత్వం నిరసితుం తరం తథా చ వ్యావృత్తాం నిర్వక్తి అనుమిత్యవ్యవహితేతి॥ కేచిత్తు బహుప్రహిణ్వయప్రవేశే గురుత్వాత్తత
దుపేక్షితమిత్యాహుః॥ ప్రకృతపక్షసాధ్యకస్య సమానాధికరణ తత్తదనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిసిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యభావః ప్రకృతపక్షసాధ్యానుమితౌ పక్షపదార్థః॥ ప్రకృత
౨౨ పక్షసాధ్యకానుమితిప్రాగభావాధికరణసమయప్రాగభావానధికరణత్వవిశిష్టానుమితిప్రాగభావాధికరణక్షణత్వస్య సామాన్యతః తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వస్యాప్రసిద్ధత్వాత్
22 తత్తదితి॥ న చ ప్రకృతపక్షసాధ్యకానుమిత్యుత్పత్తికత్వం సప్రతియోగికాలవృత్తిత్వరూపం సామాన్యతః తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వం సువచమితి వాచ్యం॥ తస్యాప్యత్వ
త్వం తత్తదనుమితౌ తత్త్వేన విశేషతో విశ్రామాత్ ఏవం చ ప్రకృతపక్షసాధ్యకస్య సమానాధికరణ తత్తదనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటం ప్రకృతే ప్రవేశ్యమి
తి తత్ర స్వపూర్వవృత్తిత్వసిద్ధికానామేవానుమితివ్యక్తీనాం ఘటకత్వం న తు తదన్యానుమితివ్యక్తీనాం వ్యర్థత్వాద్గౌరవాపత్తేశ్చేదయితుం ప్రథమసిద్ధిపదం॥ యత్తు ప్రకృతపక్ష
సాధ్యకస్య సమానాధికరణానుమితిసామాన్యావ్యవహితోత్తరపూర్వవృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా నివేశాయోగాత్ తద్వ్యక్తిగతానాం తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిత్వానాం యద్వ్యక్తిత్వం త
ద్భేదకూటస్యైవ నివేశ్యతయా తత్ర సిద్ధిభిన్నస్య మనఃసంయోగాదేః ప్రతియోగివిధయా ప్రవేశే గౌరవం స్యాదతః ప్రథమసిద్ధిపదమితి తత్తుచ్ఛం॥ తథా సతి కార్యావ్యవహితపూ
ర్వత్వస్యానవచ్ఛిన్నతయా అగ్రే తస్య కారణతావచ్ఛేదకఖండనస్యాసంగతత్వాపత్తేః॥ ద్వితీయం తు సిద్ధిపదం తాదృశసిద్ధిభిన్నస్య పరామర్శమాత్రస్య సత్త్వేఽప్యనుమిత్యుత్పత్తిప్రసంగం

తిత్వాదేః స్వోత్తరవ్యవహితోత్తర అనుత్పన్న కార్యకాసత్వ దేశ్చ సంగ్రహః॥ కారణోత్పాదాదిఘటిత తథమేగా హేతుత్వే ప్రతిబంధి మాకరః॥ తథా సతి॥ స్వోత్పత్తి సాదిస్వోత్త
రవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికాస్వసమానాధికరణయస్తాదృశసవిషయకత్వే సత్యర్థః॥ కారణత్వం సాదిష్వగ్రేవ్యయః స్వక్షణావ్యవహితోత్తరతాదృశానుమితికస్య హరామ
శకస్వత్వసత్వాదనుమిత్యుత్తరమనుమితేవారణాయ ముత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నేతి॥ సోత్పత్తిక్షణావచ్ఛిన్నేతి తదర్థః॥ ఉత్పత్తస్య విచ్ఛిన్నస్య ఘటాది జ్ఞానస్య ఉత్తర మప్యనుమితిస్సాదతః
స్వక్షణవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికేతి॥ స్వక్షణోత్పత్తిక్షణసమయమాత్రేన తు క్షణత్వం న వేశ్యం ప్రయోజనాభావాత్॥ అనుమితేరపి స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణాత్ స్వస్థితి పర్యంత
స్థాయిత్వ ప్రహారాద్యుత్పత్తికానుమితక తయోత్తరానుమితౌ పరామర్శత్వోద్వితీయక్షణపదం॥ అనుమితేరపి స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తి స్వోత్పత్తికానుమితికత్వాత్త
దుత్తరమనుమిత్యంతరస్య వారణాయోత్పత్తి పదం న స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తి స్వేతరానుమితికత్వమేవ తదర్థముచ్యతాం ఇతి వాచ్యం॥ యత్ర సాధ్యానుమితిర్ద్వయం భా
యతాం మితిభాయయా సాధ్యతదాప్యవత్త్వయోరపేక్షాబుద్ధిస్త్వకానుమిత్యం పరం సాధ్యమాత్రస్యానుమితిః తత్ర సాధ్యానుమిత్యంతర ప్రసంగాత్ పూర్వానుమితేస్స్వవృత్తి క్షణస్థాయత్వే
తలత్రోత్పత్తిక్షణసాధికరణసమయత్వం సా నధికరణత్వమాత్రం న తు స్వాధికరణత్వమపి ప్రవేశ్యం ప్రయోజనాభావాదితి ద్రష్టవ్యం॥ స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికపురుషాంతరానుమి
కాఘటాదిజ్ఞానాదతిద్రష్టవ్యం॥ స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికపురుషాంతరానుమితేవారణాయస్వసమానాధికరణేతి॥ ఏకత్రపుంసి తాదృశానుమితికస్సద్వితీయస్య ప్రమంత

ఖా॥ప౹ ఛిన్నమనోయోగాదేస్తత్త్వాత్తస్యాప్యనుమితిజనకత్వాదత ఉక్తం తదితి మనోయోగస్య విశేషణం॥ మనోవిశేషణత్వే తు తత్తత్క్షణమయావచ్ఛిన్నపక్షమనఃప్రతియోగికసంయోగస్యాపి పుమం
తరసంభవాత్॥ సిద్ధిమత్త్వ ఏవ తస్యాప్యనుమిత్యనాపత్తేరితి॥ న చ తత్తత్సిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధకత్వమపేక్ష్య తత్తత్క్షణమయావచ్ఛిన్నతత్తన్మనోయోగత్వేన ప్రతిబంధకత్వం గౌరవాదే
౨౩ వాపరిత్యాజ్యమితి వాచ్యం॥ సకలసిద్ధావనుమిత్యా విరహాపత్తేః శిష్టస్యైవమయాసర్వస్మిన్ మనోయోగే తత్తత్క్షణమయావచ్ఛిన్నత్వస్యానుపాదేయత్వమోఖ్యయత్రాపి దూషణసమాధాన
యోస్సామ్యదితి భావః॥ కస్మాచ్చిన్నేతి॥ సిద్ధేరనంతరం నానుమితిరిత్యనుభూయత ఇతి॥ నియామకాభావాదితి॥ నియామకా[illegible]భావాదిత్యర్థః॥ విశిష్టాభావస్య విశేషణాద్యభావరూపతయా
23 నిరుక్తాభావస్య విశిష్టభూతాయాః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధేరభావస్వరూపత్వాత్తాదృశసిద్ధిసత్వేకదాప్యనుమితిజనకస్య తత్త్వస్యైవ హి హేతుతారక్ష్యత్వాతిరేకానుమితిక
భిన్నత్వరూపవిశేషణాభావస్వరూపత్వే తు వివక్షితే విశేషణానుమిత్యనుత్పాదస్యైవానుమిత్యనుత్పాదప్రయోజకత్వే పర్యవసానాదిత్యాశయాదితి భావః॥ నను మనికారమతే విశి
ష్టాభావస్యాతిరేకాత్తస్య సత్వాసత్వమేవానుమితేరుత్పాదానుత్పాదనియామకం వాచ్యమతో హః॥ న చేతి॥ కారణసమాజాధీనం తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నకార్యోత్పాదాదికం తత్త
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నకార్యస్య కారణతావచ్ఛేదకధర్మాణాం వినిశ్చితగురుధర్మేణావతారాద్గౌరవజనకతాయాం మన్యతాసిద్ధత్వాదిత్యర్థః॥ తేన జ్ఞానత్వాత్ వివిశిష్టబుద్ధౌ జ్ఞానత్వాది
జ్ఞానత్వేన హేతుతాయాం కార్యోత్పాదస్యావచ్ఛేదకత్వే విజ్ఞానత్వత్వాద్విశిష్టబుద్ధిత్వేనాప్రవేశాద్దూషణం కార్యోత్పాదాదికం ఇత్యాదిపదేన కార్యప్రవహితపూర్వక్షణావ్య

కరణస్యమితిః ఏతేషామంతరస్య సవిషయకత్వే నైషదోషః॥ అత్రాప్యనుపపత్త్యవచ్ఛిన్నత్వం విశేషణమనుషంజనీయమితి నాతిప్రసంగః॥ కేచిత్తు ప్రాగుక్తస్య స్వత్వఘటితత్వేనానుగతత్వా
భావాదుక్తం స్వత్వేనానాదౌ॥ సర్వైరానుమిత్యంతరస్యవారణార్థమస్యాపి స్వోత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నత్వేన విశేషణీయత్వాదననుగతతాదవస్థ్యం॥ స్వోత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నత్వేన స్వాన
ుత్పత్తింద్వితీయక్షణవృత్త్యభావకాలస్యవిషయతాదినాహుః తన్న॥ అనుగతంస్వత్వమంగీకృత్యైవదోషోపన్యాసాత॥ అన్యథాకారణోత్పత్త్యాదిఉపలక్షితాయాంస్వత్వనిష్ఠకైవ
కారణతావచ్ఛేదకత్వే కార్యోత్పాదేరేవ అవచ్ఛేదకత్వఖండనస్యాసంగతత్వాపత్తేః॥ పశ్చాదుత్పన్నమానస్యాపి పూర్వగర్భత్వేన సందర్భవిరోధాపత్తేశ్చేతి దిక్॥ ననుసవిషయ
కమాత్రస్యైవ ప్రాయశః ప్రత్యక్షాదివ్యవహితోత్తరత్వేనానుత్పత్తిం కల్ప్య సమానాధికరణయత్కించిదనుమితిత్వం కేచిత్తయాంతరస్య సవిషయకస్య సంసారిణో భావాత్పరామ
ర్శాదనుమితిర్నస్యాత్తాదృశానుత్పత్తిః చేత్స్యసమానాధికరణానుమితిసామాన్యకభిన్నసవిషయకత్వేన హేతుతోక్తా మహాగౌరవమతఆహ॥ కింవేతి॥ యత్తు
క్తంత్రేయోహేతుతాయాంఅనుమితిసామాన్యోపధాయకత్వం పరామర్శస్య నశ్యదవస్థపరామర్శాదనుమితిర్ఘ్రవేకధితరూపావచ్ఛిన్నస్యతస్యాస్తత్వాదతః
కింవేతితన్నప్రత్యక్షాదివ్యవహితోత్తరత్వేనోత్పత్తిం కల్ప్య సమానాధికరణానుమితికసవిషయకత్వేన హేతుత్వోక్తౌ పూర్వమేవ పరామర్శస్యానుమిత్యుపధాయకనియ
మస్యత్వేక్తౌ తదాశంకేనెసందర్భవిరోధాపత్తేః॥ అత్రానుమితిపూర్వవర్తినోబహుక్షణస్యానుమితిదశాయామపిసత్వాదుత్తరకాలమనుతెవార్ణగంధసంతాద్యశపూ

బాగ॥పప్ప

రెపిసత్వాదనుమితెవారణయ సవిషయక్షణిఇతి సిద్ధాన్తలక్షణపరామర్శానుమిత్యనుమితేనాంత్రమికత్వస్యైతాదృశజ్ఞానాసంభవాత్ జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛేద్యయాగుర్వపిసవిషయకత్వం

నవెశితం॥ నస్వైతస్యస్వఘటితద్వయఘటితత్వావచ్ఛేదకం హేతుతాయాం గుర్వపి సవిషయకత్వగారమితివాచ్యం॥ స్వప్రతిబంధకవ్యవహితోత్తరత్వస్యోత్పత్తికానుమితిసమానాధికరణత్వే

౨౮ తాత్పర్యార్థ ఇతి భావః॥ కార్యోత్పాదస్యకారణతావచ్ఛేదకత్వేప్రతిబంధిముక్త్వా కార్యావ్యవహితపూర్వత్వస్యతథాత్వేప్రతిబంధిమాహ॥ స్వసమానాధికరణత్వాదితి॥ అత్రతాదృశానుమి

త్యవ్యవహితపూర్వత్వంనతాదృశానుమితిప్రాగభావసమయప్రాగభావానధికరణత్వఘటితమప్రసిద్ధత్వాదిత॥ కింతుతాదృశానుమిత్యుత్పత్తిక్షణోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగిత్వంతథావ

24 సిద్ధిమాత్రాదప్యనుమిత్యాపత్తిః తస్యాపిస్వసమానాధికరణనుమిత్యుత్పత్తిక్షణోత్పత్తిధ్వంసప్రతియోగిప్రహారాదికామోత్పన్నతాదితఆహ॥ తత్పదం॥ యత్రపరామర్శేనస్వనా

శస్తేనానుమితిర్జన్యతేతత్రద్వితీయక్షణానుమిత్యాపత్తిః పరామర్శస్వైవస్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితప్రాక్త్వాగావృత్తేయుత్పన్నవత్సన్నస్యసత్వాదతత్తుత్తేంయుత్పన్నైతి॥

నచస్వత్వస్యాననుగతత్వాదుత్తరరూపేణహేతుత్వమసంభవేతివాచ్యం॥ యత్తత్త్వాదేరివస్వత్వస్యాననుగతత్వమంగీకృత్యైవదోషస్యోపత్రమాదస్యథాతత్తద్వ్యక్తిత్వేనస్వప

దార్థస్యప్రవేశేతామోర్లాఘవదెగౌరవత్వాదేవకారణతాయాంతప్రవేశమసంభవెఅన్యథాసిద్ధిముత్రయాంతదియాన్వవచ్ఛేదకత్వేఖండనస్యాశక్తత్వాత్రలపితత్త్వాపత్తేరితి భావః॥ ఆది

పదలభ్యస్వత్వస్యవ్యవహితోత్తరత్వస్యానుత్పన్నకార్యకాలస్యవ్యక్తాయంతావచ్ఛేదకత్వావనుప్రవేశేభాధకమాహ॥ స్వత్వస్వాత్మాదిత॥ స్వత్వస్యవ్యవహితోత్తరత్వస్యానుత్పత్తికాస్యమానాధి

స్మారకస్య స్వధానుపపత్త్యా తూపేక్షాత్మకస్యైవ తత్ర కల్పనాదిత్యప్యపర సాంతం పౌతాన్నాదికల్పస్య ధీ తత్వాద్వ్యతిభావః నను తాదృశానుమితేః సంస్కారజన్యజ్ఞానత్వేన స్మృతి
త్వాపత్తిరితిచేత్ ॥ సంస్కారజన్యేతి జన్యత్వం సమవాయేన గ్రాహ్యం నాతః స్వం స్మారకత్వం సె వ్యభిచారశ్చ ప్రాగేవ శక్యః సుతరామయమర్థేనిపాతితః నిరాసాదితి ప్రత్యభిజ్ఞా
యాం వ్యభిచారాదప్రయోజకత్వాచ్చ సంస్కారజన్యత్వే స్మృతిత్వనియమాదితి భావః ॥ ననూక్తేన్త్ర తత్ర బంధిభయాద్వ్యదంభావనిష్ఠకారణతాయా మవచ్ఛేదకవిధయా
కార్యో(త్వాదితం మూని విశతాం ప్రభావరూపాయోపత్తేః తాయాః కారణతాయం వృత్తి విశేషనకించిదపి బాధకం అత సంస్కారాపి ప్రతిబంధి మాహ ॥ స్వాద్వ్యతి ॥ త
థాసతి వ్యనుపపత్తే జ్ఞాన మాత్రస్యైవ ప్రాయశో వ్యధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వాత్ తదన్యప్రలయాదేరభావః పరామర్శవిదురైప్యా ఖ్యన్యసంతిత
త్రాను మితేవా । రగయస్య సమానాధికరణతం ఆనుమిత్యేపతుసాధ్యాదివిశేషగయ్యం రక్తాగ్రాహ్య ఆతో స్యైక సాధ్యత్వానుమితిదశాయాం సిద్ధిసత్త్వేప్యన్యసాధ్యకానుమితే
రుత్పాదః తదుత్పత్తికాలో త్పత్తిధ్వంస ప్రతియోగిత్వలక్షణస్య వత్సమానవ్యవహితపూర్వత్వస్యానుమితిపూర్వ స్థూలకాలే పి సత్త్వాత్ తద్వ్యత్తి సిద్ధి సత్త్వేప్యమిత్యా
పత్తిః । అతః క్షణేతి ॥ నను యత్ర సామగ్రీ వశాత్ భిన్నవ్యాప్యయోరనుమిత్యాత్మకః పరామర్శః తత్ర సాధ్యస్యానుమిత్యంతరం ప్రాయతా మితి భాతతో నుమిత్యంతరం
తత్రానుత్ర కాలేప్యనుమిత్యాపత్తిః పూర్వోత్పన్నానాం సమేషామేవ తదాత్మగుణానాం తాదృశానుమిత్యవ్యవహిత పూర్వత్వ । వృత్తిత్వేన అవిరోధాదత ఆహ ॥

భాగుపక్ష ర్వవృత్తిత్వవిశిష్టఇత్యుక్తం ॥ తథా చ తదవచ్ఛిన్నస్య ప్రాగసత్త్వాద్దోషః జ్ఞానత్వాదినైతన్నాదినాసవిషయకత్వభావనాత్ప్రదేశః పరిగ్రహః ॥ ననుప్రథమకల్పే వృత్తి వ్యాప్య
గసాధారణస్య ప్రాగుక్తా వ్యవహితోత్తరత్వస్య ప్రవేశాత్ప్రత్యక్షజ్ఞానమాత్రాదనుమితిస్యాత్తస్యాపి పరామర్శస్య సంపత్త్యా సావ్యవహితోత్తరత్వవృత్తియద్ధ్వంసోత్ప
౨౭ త్తికానుమితికత్వాదత ఆహ ॥ స్వావ్యవహితోత్తరత్వేతి ॥ తథా చ స్వాధికరణసమయధ్వంసాధికరణసమయధ్వంసానధికరణత్వగర్భమేవ అవ్యవహితోత్తరత్వం
25 నివేశ్యమితి భావః ॥ నచేతి ॥ వాచ్యమితి పరేణాన్వయః ॥ పూర్వోత్పన్నస్యైవ పరామర్శస్య స్థితిదశాయామనుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వవిశిష్టస్య సంభవాత్ కిం వైశిష్ట్యాదినేత్యపి
దోషాభావాత్ ఆదిమేప్యుక్తం ॥ తథాత్వాదితి ॥ స్వధ్వంసాధికరణవ్యవహితోత్తరధ్వంసోత్పత్తికానుమితికత్వాభావాత్ ॥ స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూ
ర్వధ్వంసోత్పత్తికత్వాభావాచ్చేత్యర్థః ॥ తదానీం ॥ విరోధిసిద్ధ్యాదినాశదశాయాం ॥ అనుమిత్యవసాయాదేరిత్యస్యపరం వ్యక్తం తస్య తత్త్వం ఖవాదితి ॥ యోగ్యానామనువ్యవసా
యాదీనామనుమితిసంభవాదితి తదర్థః ॥ ఆదినా బాహ్యప్రత్యక్షాంతరాద్యుపగ్రహః ॥ నను యత్ర పరామర్శవిషయస్యానుమితి జిజ్ఞాసయా పరామర్శమాత్రము
త్పాద్యనష్టం తత్ర పరామర్శోత్తరత్వేన తయా ప్రతిబంధాత్ జ్ఞానమాత్రస్యైవ అనుత్పత్తేరప్రసక్త్యాదనుమితిర్నస్యాదత ఆహ ॥ అంశతస్సంస్కారాద్వేతి ॥ అంశతోపి వ
నయోని వృత్తిత్వస్య నవయత్ర సర్వాంశ ఏవ ఉపేక్షాత్మకత్వ ఉక్తం పరామర్శసూత్ర సంస్కారస్యాప్యసంభవ ఇతి తాదృశస్థలే మానాభావాదనుమిత్యాత్మికతాయా ఇనుమితస్య సం

హేంయోగ్యం సస్రత్ప్రతియోగిత్వేన తత్క్షణావ్యక్తిత్వవిశిష్టస్య పరామర్శాదేః ప్రతిబంధకతయాఽస్య కాలేప్యనుమిత్యనాపత్తేరితి ధ్యేయం॥ అథానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వం తదుత్ప
త్తికాలోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వం తథా సతి పూర్వక్షణోత్పన్నానుమిత్యవ్యధికరణస్థాలకాలోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వాత్ తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టస్యాపి సిద్ధ్యాదేః ప్రతిబం
ధకత్వాపత్తేరత ఆహ॥ తదవ్యవహితేతి॥ తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వం త్వేకార్థః॥ నైకత్వేపి నిరుక్తావ్యవహితపూర్వత్వస్యానవిశిష్టతయాఽసామానాధికరణ్యమవ్యవహిత
పూర్వత్వస్యానాదిత్వాదితి ధ్యేయం॥ నను క్షణస్య భావత్వే లక్షణస్య ధ్వంసస్య ప్రవేశో వ్యర్థః అభావాంతరాణాం [illegible] విరహేణైవ నిరాసాదితి వాచ్యం॥ ధ్వంసత్వేనోపాదానే తత్ప్రతి
యోగిత్వలాభార్థం తదుపాదానాత్ అన్యథా సమవేతానామేవ [illegible] రూపానుమిత్యుత్పత్తికాలోత్పత్తికస్య [illegible] దాత్మకధ్వంసాంతరప్రతియోగితయాఽతిప్రసంగాపత్తేః ధ్వంస
త్వేన ఖండత్వమతే శంకానవకాశాచ్చ ఇత్యర్థః॥ నను చేతి॥ వాక్యమిత్యస్య యః ఇత్యాది [illegible] మధ్యే ప్రథమే [illegible] ఆద్యయోస్తు [illegible] ద్వితీయోస్తు తాదృశావ్యవహితపూర్వత్వానధికరణ
[illegible] వ్యక్తిత్వవిశిష్టత్వేన పరామర్శస్య ప్రతిబంధకానుమిత్యుత్పత్తికాలేఽనుమితేః సంభవత్యేవేతి భావః॥ సిద్ధేరసత్త్వే అనుమిత్యానియమవధూయానుమితేరవ్యవహితపూర్వత్వే పరా
మర్శపూర్వం సిద్ధిసత్త్వే [illegible] తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వం [illegible] విరోధి [illegible] వచ్ఛేదత్వం [illegible] సిద్ధాంతలక్షణ [illegible] ప్రతిబంధకమవచ్ఛింతస్య సిద్ధ్యాదేరనంతాపత్తేః
[illegible] దుక్తం తదుత్పాద్యసమయే అనుమిత్యుత్పాదసమయే సానుమితిః తాదృశపూర్వవర్తిత్వేన [illegible] సమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వేన॥ యద్వ్యక్త్యనుమిత్యా

బాగుపత్రే స్వసమానేతి॥ తథా చోక్తే క్షణే ప్రథమానుమిత్యాం గ్రన్థే చ తాదృశావ్యవహితపూర్వత్వానధికరణతయా తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టస్య పరామర్శాదేరవిధిసత్త్వాన్నోక్త
దోష ఇతి భావః॥ అనుమిత్యుత్పత్తిపర్యన్తస్థాయిస్థూలకాలోపాధేరపి తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వానధికరణతయా తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టస్య పరామర్శ
౨౮ మాత్రస్య సత్త్వేప్యనుమితిర్న స్యాదత ఆహ క్షణపదం॥ తన్ను తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వం తాదృశానుమిత్యుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వమేవాగ్రే స్ఫు
టం తేన తు తాదృశానుమిత్యుత్పత్తికాలోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వరూపం తథా సతి సవిశేషణానాం తాదృశానుమిత్యనధికరణీభూతస్థూలకాలోత్పన్నధ్వం
26 సప్రతియోగితయా నిరుక్తావ్యవహితపూర్వత్వానధికరణత్వేన వదుల(?)ఖత్వాపత్తేః ఏవం చ తాదృశానుమిత్యుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వానధికరణవ్య
క్తిత్వవిశిష్టత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వమపేక్ష్య తాదృశానుమిత్యుత్పత్త్యనధికరణసమయోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టత్వేనైవ ప్రతిబన్ధకత్వం యుక్తం క్షణ
ఘటితానుప్రవేశనే పూర్వతో లాఘవాదిత్యాశయేనాహ॥ స్వసమానేతి॥ అత్ర తాదృశసమయావ్యవహితపూర్వత్వం తాదృశసమయోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వ
మాత్రం న తు తాదృశసమయోత్పత్తికాలోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వం ఉక్తదోషాపత్తేః యథాశ్రుతే నిష్ఫలత్వాత్ స్వసమయపదం తు అవ్యవహితపూర్వత్వఘటకీభూ
తత్వే కాలికసంబన్ధేన వృత్తితాలాభార్థం॥ అన్యథానుమితిప్రాక్క్షణస్యాపి తాదృశానుమిత్యుత్పత్త్యనధికరణీభూతాత్మవిషయతాదిసంబన్ధేన వర్తమానోత్పత్తి

నాయోపరిమితాః పవనాదిపరమాణవః త్రైకాసాధారణ్యయప్రైతనసంయోగః తత్తాంతానః తదంగతసంయోగవ్యక్తేనాం అనుష్ఠానమేవ నాశాదిత్యర్థః॥ తథా చ పరామ
శపక్షం తస్యాయిన్నః పరాణుమా తత్తదాత్మసంయోగవ్యక్తే ఏవ తత్రానుమితి ప్రతిబంధకాణీతి భావః॥ నను తత్ర కారణభావప్రయుక్తేః ఫలానుత్పాదః కారణాంతరమేవాల
భ్యత ఏవేత్యత ఆహ॥ కారణాంతరేతి॥ నన్వేతత్ప్రమేయ కారణతానిశ్చయే సిద్ధే తాదృశసంయోగోపరమః కల్పనీయః కారణతానిశ్చయ ఏవ త్వా చ సంభవతి॥ అన్వయవ్యభిచా
రసందేహాన్న ప్రతిబంధాత్ అత ఆహ॥ అన్వయేతి॥ సందేహాన్నేతి॥ ప్రకృతాభిప్రాయేణేతి॥ అవిరోధిత్వాదితి॥ గ్రాహ్యాభావానవగాహిత్వాదితి భావః॥ నను యత్ర పక్షే
సాధ్యవానాభావవాన్ వ్యవహారతోనిశ్చయానుమితి ఫ్యంతరం చేష్టసాధనమితానికారానుమితేః పక్షతానిశ్చయానుమిత్యాపత్తశ్శాన్నిశ్చయానుమిత్యత్రానుమితాని కానేవ్యనుమిత్యనుత్పా
దేన అన్వయవ్యభిచారనిశ్చయాత్ కారణాంతరమవశ్యం కల్పనీయం తస్మిన్ పక్షే అసత్త్వేననుమితానిపూర్వవర్తినాం సర్వేషామేవ వ్యవహారానాధికరణప్రథమానుమిత్యవ్యవహిత
తత్ప్రాక్క్షణవృత్తిత్వేన తద్భిన్నత్వాభావాదిత్యస్వరసాచ్చాహ॥ తత్సాధ్యేత్యాదిమితి॥ ప్రతిబంధకతయేతిశేషః॥ తథా చ ప్రథమానుమిత్యుత్పత్తిక్షణసంబంధ ఏవ తత్రా
నుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణవృత్తిత్వేన అనుమితిప్రతిబంధకాదితి భావః॥ తత్తదాత్మసమయసంబంధానామతిరిక్తత్వమతేనేదం॥ నను స్వాద్వృత్తిమొత్తత్రకా
రాత్రయపిప్పల్ప్యగర్భత్వాదననుగతమతసాంప్రతమితి ప్రతిబంధకతాయాం నైవ కారణతా పరిశేషం పతిరత ఆహ॥ భవేద్వేతి॥ అత్ర చ తత్తద్రుషియా అనుమిత్యవ్యవహిత

బాగుపక్ష యాపునస్సామెభాతాప్త తత్సంస్కారజన్యస్మృతపక్షేభాయామేవ అనుమితిప్రాగ్వత్ పక్షాన్నాయం తస్యతాప్రేత॥ నానుమిత్యుత్పత్తికాలేనుమితేస్సంభవః॥ తథాపి సుఖాద్యకానుమితిజనకయ
తామిత్యాదికాలక్షైవ అత్ర సిషాధయిషా బోధ్యాసా చ పక్షే భాతత్వాదేరేవ సేభాంతర మత్రత మిష్టదోషః పరామర్శోత్పత్తి స్మరణస్య హేతోర్గ్రాహ్యః॥ విశిష్టానుభవత్వే తత్సంస్కారస్య విశే
౨౭ షణ శక్తిదేః తాదృశపూర్వవర్తిక్షణత్వే న విరోధిత్వసంభవాత్ స్మరణస్య తత్పరామర్శహేతోః సంస్కారస్యైవ ఫలనాశస్తత్తాదృశాన్వవహితపూర్వవృత్తిక్షణత్వ సంభవః సమూ
హాలంబన సంస్కారజన్యపరాపరామర్శస్య చరమఫలత్వాభావేన సంస్కారనాశత్వాదితి వదంతి॥ యత్తు సిషాధయిషకపరామర్శోత్పత్త్యానుమితిరూపఏవ గ్రాహ్యః తథా చ పక్షేణాదే
27 రేవిపస్య సమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వాదేర ప్రతిబంధకత్వాసంభవ ఇత ఏవ పునరనుమితిం ప్రత్యపునః పదేన సిషాధయిషకపరామర్శస్యానుమితిపూర్వం గ్రం
థకృత్త్వేవక్తుం శపం॥ న చ సిషాధయిషకానుమితిసత్త్వేనుమిత్యుపదేశానామిత్యంతరస్య ప్రకారేణైవ తత్సంభవాదితి మతం తత్తుచ్ఛం॥ అనవరతమిత్యుక్తగ్రంథాసంగతేః॥
ద్వితీయపదార్థానుగమే సంయోగాదీనామపి తాదృశపూర్వవర్తిత్వేన ప్రతిబంధకత్వాయోగాదితి॥ యద్యపి సాధ్యవత్పక్షసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తితాన
వచ్ఛేదకధర్మావిశిష్టత్వే ప్రతిబంధకత్వే వివక్షు యాంపూర్వసిషాధయిషోత్పత్తికాలే అనుమితేర్వారణసంభవతి॥ సిద్ధ్యుత్పత్తిక్షణపక్షతత్తాసిద్ధివ్యక్తిష్వస్యైవ తాదృశపూ
ర్వవృత్తితానవచ్ఛేదకతయా తద్విశిష్టస్యైవ అపూనుమిత్యపూర్వంసత్త్వాత్॥ తథాపి అత ఏవ సమానాకారస్సదాహ॥ అనవరతేతి॥ అనవరతమనుష్ఠం పరిస్పందమా

వహితపూర్వవృత్తిత్వస్యానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వాభావాత్తథాత్వత్ర పక్షతాయాం అనుమితిసామగ్ర్యా అన్యథోపమిత్యాదికం ప్రత్యప్యవ్యవహితపూర్వత్వాదినా హే
తుత్వకల్పనాత్తస్య వక్ష్యమాణ ఉపమితిసామగ్రీసంభవాదనుమానస్య ప్రమాణాంతరత్వం భగ్నమిత్యేవం తేనైవావయవేన వ్యాప్త్యాహార్యమిత్యేతదేవ పరామర్శత్వాదినేతి॥
వ్యాప్యస్య పక్షే ఉభయవైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయత్వేన వ్యాప్యవత్తాయా నిశ్చయత్వేన వ్యాప్యవత్తాయా హేతుత్వే సవానుమితిహేతుత్వం న స్యాదిత్యర్థః॥ ప్రాగుక్త సవిషయకత్వా
దిత్యైవ పరామర్శస్య తథాత్వసిద్ధ్యాహ ఇతీతి భావః బాధత్వాదిస్వరూపాదిపదేన సత్ప్రతిపక్షోపగ్రహః॥ ప్రాగుక్తాంశవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వే భిన్నత్వేనైవ బాధాదేః ప్రతిబంధ
కత్వసంభవాదితి భావః॥ న చ బాధాదే విశిష్టబుద్ధిసామాన్యం ప్రత్యేవ విరోధిత్వాదనుమిత్యావచ్ఛిన్నం ప్రతి బాధత్వాదినా ప్రతిబంధకత్వం ప్రసక్తమేవ నేతి వాచ్యం॥
సతి బాధే విశిష్టబోధోదయేన సాక్షాత్కారిగ్రహ ఇవానుమిత్యాది రూపాయా అపి విశిష్టబుద్ధేరుత్పాదాదాహార్యేతరానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ బాధత్వాదినా ప్ర
తిబంధకత్వస్యావశ్యకత్వాదితి భావః॥ తాదృశాతిరిక్తే ఇష్టాపత్తౌ బాధాదావాహ ఇష్టాపత్తౌ తథాత్వే మకారగౌరవమప్రతిబంధకత్వం చ ప్రసజ్యేతేత్యస్య యః ఏవం తథాత్వ
మిత్యస్యార్థః తథావిశిష్టత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిస్వసమానాధికరణాంశాంశ వ్యవహితసాక్షాత్కారోత్పన్నసవిషయకత్వేన హేతుత్వే వినశ్యదవస్థస్య పరామర్శస్య సత్వాదేః
శాబ్దే హేతుత్వం న స్యాత్ ప్రత్యక్షజనకాదిభిన్నప్రత్యక్షోత్పన్నసంస్కారాదేరపి తత్ర హేతుతా న స్యాత్ ఏవం స్వసమానాధికరణదాహకేత్యాహ అవ్యవహితప్రాక్క్షణావృత్తిభిన్నత్వ

బాధపద॥

–౨౮

28

పూర్వవృత్తింగత్వంప్రసంగప్రాగభావవద్విశిష్టకాలికసంబంధేన తాదృశానుమిత్యాశ్రయశబ్దత్వం వాచ్యం అతో నానుగమాద్యవకాశః॥ న చ తాదృశశబ్దస్యానుమితిత్వేఽపి సతావృత్తి
సదనుమిత్యాపత్తిః కార్యసహభావేన తస్య హేతుత్వాత్తాదృశశబ్దవిశిష్టత్వం వా వక్తవ్యం వై శిష్ట్యం చ స్వవృత్తిత్వంస్వవృత్తిత్వం సప్రతియోగిత్వోభయసంబంధేన గ్రాహ్యం॥ శ
బ్దస్య చతుర్థక్షణే నష్టత్వమతే తు తదుపహారాయ సుఖాదివాదినాం ధ్వంసే నష్టాయి గుణానాం అన్యతర మేవేని వేశనీయమిత్యభినవః పంథాః॥ పూర్వక్షణావచ్ఛేదేనాఽదిపదేన తా
దృశపూర్వత్వావచ్ఛిన్నతరణాత్ప్రాగభావాదేః ఉపగ్రహః॥ పరమార్థాదేః కారణత్వవివక్షాం అనుస్పృత్యసిద్ధాంతః॥ తాదృశేతి॥ అత్ర తత్తత్వపురుషీయానుమితిం ప్రతి త
త్తత్పురుషీయశబ్దానుమిత్యన్యవహితపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టత్వేన హేతుతాయాం కాలికే మేవ వ్యాపకత్వం ప్రవిష్టం అతః పుమంతరేపి తత్తత్పురుషీయానుమితి
నాగదదనయా విశిష్టతావచ్ఛేదకాదిపదేన తాదృశపూర్వత్వావచ్ఛిన్నతరణవృత్తిత్వవిశిష్టాభావత్వాదేః పరిగ్రహః॥ న స్తాం ద్రూపేణ కారణతాయా మిష్టాపత్తౌ కో దోష
ఇత్యత ఆహ॥ తథాపీతి॥ ఉపమానాదేరిత్యాదినా శబ్దపరిగ్రహః సర్వత్రేతి ఉక్తత్రయే తాత్కాలిక వ్యాప్త్యాదిప్రతిసంధాన దశాయాముక్తయోరుపమితిశాబ్దయోః
కారణాబాధేన అనుమితిత్వాసంభవాదేవ తత్తాత్కాలయోః శబ్దయోపమానయోః ప్రమాణాంతరత్వమిష్టమితి ప్రాగుక్తం రూపైరనుమితిహేతుత్వే కారణాబాధాసంభావా
త్తయోరుపమానయోరేవాంతర్భావః స్యాదితి భావః॥ న నుయత్ర ప్రాప్తమితావిష్టేనానుమినోమి కింతూపమినోమి ఇత్యాద్యనువ్యవసాయస్తత్రైవ ఉపమిత్యన్య

మానాభిత్యుభయమేవ మూలగ్రంథస్థసాధకమానశబ్దస్యార్థః ఇతి భావః తదుపహితమితయా సిద్ధ్యుపహితం విశిష్య మిత్యర్థః తత్సామగ్రీ అనుమిత్స్వస్య సిద్ధిః సామగ్రీ
వత్త్వేరావిత్యాదినాపదర్శనాదేరుపగ్రహః తదుపహితత్వాభావేతిసిద్ధ్యుపహితత్వాభావే నేత్యర్థః ॥ ననుసిద్ధ్యనుపధానదశాయాం సిద్ధిజనకస్య ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాదేః
పృథగేవానుమితివిరోధిత్వం వాచ్యం స్వజన్యే కత్రమేణ సాధకమానస్య ప్రత్యక్షతాయాం ప్రవేశ్యత్వాదత ఆహ ॥ అనుమానేతి ॥ వ్యాప్యధర్మాదితి సాధకమానస్య పరామర్శా
దేరనుమితేః పూర్వం తద్వైశిష్ట్యాభావాదేవ విరోధిత్వాసంభవాదితి భావః అనుమితిభిన్నసిద్ధిప్రాక్కాలావచ్ఛిన్నత్వమేవ తాదృశసిద్ధ్యుపహితత్వమిత్యుక్తౌ నాతిప్రసంగః
సవాప్త్యేయత్యర్థమితి ధ్యేయం ॥ అనుమితిసామగ్ర్యాభావకాలేనేత్యాది అన్యథాభావస్థానసన్నికర్షదశాయామనుమిత్సాయామప్యనుమితిర్న స్యాదితి భావః ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాభావే
నేతి అన్యథాసమానవిషయే సత్యామపి ప్రత్యక్షసామగ్ర్యామనుమిత్యుత్పాదప్రసంగాదితి భావః అన్యోన్యాశ్రయాదితి అనుమితిసామగ్ర్యభావవత్త్వేన ప్రత్యక్షే హేతుతా
గ్రాహకత్వమేవ ప్రత్యక్షసామగ్రీవగాహిత్వం తదభావవత్త్వేనానుమితిహేతుత్వం గ్రాహ్యం ॥ అనుమితిసామగ్రీ జ్ఞానవానుమితిప్రతిప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావత్వేన హేతుతాగ్రాహ్య
వినానేత్యన్యోన్యాశ్రయాదుక్తక్రమేణ కార్యకారణగ్రహాసంభవాదిత్యర్థః ॥ అథానుమితిసామగ్ర్యభావావచ్ఛిన్నం ప్రత్యక్షహేతుత్వమేవ ప్రత్యక్షసామగ్రీపదేనోపాదా
యసిద్ధితాదృశసామగ్ర్యం స్వతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యపక్షతావిధయానుమితిహేతుత్వం గ్రాహ్యం ఇతి నాన్యోన్యాశ్రయ ఇత్యత ఆహ స్థానుపపత్తిరితి ఆరోపస్యానాద్ ఇతి

బాగ॥పత్రే నైవ మంత్రౌషధాదేర్దాహప్రతిబంధకత్వం కదాచిదాహానాం మణ్యాదీనాం దాహప్రతిబంధకత్వం నస్యాత్ స్ఫురత్వ తథాత్రాపి కొందాస నస్యాద్విఘటకాదేర్దాహజవి
రోధిత్వం స్యాదితి భావః॥ అత ఏవ కారణీభూతవ్యవహితపూర్వత్వాదేః కారణతా నవఘటకత్వాదేవ ద్వితీయ ఇతి తాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వసిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యభా
వమాత్రం పక్షతేతి గ్రంథో ప్రాక్తనవిన ఇత్యర్థః॥ ద్వితీయప్రకారే దోషాంతరమాహ॥ ప్రైయస్యార్థ్యేపీతి సమానాధికరణ తత్త్వదనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిత్వ
భిన్నభేదమాదాయ తత్ర వహ్నే గౌరవాత్ స్వప్రాగభావవహ్నిత్వాభావసమానాధికరణసంబంధేన ప్రకృతపక్షసాధ్యకానుమితివిశిష్టత్వలక్షణమేతాదృశానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిత్వం
ద్వితీయప్రకారే లాఘవాన్నివేశ్యం తథా చ తదవచ్ఛిన్నభిన్నసిద్ధ్యభావస్యైవ పక్షతాత్వే సంభవాత్ ప్రథమసిద్ధిపదం వ్యర్థం అఖండాభావఘటకత్వేనైతాదృశాపి అనుమితిహేతుతా
యాం గౌరవమితి భావః॥ సమాప్తా సార్వభౌమపరిష్కారః॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ యత్తు పక్షపాదాన్యమపి దర్శయతి సిషాధయిషేత్యాది శ్రీ
29 కేవలసహాయతస్తే ప్రసనుమితిర్నస్యాత్ ఫలే వలానుమిత్యా విరహ విశిష్టస్య సాధకమానస్య సత్త్వాదతో నుమానాతిరిక్తపరం అత్ర ప్రత్యక్షమానమేవ నివేశయితుం యుక్తం
నత్వనుమితిభిన్నసిద్ధిజనకమాత్రం సమానవిషయే శాబ్దసామగ్రీసంభవే ఽపి అనుమితేరేవోత్పాదాదత ఏవైకపదార్థస్య పరపదార్థసంసర్గస్యాప్రథమగత్వస్యా
గ్రతాత్వేన సంసర్గస్యానుమితావసాన్నివేశాద్విఘటితి యోగ్యతాగ్రంథే మణికారైరప్యుక్తమితి వదంతి అన్యతరఖేటి ఇత్థంచ సాధకం సిద్ధిః మానం చ సిద్ధ్యాత్మకమితి జనకం ప్ర

తభావప్రసంగాదితిగ్రంథస్యఅన్యతరత్వేనప్రతిబంధకతాయామంతర్భావప్రసంగాదిత్యర్థః తథాచ విశిష్టబుద్ధిసామాన్యే విశిష్టానుమితిత్వావచ్ఛిన్నే బాధసత్ప్రతిపక్ష
అన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వేన హేతుతాప్రసంగ ఏవ గ్రంథతాత్పర్యం అన్యథా తద్విధేయకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాస్సుత్రకారతానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం
ప్రత్యేవ బాధసత్ప్రతిపక్షాదేర్విరోధిత్వాత్ తదన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వేపక్షతాయామనుగతానుమితిహేతుత్వసంభవాదితి ధ్యేయం। యద్వా బాధస్య విశిష్టధీసామాన్య
విరోధితయా సాధ్యవిధేయకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తదంతర్భావేన పక్షతాయాం హేతుతాయాం గౌరవమాశంక్య వదతి ఇత్థం కృతాబాధాదేః ఉపాత్తాదిపదముపాత్తం
తేన తల్లింగకపరామర్శాభావకాలీనతత్తల్లింగకానుమిత్సావత్త్వేనాం పరామర్శధర్మికతత్తద్రూపాప్రామాణ్యజ్ఞానవత్త్వేనాం మోపగ్రహః పక్షధర్మికసాధ్యవిధేయకానుమి
తిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్య నిరుక్తతల్లింగకానుమిత్సానాం పరామర్శధర్మికతత్తద్రూపాప్రామాణ్యవత్త్వేనాం అన్యతమాభావత్వేన పక్షతాయాః కారణత్వే
బాధకాభావాదితి భావః అథవా అనుసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యా అన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ఖండశః తత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవానుమితిహేతుత్వం వాచ్యం అతః ప్రత్యేకాభావత్వేన
హేతుతాయాం న లాఘవావకాశ ఇత్యత ఆహ తస్మాత్ప్రతిబంధకీభూతాః అన్యథేతి యద్యఖండాభావస్య తత్తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుత్వం పదాభాధాదేరపి పక్షతాయామంతర్భావ
స్యాత్ సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్రీబాధాదీనామన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాఖండస్య తత్తద్వ్యక్తిత్వేన సాధ్యవిధేయకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి హేతుత్వే బాధకాభావాత్ప్రతియో

బాధపక్షే

30

30

సుమితిమాత్రస్యైవ। అనుమితౌ బాధయాసిద్ధిః ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ఇతరాభావస్య కార్యసహభావత్త్వేన న హేతుత్వసంభవాదితి భావః ప్రతియోగ్యారోపాతిరిక్తప్రత్యక్ష
కారణసామగ్ర్యా ప్రత్యక్షసామగ్రీపదేనాభిధానాత్ ప్రతియోగ్యారోపస్యాభావప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుత్వమానాభావాచ్చేదం న యుక్తమిత్యస్వరసేన కశ్చిదిత్యుక్తౌ స్వయం రూషమాహ
వస్తుతస్త్విత్యాది॥ నను స్వాతంత్ర్యమన్యథాసిద్ధిత్వం తచ్చ ప్రత్యక్షాభావస్యాన్వయవ్యతిరేకయోర్వివాదగ్రస్తమత ఆహ నియమేనేతి। అన్యతరత్వేన ప్రతియోగిజ్ఞానాత్పూర్వం ప్రత్యక్షం
ప్రతియోగితానవచ్ఛిన్నప్రత్యక్షాభావస్య తద్ధర్మోపస్థితత్వాదిత్యర్థః॥ నను ప్రత్యక్షాభావాప్రవృత్తిశబ్దాదినాస్వేతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి గ్రహసంభవాదిదం యుక్తమత ఆహ లాఘ
వాదితి॥ ప్రత్యక్షాభావత్వేన హేతుతాయామవచ్ఛేదకలాఘవాదిత్యర్థః॥ ప్రత్యేకమనుమిత్సావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావత్వేన తథావిధప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావత్వేన తథాత్వమనుమితి
హేతుత్వమిత్యర్థః॥ నను ప్రత్యక్షాభావత్వేన హేతుత్వం తావద్ధ్యయమపేక్ష్య అన్యతరాభావత్వేన గురుణాపేక్ష్య హేతుత్వకల్పనాహంమత ఆహ అన్యథేతి॥ అత్ర పక్షతాయాం బాధాదేరి
త్యాది వినా సత్ప్రతిపక్షపరిగ్రహః తథాచానుమిత్సావిరహవిశిష్టసిద్ధేః సబాధాదిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాభావస్య ప్రతిపక్షాదిశబ్దస్య తమేత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వేనైవానుమితిహేతుతా
స్యాద్బాధాద్యభావస్య పృథక్కారణత్వే గౌరవాదిత్యర్థః నవ విశిష్టబుద్ధిసామాన్యం ప్రత్యేవ బాధస్య ప్రతిపక్షో విరోధిత్వాద్వ్యుత్పత్తౌ [illegible] తద్వైశాసానానితాస్యమితివాచ్యం॥
సతి బాధాదినిర్ణయే బుభుత్సాదిదశాయాం విశిష్టప్రత్యక్షవత్తాతృశానుమిత్యాదిప్రసంగేన విశిష్టానుమితితాత్పర్య [illegible] బాధాదేః పృథగ్విరోధిత్వస్యావశ్యకత్వాద్వస్తుతస్త్వాం

భాయాస్వనివర్తకత్వతన్నిష్ఠసామగ్రీసమవహితత్వాన్నోత్తేజకత్వమితి భావః స్వనివర్తకానుమితిసామగ్రీసమవహితాయామనుమిత్సాయామిత్యత్రజనకత్వరక్షార్థం ప్రపన్నా
దిత్యుక్తం ఆదినాశాబ్దోపమిత్యోరనుపగ్రహః అన్యతరత్వాదినా తాదిపదేన సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యన్యతరదశాయాం యద్యపి భావత్రిసత్వేనుమితిసాంద న్యతమత్వరూపస్యైకస్యాను
గమకధర్మస్యోపగ్రహః ననుప్రత్యేకాభావయోః కారణతాద్వయమపేక్ష్య తిగురుతరత్వాత్ అన్యతరద్విభావత్వస్యైకమేవకారణత్వంయుక్తం బాధసత్ప్రతిపక్షాన్యతరాభావత్వే
నహేతుతాయాః క్లృప్తత్వాదపిత్వితి విరహాదత ఆహ అన్యతరత్వఘటకయోరితిసిద్ధిభేదవిశిష్టం యత్ప్రత్యక్షసామగ్రీభిన్నత్వదశాయాం ప్రత్యక్షసామగ్రీభేదవిశిష్టం యత్సిద్ధిభిన్నం తద
న్యత్వం వా సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యన్యతరత్వమిత్యన్యత్వనిగమకాభావః తథాచానుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షాభావత్వేనహేతుతాయామవచ్ఛేదకభేదేనకారణతాద్వ
యం తవాప్యావశ్యకమత్రఃసపేక్షయా లఘుధర్మద్వయావచ్ఛేదేనప్రత్యక్షాభావయోరేవహేతుతాద్వయంయుక్తమితి భావః నను ప్రతియోగివిశేషావైవసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్రీ
అన్యతరత్వరూపాఖండభేదవ్యక్తేః పక్షతాయాంనివిష్టా తత్రవవిశేషణవిశేష్యభావవ్యత్యాససంకాలీనాస్తినప్రతియోగివినాకృతాఖండభేదవ్యక్తిముపాదాయపక్షతా
నిర్వాచనేప్రతియోగ్యవిశేషతేన సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్రీగగనాద్యన్యతమత్వేనప్రత్యక్షసామగ్ర్యనుమితిపూర్వవర్తిభిన్నతత్తద్వ్యాప్తిజ్ఞానాదిఘటితాన్యతమత్వేనవానుమితౌహే
తుసంభావపరామర్శతాదిదిదినానుమితౌహేతుత్వంనస్యాదిత్యుక్తప్రాయమితివాచ్యంసిద్ధిమాత్రాభావస్యతద్వ్యక్తిత్వేనహేతుతాయామన్యథాసిద్ధిసంభవాదితఆహ

ఖా॥పత్ర ష్యవిశేషితరూపేణహేతుతాయామన్యథాసిద్ధత్వస్యతత్రతాదృగస్యప్రత్యేతవ్యత్వాభావాత్ ఇతి భావః ఇతి మాద్యకామపరపంథాః అథాఖ్యాతద్వయస్య హేతుత్వే అనుమితావిరహాపత్తిరితా
నవకేదారవం అన్యదాభావస్య హేతుతాయాంతుసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యన్యతరత్వేనానుగతేనసకృదేవతస్యవిశేషణతావచ్ఛేదకవిశేషణత్వే శంక్యనిషేధతి నవేతి॥ అన్యతరత్వేనాభిజ్ఞా
37 భావస్యహేతుత్వపక్షేప్యనుమానానుభవరాహిత్యవిశేషణతవిమాశంకాసిద్ధావితాదినాశాబ్దాన్యసిద్ధిదశాయాం అశాబ్దజ్ఞానస్యప్రకారతైవసూచ్యతే అతఏవ సిద్ధావిత్యుక్తం
31 విరహస్యతత్పృథక్స్విశేషణతాయాం అప్రత్యయః అనుమానాదిష్వనుషంగవశాదనుమితేరనుత్పాదాదిష్వదః ప్రకారాంతరేణసంభవస్యవిషయసిద్ధికాయాం ఏవసిషాధయిషయానుమి
తేర్నివారకత్వాదితి భావః అనుమితిత్వావచ్ఛేదప్రత్యక్షాతిరిక్తజ్ఞానస్యప్రకారతైకసంపత్తిః అన్యథాగతివచ్ఛేదనవయద్ధ్యదిభావస్యతత్సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాదన్యతరదశాయామనుమితి
స్తత్రదిభావస్యత్రాభావకూటవిశిష్టస్యైవసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాదన్యతరస్యాభావః పక్షతాతథాభావప్రత్యక్షసామగ్రీకాలేనాయాం అశాబ్దజ్ఞానం జాయతామితిభావస్తత్ర దుత్తోరు
కేకోహావప్రమేశాదేవతదానీమనుమిత్యనుత్పాదసంభవాదనుమిత్యాయాః సకృదేవవిశేషణత్వంసంభవతీతి వాచ్యం సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యస్తన్యత్ తత్త్వదిభావస్తేనామభా
వసమూహాయస్తైకత్రనివేశే తేషాం విశేషణవిశేష్యభావేనమహాగౌరవప్రసంగాత్ అథ పేక్షయాసిద్ధిప్రత్యక్షస్య తత్త్వదిభావవిరహావిశిష్టసిద్ధ్యభావత్వేనైవలాఘవేనహేతుత్వస్యోచి
తత్వాదితి భావః స్వనివర్తకేతిస్వనివర్తకంయత్ప్రత్యక్షాది తత్తత్సమవహితాయద్ధ్యదిభావాతరస్యత్వేనేత్యర్థః॥ తథా వప్రత్యక్షసామగ్రీకాలేనాయాంశాబ్దజ్ఞానం జాయతామితి

వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నసిద్ధేః సత్త్వం తు తదానీం విశేషణాభావాదితి వాచ్యం తథా సత్త్వే కత్వేనావచ్ఛేదేనత్వస్య ప్రతియోగిత్వాత్ తథాపి సమవాయితాపన్నతాభావానాం తత్ర
స్థసమయావచ్ఛిన్నమేవాధికరణం స్వరూపాఖ్యవిశేషసంబంధేనాధికరణత్వమాత్రం ప్రతియోగిసత్త్వదశాయామపి తత్తదధికరణే తత్తదభావప్రత్యయాపత్తేః కథం య
సంబంధత్రయయుక్తత్వాత్ తాదృశసత్త్వాకాలమవచ్ఛేదకత్వేనావచ్ఛేదేనత్యుక్తం అత ఏవ రూపవత్తానియామకసంబంధానుద్ధ సమవాయో వాయ్వాదేరపి రూపవత్తాపత్తేః
కిం తు తత్తద్ధ్వంసేతి నిరూపకత్వవిశిష్టాః సమవాయ ఏవేతి సిద్ధాంతః యది చాభావస్య స్వీయమేవ స్వరూపం న వ ప్రతియోగిత్వదశాయామధికరణే నవర్తేత ప్రతియోగి
న ఏవ విరోధిత్వాత్ వృత్తిమత్త్వఞ్చ వృత్తౌ రక్షావ్యాప్య వృత్తిత్వాపాతాని సమవాయిత్వం అభావస్య న సమవాయఘటితస్వరూపసంబంధేన వృత్తిమత్త్వపదం తు సమ
వాయవిశేషావచ్ఛేదేన స్వరూపసంబంధేన వృత్తిమత్త్వం గోత్వాద్యభావానాం వృత్తిః న సమవాయావచ్ఛిన్నా మానాభావాత్ అభావాభావవదొరా తథ మిథః సత్తామేవవి
రోధకత్వం నాథకం వాచ్యం కల్ప్య కారాత్ ఇదానీం త్రైగుణ్యం నాసత్త్వాదిపరత్వేన బాధకరణత్వే నైవ సమయస్యాభావాదితి విభావ్యతే తద్ద్రికాష్ఠవృత్తిత్వలక్షణస్య వైశిష్ట్య
స్య సామయికత్వ ప్రదర్శనార్థమైత్రేకలత్వేనావచ్ఛేదేనత్యుక్తం న తు వైశిష్ట్యే పితదంతర్భావవత్త్వస్య గురుపరంపరాః అస్మాభిః శంస్యత్రయనిష్ఠా దృష్టజన్యత్వరూపం న చానుమి
తావిరహావిశిష్టసిద్ధేః అనుమితావిరహాదివిశిష్టప్రత్యక్షసాధుగ్రాహ్యస్య కారణతావచ్ఛిన్నాభావత్వేన హేతుతావ్ ద్వివిధస్య వైశిష్ట్యస్య ప్రమాపకానానుగమ ఇతి వాచ్యం ప్రాక్

బాగుపత్రు

ఆత్మనిష్ఠ ఇతి భిన్నభిన్నైనస్వజనకాదృష్టవత్త్వాదిస్వరూపేణైవ తథాః కాలాదిషు జాత సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వే గౌరవాదాహ తత్తదసాధారణేతి । వస్తుతస్సంయోగాద్యవచ్ఛిన్నాయాం
తత్తత్సామగ్ర్యా ఇత్యర్థః । భావకారణమితి ప్రాచీనేనా యః ననుక్రమత్వసాధారణకారణపదమవహితమనోయోగ ఇత్యాద్యన్యతరయోః సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
౩౨ ఏక ఏవ హేతుర్వాచ్య ఇత్యత ఆహ మనివిశేష్టేతి మనోయోగాదిరిత్యాదినా ఇష్టానాద్యుపగ్రహః । అయోగాదిజనకత్వప్రతిబంధకత్వయోర్విరోధాదితి భావః
యద్యప్యాత్మమనోయోగాదిత్వేనానుమితిజనకస్యాపి నిరుక్తాన్యతరత్వేన ప్రతిబంధకత్వేపి నక్షతిరేకరూపేణోభయత్వావిరోధాత్ మతిబిన్నాయాం గురుత్వైనై
వవమనో విశిష్టవక్ష్యాత్వేన హేతుత్వం అన్యతరత్వేన విశేషణవిశేష్యభావవ్యత్యాసే న గురుతరకార్యకారణభావద్వయాపత్తేః సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షాభా
వత్వేనైవ హేతుత్వమిత్యేవమూలయుక్తిరితి ధ్యేయం తథా చేతి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకసంబంధానుగమేన పృథక్ తయోః సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకసంబంధభేదాదివత్తదవచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధభేదాదప్యనుగతరూపేణ హేతుతాసంభవం దర్శయితుమూహ ఏవమితి ఏకత్ర హేరాద్యు ఇష్ట దేన ఏకా
త్మని సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయాః సిద్ధేస్సత్త్వేప్యనుమిత్యాదశాయాం పక్షతాసంపత్త్యర్థమిత్యర్థః ఇతి యద్యపి పూర్వ త్వగవచ్ఛేదేనానుమిత్యావిరహవిశిష్టా
యాః సిద్ధేరనుమిత్యాదశాయామవిసత్త్వాత్ తదానీం పక్షతానాపాత సమానుమిత్యావిరహోపలక్షితాయాః సిద్ధేః సిషాధయిషాదశాయాం సత్త్వేపి న తద్విరహ

32

సిద్ధ్యభావస్య పక్షతాత్వేపి సిద్ధిదశాయాం పర్వతాదౌ పక్షవ్యవహారో దుర్వారః సమవాయోమిత్యాదినా నను సిద్ధ్యభావస్య పక్షతాత్వేపి సిద్ధిదశాయాం పర్వతాదౌ పక్ష
వ్యవహారో దుర్వారః సమవాయావచ్ఛిన్నసిద్ధ్యభావస్య విశేషణతయా పర్వతేన సత్త్వేతన వతదియ్య సిద్ధివిశిష్టస్య భావ ఏవ తం పక్షవ్యవహారనిమిత్తం తస్యానుమిత్యుపహా
తుత్వాదనుమితిహేతోరేవ పక్షతాయాః ప్రవృత్తినిమిత్తత్వాత్ తత్తానుమితిహేతురిత్యాదివ్యవహారాదిత్యత ఆహ విశిష్టేతి ॥ అనుమిత్సావిరహవిశిష్టేత్యర్థః పరం
పరాసంబంధాదితి తథా చ యత్ర యదా పుంసి నిరుక్తసిద్ధ్యభావః స్వస్వప్రకాలావచ్ఛేదేన తత్పురుషీయ సప్రతియోగి విశేష్యతావ్యభావస్వరూప పరంపరాసంబంధేన నిరుక్త
సిద్ధ్యభావవత్త్వం తత్కాలావచ్ఛేదేన తత్పురుషం ప్రతి పక్షవ్యవహారనిమిత్తమితి భావః నను సిషాధయిషా విరహవిశిష్టప్రత్యక్షాది సామగ్ర్యభావస్య పృథగభిహితత్వం
దుష్కరమిత్యరుచిమంతరావచ్ఛేదేన అనుమిత్సావిరహవిశిష్టాయాః ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః సత్త్వదశాయామనుమిత్సా సత్త్వేప్యనుమిత్సుపలాంతాప్రతేః నచానుమిత్సాకాలేన అన్య
ప్యమేవ సామాన్యవిశేషణం తథా సతి పుమంతరేనుమిత్సాదశాయాం తద్భిన్నరస్యాపి పుంసః ప్రత్యక్షసామగ్రీసత్త్వేప్యనుమిత్సాప్రత్తేః అతః పుంవిశేషణం తథా చ
సామగ్ర్యభావస్యాహితత్వం నిరుక్తవిశిష్టత్వాదినా తద్విరహితాయా అనుమిత్సావిరహితాయాః తత్పురుషీయత్వాదిత్యత్ర తత్పురుషీయత్వం తత్పురుషావచ్ఛిన్నత్వం తదస్యానుమిత్సా
విరహస్యైవ విశేషణం తేన తత్పురుషావచ్ఛేదేనానుమిత్సా విరహకాలేనాయ తత్పురుషీయః ప్రత్యక్షసామగ్రీవిశేషస్తద్విరహః పక్షతా భవతీతి యథాశ్రుతే తత్పురుషీయప్ర

భాగ॥పక్ష ష్టురవఛ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయా సిద్ధిః ప్రత్యక్షసామగ్రీవత్ సాపి సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతాదశాయామపి నిరుక్తాన్యతరత్వేన ప్రతిబంధకత్వే తత్రోదుత్త
రణే అనుమితిఫలాపాపత్తేః నవసిషాధయిషావిశిష్టతాదశాయాం సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాన్యస్యైవ ఛేదస్య వ్యాప్యవృత్తితాత్ తత్ భావ నిరుక్తాన్యతరత్వవతి
౩౩ న్నాంశాంశే నవటివాఖ్యం తదాప్యన్యతరాన్యతరత్వవతి న్నాభావత్వేన హేతుత్వే గురుతరకార్యకారణభావద్వయాపత్తిరితాదవష్టాన్త విశిష్టాభావస్యాఖండస్యత్రమాణ
భావేన నిరస్తత్వాదితిభావః ననుయద్యనుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావోపి పృథగనుమితౌ హేతుస్తదా మూలస్థసాధకమానపదేనాపి సామగ్రీవిశేష
ఏవాభిధేయస్తథాయథాశ్రుతార్థానుబోధనతు సాధ్యవత్తాంనిశ్చయ ఇష్టతలో పసామగ్రీవిశేష ఇతిలాఘవాదితి అనుమానాతిరిక్తసిద్ధిసామగ్రీమాపి ద్వే సిద్ధే ప్రవే
శే లాఘవాదిత్యర్థః తథాచపక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తనివర్తకానుబోధా దేవసాధకమానపదేనాపి సిద్ధ్యనిశ్చయో వాన్యత్తాతః ప్రవృత్తినిమిత్త నిర్వచనే మూలస్వరసమా
హ ఏతదేవేతి అన్యథానుమితికారణమిదముక్తమిత్యేవ బ్రూయాత్తాం వతామియద్యపితాద్యక్తేంశం కాప్యసంఖ్యావాదితిభావః నన్వేవముక్తే కాత్రవే కోంనాతి లాఘ
వాద్యార్థనిశ్చయాంభావ ఏవ పదప్రవృత్తినిమిత్తమస్తు స్వరలాహేఫలానుపధానే తత్స్వవిషయసిద్ధ్యనుపధానతత్ర దినా విరహవిశిష్టఇష్టర్థః విశిష్టబుద్ధిసామాన్యే
ప్రత్యేకబుద్ధ్యతా విరహవిశిష్టబాధనిశ్చయాంభావత్వేన హేతుత్వమతే పి లాఘవమావిష్కృతమనుపధానంతానుసరణే నవిశేషత ఇత్యస్యపక్షపదశక్యతాయామిత్యాదిః నను

33

మితిరిత్యస్య ధాగతిరస్త్వెతి వాచ్యం యత్ర పర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్నిమత్తా ప్రత్యక్షా తావిద్యస్తు త్రాప్తుర కాలం పర్వతత్వావచ్ఛేదేనాపి వహ్న్యనుమితెర సూత్రావిద ప్రసం
గాత్ నన పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిమత్తా సాక్షాత్కారత్వస్యైవ విరోధిత్వమితి వాచ్యం॥ తథా సతి పర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన సాధ్యవత్తా ప్రత్యక్షస్య సత్వేప్యనుమిత్యాపత్తేః వస్తు
తో యత్ర అనుమిత్యనంతరం సాధ్యవదాత్మ పక్షవత్వయోః ప్రాప్త్యక్షత పత్త్యథమి తనిశ్చయం తదనుమితి సత్ర కాలోత్పత్తి కాలె అనుమిత్యా విరహవిశిష్టసాధ్యవత్తా ప్రత్యక్షే అప్యాప
వస్య సత్వాత్కార్యసహభావెత దభావస్య హేతుత్వం రుఘుత మెవెతి ధ్యేయం అననుగతత్వాదితి మణిమంత్ర మహౌషధి ఘాతె జనకత్వస్యైకస్య భావాదితి భావః ఇహాపి అను
మితిష్షితెపిద శేత ఇతి అనుమిను యాం ప్రత్యక్షా విభిన్నం వహ్ని జ్ఞానం జాయతామిత్యాదినానాదె ఛాయాం తత్తె జనకత్వస్య ప్రాగ్వశత్వాదితి భావః ననుయత్వ క్షతయత్సాధ్య
కత్వాత్సిద్ధి దశాయామెకవిధైవ అనుమిత్యా తత్ర తస్యాస్స్వరూపేణ హేతుతాయామనుగత ఏవ సిద్ధి తదాయాం యద్యదనుమిత్యాపత్తేరనుమితి సత్త్వదనుమిత్యా విరహాత్మాప
త్వావచ్ఛిన్నాభావత్వేనైవ అనుగతరూపేణ వాసిద్ధ్యస్తు తదానుమితి సామాన్యహేతుత్వం వాచ్యం అత ఆహ సిద్ధ్యస్తుతానెతి నెద్ధి సామాన్యవ్యవహారాత్తరత్వమప్రసిద్ధం తత్త
త్సిద్ధ్యుత్తరానుమితిత్వమననుగతం సిద్ధ్యస్తుతత్వమాత్రం బాతి ప్రసక్తమితి భావః సిద్ధికాలీన అనుమితిస్వవృత్తి ప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వకాలికోభయసంబంధేన సిద్ధి విశిష్టమి
త్యర్థః ప్రాగభావసత్వమతెప్పాహాస్తెతదెతి స్వవృత్తి శైద ప్రతియోగిత్వకాలికోభయసంబంధేన సిద్ధి విశిష్టా మిత్యర్థః తెన నత్వాననుగమోదోషః వినాశితి సిద్ధినాశకా

బాగుపక్ష స్యానుమిత్సావిశేషణీయత్వేన తత్పురుషీయానుమిత్సాదశాయామపి లాఘవావకాశేన తదభావసత్త్వే తదానీంతనప్రత్యక్షసామగ్ర్యా అపి తదీయానుమితిప్రతిబంధకత్వా
పత్తేః పక్షతాయామివాత్రాప్యనుమిత్సావ్యక్తిత్వేనావిశేష్యనివేశాత్ సైవ వస్తుతస్స్వపరామర్శదశాయామనుమిత్యాదిప్రకారకేచ్ఛాసత్త్వే కసన్నికర్షస్య విఘ్నానానుమితి
౩౪ నటావత్వేనానుమిత్సాప్రత్యక్షేచ్ఛాయోః సత్త్వదశాయాముభయసామగ్రీసమవధానేనుమితిః స్వతంత్రానుమిత్సావ్యక్తేరుత్తేజకత్వాహావప్రవేశాత్ప్రత్యక్షముఖతానివిరహవిశిష్ట
34 యా ఏవానుమిత్సానియామత్రోత్తేజకత్వేన్నదోషఇతి అపివదంతి సిద్ధిసామగ్రీమాత్రస్య ప్రతిబంధకత్వేదుక్తం విశేషేతిన ప్రత్యక్షాత్మకసిద్ధిసామగ్రీలాఘవః యద్యపి సిద్ధ్యాత్మకప్ర
త్యక్షస్యాపి సామగ్రీమాత్రం న ప్రతిబంధకం ప్రసిద్ధసాధ్యకస్థలేసత్త్వప్రవసాధ్యవత్తోపనీతసామగ్రీసంభవాత్ నవతాకిక ప్రత్యక్షసామగ్రీ తదావశ్యకసత్త్వే తస్యాప్యనిత్ప్రపత్తానిశ్చ
యదశాయాం మండూకవసాంజనబలాత్ప్రపత్త్వాద్యుత్తాకప్రత్యక్షానుత్పత్తిప్రసంగాత్ తథాపి సాక్షాత్కారత్వనిరూపితసాధ్యనిష్ఠప్రకారతాకప్రత్యక్షసామగ్రీబోధ్యా
తాదృశైవప్రకారతాశాకికవిదోషవిశేషణేనాపి సాధ్యప్రత్యక్షేపర్తతే ఏవ ఉభయత్రైవసర్వసాక్షాత్కారోపలాపానుభావాదిత్యత్రస్వత్రవిస్తృతం నవ్యైవం సాధ్యస్యనిర్వికల్ప
కసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకం నస్యాత్ తద్విశిష్టస్య పృథక్ప్రతిబంధకత్వోపగమేపి తత్ప్రభావాత్ అనన్యగతికతయేతి నవ్యైవం తత్తత్సాధ్యతానుమితిం ప్రత్యనుమిత్సావిరహ
విశేషితేనతత్తద్ధర్మితసాక్షాత్కారత్వనిరూపితప్రకారకత్వేనైవవిరోధిత్వం తథాచ తదభావస్యకార్యసహభావేన హేతుత్వాదేవ నతత్తత్ప్రత్యక్షోత్పత్తిః కాలేతాదృశాను

ఇవ తదనుత్తరానుమితావపి సిద్ధిసామాన్యాభావస్యానుమితిహేతుత్వం వాచ్యం తథా చ పరామర్శాదిసామాన్యసామగ్రీసత్త్వేపి సిద్ధిదశాయాం నిరుక్తవిశేషసామగ్ర్యా విరహాద
వనానుమితేరతథాత్వే తదితి సిద్ధ్యనుత్తరానుమితావపి సిద్ధ్యభావరూపసామగ్ర్యంతరకల్పనే వైఫల్యతః అతిగౌరవమితి విశేషసామగ్రీద్వయకల్పనాపేక్షయానుమితిసామాన్యే పక్ష
వసిద్ధ్యభావస్య హేతుత్వే లాఘవాదితి భావః నను సిద్ధ్యనుత్తర వత్త్వే తత్తదనుమితిత్వస్య తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నం తత్తత్పరామర్శాదివ్యక్తేర్విశిష్య హేతుత్వముపేయం అన్యథా పరామర్శాదేః
సామాన్యకారణస్యైవ విశిష్టతత్తద్వ్యక్తికానుమితేరుత్పత్తిదశాయాం భావ్యనుమిత్యంతరదాపత్తేః తథా చ తత్తత్పరామర్శాదిర్వ్యక్తిత్వవిశేషసామగ్రీవిరహాదేవ సిద్ధిదశాయామను
మితావప్యసంభవ ఇతి వాచ్యం॥ యత్తు తత్ర మేఘసిద్ధిపరామర్శసిద్ధినాశానుమితియస్య ప్రత్యక్షే ఏవానుమితిత్వక్తేః సిద్ధినాశోత్పాదదశాయామపాదనీయత్వాత్ తదుత్పత్తికే హేతోః
పరామర్శస్య ప్రాగపి సత్త్వాత్ న చ తథావిధానుమితిత్వస్య తత్తత్సిద్ధినాశజన్యతావచ్ఛేదకతయా తత్సిద్ధినాశాదేవా విశిష్య హేతుత్వకల్పనాత్ తదభావాదేవ న తదానీమనుమితిరితి
వాచ్యం తద్గతానాం విశిష్య హేతుతాయాం అన్యథాసిద్ధత్వాత్ తథా సత్యేవ తత్తత్సిద్ధిసంబంధానాం విశిష్య హేతుత్వే సామాన్యే విశేషతః కారణాంతరస్య కల్పితత్వానవస్థా
తథా చ నంత తత్తత్సిద్ధిగత్వక్తేనాం తత్ప్రాగ్విశిష్టజ్ఞానాదీనాం వా విశిష్య హేతుత్వకల్పనాపేక్షయా విశిష్టసిద్ధ్యభావస్యైవానుమితిసామాన్యే హేతుత్వకల్పనాయామేవ లాఘవేనౌచి
త్యాదితి భావః నవ్యాస్తు తత్తదనుమితౌ విరహావిశిష్టసిద్ధ్యభావత్వేన హేతుతాయాం తత్తదనుమితావ్యక్తేనాం విశిష్య విశేషణాభావే వినిగమనావిరహాద్గురుత్వాదనుపపత్తి

భాగ॥పత్ర తోత్పత్తికానుమితీనాం సిద్ధిః కింతు సత్త్వభావేనానుమిత్యా యాస్వత్రా ప్రయోజకత్వాదిత్యర్థః ననుతదానీమపి కస్యచిత్సిద్ధిసత్త్వేన సిద్ధికాలీనలిఙ్గితరపి స్వేతరసిద్ధిప్రయోగోత్పత్తి
కత్వమేవేత్యనుమిత్యా వినాతత్సత్త్వే కథముత్పాదః స్వాదతలాహ ఏకస్మిన్ అనుత్పాదేమితి అనుమితేః పక్షధియసిద్ధ్యుత్తరోత్పత్తికత్వేనానుమితిప్రయోజకత్వాదితి భావః తత్పురుషా
౩౫ మేతి తత్పురుషీయస్వేతరసిద్ధికాలీనతత్పురుషీయానుమితిం ప్రతి తత్పురుషీయానుమిత్యా యాశ్చ తత్పురుషీయానుమితి సామాన్యం ప్రతి వినశ్వదవస్థత్వదియస్తత్తత్సిద్ధ్యభావత్వే
నాహేతుత్వస్యావశ్యకతయా ఏకపురుషీయానుమితిస్థల ఏవానంతహేతుహేతుమద్భావప్రసంగ ఇత్యర్థః తేనసిద్ధినాశదశాయామపి తస్యానుమిత్యుత్పాదస్యానుద్ధారాదానన్త్యాపత్తిమి
35 త్యేపాస్తం ననుసిద్ధ్యభావవహితోత్తరానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవసిషాధయిషాయాః కారణత్వం వాచ్యం తదవ్యవహితోత్తరత్వం చ స్వవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిక్షణసామానాధికరణ్య
ఉభయసంబంధేనసిద్ధివిశిష్టాయాః కృతేస్సామానాధికరణ్యరూపం గ్రాహ్యమతో నసోత్తరదోషావకాశ ఇత్యత ఆహ అపిచేతి సామాన్యసామగ్రీ తత్తత్సిద్ధ్యభావసహితయానుమితాంశ్చ
ప్రహేతుతాత్పరామర్శాదిరూపాత్కారణసామగ్ర్యా ఇత్యర్థః ననువిశేషసామగ్రీసహితాయా ఏవ సామాన్యసామగ్ర్యాః కార్యజనకత్వాత్ తత్కృతాచానుమితౌ తత్తద్విశేషసామగ్రీ
విరహాత్కృతోనుమిత్యాపత్తిరత ఆహ నచ తత్కృతదృశేతి అనుమితిఘటిత ఇత్యర్థః సాధ్యస్య ॥ వినానుమిత్యా పరామర్శమాత్రాదప్యనుమిత్యుత్పాదాత్ తథా మోత్తరనియమా
భావాత్సిద్ధ్యభావస్థలఇవసిద్ధిస్థలేవిశేషసామగ్రీయుక్తైవసామాన్యసామగ్రీమాత్రాదనుమితిస్స్యాదేవేతిభావః అన్యప్రసిద్ధ్యుత్తరానుమితానసిద్ధ్యుత్తరానుమితౌ చ అనుమిత్యాయా

ఘటీవహ్నిమత్త్వప్రలపితాత్వాప్రత్యక్షపక్షతావిశిష్టపరామర్శస్య తు విశిష్టవైశిష్ట్యానపన్నస్యైవావచ్ఛేదకతయా తాదృశానపనహేతుతాయాం బాధకాభావాదితి ద్వివ్యయప్రతిబంధ
కాంతరం బాధనత్వయోరితి ననుకారణతావచ్ఛేదకవిశిష్టసత్త్వస్యైవ కార్యోత్పత్తినియామకత్వే తత్ర వాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం పద్మాద్యన్తరాహంతి న తద్భితి అన్వయాదిసత్త్వేప్య
హేతుత్వ్యభిచార దృఢః ధ్వంసాదికార్యస్య సకృత్ వాయికారణత్వప్రసిద్ధ్యా తన్నిత్యకారణస్య తదవచ్ఛేదకత్వే సంభవాదాహ యథాసంభవమితి సమవాయికారణత్వాదికా
దినాం సమవాయికరణత్వస్యాపి గ్రహః తథా చ పటాదికార్యస్య ప్రతినియతదేశత్వదర్శనాత్ తంతుతత్సంయోగాదేః పటాదిహేతుత్వమావశ్యకమితి ప్రత్యవమృశ్య
దికమవచ్ఛేదకం స్యాదిత్యర్థః సాధ్యసందేహః సిషాధయిషైవ వా పక్షతా నాశ యేనాసిద్ధ్యభావస్య తథాత్వే బాధకమాశంకతే అథ తి కార్యకాలవృత్తి రేవేతి అన్యథా
పూర్వకాలే మహానసే భావస్య సత్త్వాన్నత్వ తత్తత్కాలే విదాహాపత్తేరితి భావః ప్రాచాం మతే నేదం స్వమతే తు మహానసవృత్తిదశాయామపి మహానసే మాగ్న్యేవ సత్త్వాన్న
దాహః అన్యథా సంయోగేన మహానసభావస్య తదానీం సత్త్వే తస్య కార్యసహభావేన హేతుత్వే తత్కాలావృత్తేరితి ధ్యేయం న చ కార్యసహావర్తిత్వస్య కారణ
తావచ్ఛేదకత్వే తదవచ్ఛిన్నస్య వైరూప్యాతిబంధకాభావస్య పూర్వసత్త్వమపేక్షితం తదా సత్త్వేపి మహానసభావే దాహాదికార్యం న స్యాత్ పూర్వకాలే దహనస్య మహానసత
స్యాభావాత్ కార్యసహావర్తిత్వోపలక్షితస్య తస్య పూర్వసత్త్వాపేక్షణే మహానసత్త్వదశాయామపి దాహాదికార్యప్రసంగః తదా విద్యమానదాహాదిసహావర్తిత్వమ

భాగపక్ష క్షేతదపేక్షేయాయాదృశయాదృశేభావత్వే సిద్ధిదశాయమనుమితిః సాదృశేభావత్వేన సిద్ధ్యనుత్పాదానుమితిం ప్రతి చ సిద్ధిసామాన్యాభావత్వేన కారణతాద్వయకల్పనేన లఘుయ
సతి స్వాపాయసులభ్యం శంకేత ఇత్యాహ తిసిద్ధిఫలభ్యర్థః ఇత్యనుమితిః తత్కారణత్వస్యానుమిత్యాపేక్షేతత్సదిః సాసిద్ధ్యస్యేతత్వవతీన్యానుమితిః ప్రాగల్భమథం నిరస్యతి తరగేత్యాదినా
౩౮ సను పక్షతావిశిష్టపరామర్శత్వేనైవ పరామర్శవిశిష్టపక్షతాత్వేనాపి వినిగమకాభావేన హేతుతాపత్తేర్వ్యయోరేవ లాఘవాత్ తత్త్వేన హేతుత్వమత ఉక్తం తరగేతి తథా
వానుమితికరణస్య వ్యాప్తిధియః స వ్యాప్యాంశత్వనియమాదప్యాంశవిధర్మ్యవపరామర్శస్య హేతుత్వమావశ్యకం పక్షతాయాం తు వ్యాప్యాంశత్వసంభవాత్ తదనురోధేనాపి
న హేతుత్వమిష్టవస్తుతం నిగమకమితి భావః నవస్యమతే మనస్యానుమితికారణతావచ్ఛేదకయోగపవఋస్యశక్తిన మాత్రే వ్యాప్యాంశ ఇత్యనుమితాపక్షతావిశిష్టపరామర్శస్య
వపరామర్శవిశిష్టనిరుక్తసిద్ధ్యభావహేతుకపక్షతాయా అపి హేతుతాయాం వినిగమకాభావ ఏవేతి వాచ్యం పరామర్శవిశిష్టపక్షతాయా హేతుత్వస్య దుర్వచత్వాత్ తత్ర హి పరా
మర్శోత్తరసిద్ధివిశేషణం తథా సతి పరామర్శవిశిష్టాయా నిరుక్తసిద్ధిరభావత్వేన హేతుత్వే పరామర్శశూన్యస్యాపి పుంసోనుమిత్యాపత్తిః తస్యాపి పరామర్శవిశిష్టసిద్ధిరభావవ
త్త్వాత్ న చ పరామర్శవిశిష్టాయా నిరుక్తసిద్ధ్యభావస్య త్వేన హేతుత్వం మధ్యాప్రవిశిష్టస్యాపన్నయోః సిద్ధిపరామర్శయోరభావాంశే విశేషణేభావతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్ వ్యాప్యస
ఖణ్డపపవచ్ఛేదకత్వే సంగతారాధనస్య దానిరుక్తసిద్ధ్యభావత్వపరామర్శయోర్ద్వయోరేవ వ్యాప్యస ఖణ్డవ్యాప్యవచ్ఛేదకత్వేన సామంజస్యేతయోర్విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహో

ర్వానుమితిదశాయాం పరామర్శాంతరస్య సామగ్రీసంభవాత్ తత్రైవ పరామర్శానుమిత్యోః ప్రవాహసంభవ ఇతి భావః। అనుభవికత్వాదితి పక్షతానానుమితిహేతు
రితి। అగ్రిమ అన్వితం న స్యాత్ తస్యైవేత్ర మితో ఽనానుమితిప్రవాహః। కింత్వేకానుమితి నాశోత్తర మపరానుమిత్యుత్పత్తావేవ సహస్రానుమిత్యుత్తరకాలే తత్రాదేతి సనుయత్ర ప్రవిషయేత్ర
మేనానుమితిప్రవాహో నానుభవసిద్ధ ఇత్యాశయేన తస్యానుమితావేవ పక్షతా హేతురస్త్విత్యత ఆహ మానాభావాదితి నను సిద్ధేరనుమిత్యవిరోధిత్వే పరార్థస్యైవేతదుద్భావ
నం నసన్నిత్య మానత్వోషత్వాదత ఆహ పరార్థే ఇతి। అర్థాంతరేతి తత్రావనిశ్చితత్వస్యైవ నిశ్చయత్వాభావిదరరూపనాత్యంతిత్వాభిధానత్వేన పురుషదోషత్వస్యైవ తదుద్భావనం
నతు ప్రమాణవిరోధిత్వమితి భావః। అత్రేదమాలోచనీయం సమానవిషయప్రత్యక్షసామగ్రీ కాయామనుమిత్యుత్పాదాదృష్టేర్దిప్రత్యక్షే జనకతత్తద సాధారణవ్యక్తీనా
మేవ పక్షతా బాధనుమితివిరోధిత్వం వాచ్యం కాలాదిసాధారణసామగ్రీస్తత్త్వే గౌరవాత్ తథా వహ్నిమత్తేః సంయోగాదివ్యక్తీనామేవ పక్షతాయాన్ద్వాత్మనేవ విశేషణత్వేనాహిత
యా వహ్నిమత్తాదిప్రత్యక్షే హేతూనాం వహ్నిమాన్పర్వత ఇత్యేవం సిద్ధివ్యక్తీనామపి తాదృశానుమితివిరోధిత్వమావశ్యకం వినిగమకాభావాదేవం చ తత్రైవ పర్వ
తో వహ్నిమానిత్యాకారకనిశ్చయత్వేనైవ అనుగతరూపేణ తత్తద్వ్యక్తీనాం తాదృశానుమితివిరోధిత్వం కల్ప్యతే లాఘవాత్ నతు తత్తద్వ్యక్తిత్వేన గౌరవాదితా
పక్షం పక్షతానుమితిహేతుః నన్వేవం తాదృశానుమితిసాధ్యవత్త్వనిశ్చయత్వమపేత్యసాధ్యవత్తాజ్ఞానత్వేనైవ విరోధిత్వమస్త్విత్యస్యాపత్తిసాధ్యసందేహో భవతి తత్ర సాధ్యవత్తా

బాగుపత్ర ధ్వంసాభావస్య మధ్వంసస్య ప్రతియోగిప్రాక్సత్త్వాదితి వాచ్యం తథాపి కార్యసహావర్తిధ్వంసస్య కారణతానవచ్ఛేదకత్వాత్ తమధ్వంసాభావత్వేనైవ హేతుత్వాత్ తత్ప్రతిబంధకాభా
వవత్త్వవిశేషితేన స్వాభావవత్త్వహేతుత్వాత్ తత్త్వాదిసంబంధేనైవ వసామగ్ర్యాః కార్యోత్పత్తిర్వా సప్తత్వాన్నప్రతిబంధకోత్పత్తికాలే కార్యప్రసంగః సమవాయాదికారణ
32 స్యాపేక్షమేవ కార్యసహభావేన హేతుత్వం విపేదనీయమితి దిక్ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తత్తద్దాహాదికం ప్రతి తత్తద్దాహాద్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన తత్తద్దేశవృత్తిమధ్వంసాభావ
37 త్వేన హేతుత్వం కారణతావచ్ఛేదకవిశిష్టతాదృశస్య పూర్వసత్త్వానపేక్షణాత్ ప్రాక్ తత్తద్దాహోత్పత్తేరసత్త్వేపి నక్షతిః అనయైవదిశా సమవాయాదికారణస్యాపి తాదృ
శహేతుత్వం నిరూపణీయమిత్యపివదంతి తదసంభవాదితి నిరుక్తసిద్ధాంతస్య అసంభవాదిత్యర్థః సానుమితిః తథాత్వేన కార్యకాలవృత్తిత్వేన సర్వస్యేతి తథా
త్వేన హేతుత్వమిత్యస్యః ననుప్రతిబంధకాభావత్వస్య తాదృశాపేక్షా హేతుతావచ్ఛేదకత్వాదవఛారపంప్రామాణికమతఆహ అస్యధితి అస్యథాభ్యుపాదేనోత్పత్తిదశా
యామప్యనభియుక్తమోఽదినాతత్రసంయోగాద్యుత్పత్తౌ ధ్వనికకార్యస్య కారాపత్తేరితి భావః తథాప్యుత్పత్తిప్రసక్తౌ కార్యసహభావావేన హేతుత్వప్రసక్తౌ విషేరన్నితి
ప్రాభాకరైః కారణమాత్రస్యైవ కార్యసహభావేన హేతుత్వస్వీకారాదితి భావః అస్యథాకార్యకాలాసత్త్వాపత్తియోగినః పూర్వవర్తితామాత్రస్యైవ హేతుతాసం
భవాత్ తల్లాభాం మప్యతిరిక్తధ్వంసకల్పనాయాం గౌరవాదితి భావః ఏకపరామర్శాదనుమితిద్వయోత్పత్తావదేరపిత్రవాదాసంభవాదాపాక్సేదితితథా వపూర్వప్రా

ప్రత్యక్షాపాదకమితి చేన్న యత్తాదృశసిద్ధిపరామర్శదశాయామివ స్వేతరైకతాపి న స్వమతావచ్ఛిన్నసంబంధం తత్రాప్యనుమిత్రైమొగ పక్షతాయా హేతుత్వస్య వక్తవ్యతయా పనాదితాన్
హుః యత్తు పక్షతాయా అనుమిత్యహేతుత్వే సిద్ధస్య స్వకపరామర్శః సత్త్వే భిన్నవిషయకప్రత్యక్షాదిజనకత్వాద్దశాయామనుమితేర్వారణాయ తత్తద్ధర్మఘటితానివృత్తేనా
మనుమితివిరోధిత్వకల్పనే గౌరవం స్యాదతః పక్షతానుమితిహేతురితి తత్తుచ్ఛం పక్షతాయాః కారణత్వే తత్తదనుమిత్యావిరహకాలీనవిశిష్టసిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధక
తాయామేవ తత్తదనుమిత్యావిరహవృత్తీనాం విశేషణవిశేష్యభావవ్యత్యాసేన గురుతరా విరోధిత్వకల్పనాయాం విపరీతగౌరవాత్ అత ఏవ పక్షతాయా అనుమిత్యహే
తుత్వే కథితపక్షే ఏవ భిన్నవిషయకప్రత్యక్షాదేరుత్పత్తయే తత్తద్ధర్మఘటితావిరహవిశిష్టానుమితిసామగ్రీత్వేనైవ తాదృశప్రత్యక్షాదిప్రతిబంధకత్వం కల్ప్యమితి తత్ర
తత్తద్ధర్మఘటితావిచ్ఛిన్నానాం తత్తజ్జనకత్వకల్పనే గౌరవం స్యాదిత్యపి ప్రత్యుక్తం భిన్నవిషయకప్రత్యక్షాదికం ప్రతి తాదృశప్రత్యక్షాదికం ప్రతి తాదృశప్రత్యక్షాదిసామగ్రీవరతత్తద్ధర్మఘటితాది
విశిష్టపరామర్శత్వేన విరోధిత్వమపేక్ష్య నిరుక్తపక్షతావిశిష్టపరామర్శత్వపర్యవసితేనానుమితిసామగ్రీత్వేన విరోధిత్వకల్పనాయామేవ విపరీతగౌరవాత్ తదపి సిద్ధైరను
మిత్యవిరోధిత్వపర్యవసితావచ్ఛిన్నావిశిష్టానుమితేః సాధ్యాభావాభావసన్నిధానాస్యావ భిన్నవిషయకానుమితిసామగ్రీత్వేన ప్రత్యక్షస్య విరోధిత్వాదితి పదపి తుచ్ఛం పర్యవసానావచ్ఛిన్నామాప్య
చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకానుమితౌ ఫలోపధాయకానుమితేరపి సాధ్యాభావవిశిష్టాపక్షతాకతి విరహాదితాన్యాం విస్తరః ॥ ॥ ॥ శ్రీశంకరం నమః పరదేవతాయై ॥ ॥ ॥ ౧౧౧

బాగఉపన్య

సమితెరానుభవికతయాన్యయష్ఠప్రవేశే గౌరవస్యప్రామాణికత్వేపసిద్ధిసత్వేపిత్రపృత్తుసామగ్ర్యాభావదశాయామనుమిత్యుత్పత్తేరనుభవసిద్ధతయాప్రత్యక్షసామ
గ్ర్యంతర్గతతత్తద్వ్యక్తివిషయకత్వస్యైవగుర్వపిప్రతిబంధకత్వంప్రామాణికమితివాచ్యంసాధ్యవత్తాయాపక్షజ్ఞానత్వేనసంశయసాధారణధర్మేణప్రతిబంధకత్వే(న)
౩౮ మతేనిశ్చయత్వస్యాధికత్వాపత్తిగౌరవాత్తదపేక్షయాప్రమాజ్ఞాననానాస్పందితసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వేనప్రతిబంధకతాయామేవవిపరీతలాఘవాత్ కించయత్ర
సిద్ధికాలేనేకసాధ్యవ్యాప్యవత్తాపరామర్శస్సహస్రేషువ్యాప్యవత్తాధ్యంశే భ్రమత్వేదిజ్ఞానదశాయాంనసాధ్యానుమితిస్తత్రతాదృశానుమితిప్రతివిశేషస్తత్తద్భ్రమత్వ
38 జ్ఞానత్వేనైవానంతప్రతిబంధకత్వేకల్పనేగౌరవాత్ పక్షధర్మికసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వేనైవానుగతరూపేణతత్తద్వ్యక్తివిషయకత్వేనానాంవిరోధిత్వంకల్పనేలాఘవాత్ భ్రమత్వ
జ్ఞాననానామనుగతరూపేణవిరోధిత్వాసంభవస్యబహుశోన్యత్రప్రతిపాదితత్వాత్ ఏవంచసత్యామనుమిత్యాంసిద్ధిసత్వేఅనుమిత్యుత్పాదస్యపరిశేషమాన్యాను
భవికత్వాదనుమిత్యాయాస్తత్రాతిరిక్తకత్వేమిథశ్చకత్వంపశ్చాతానుమితిహేతుః నచవస్తునాసిద్ధాన్తోపహరామర్శస్సహస్రమేవయత్రదండోదకఇత్యాదివిశేషణతావచ్ఛేద
కప్రకారకంరతాత్వ ధ్వంసేభ్రమత్వజ్ఞాననానాస్పందితవృత్తుంతత్రాతుల్యకాలంరతావిశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యక్షాదేవారణీయతత్తద్భ్రమత్వజ్ఞానత్వేనాంతాదృశవి
శిష్టప్రత్యక్షంప్రతిబంధకత్వకల్పనేగౌరవం అన్యన్మతేతుసిద్ధిదశాయామనుమిత్సాంశుగ్రసత్వేతస్యా ఏవభిన్నవిషయసామగ్ర్యాఃప్రతిబంధకత్వాన్నరతందండవానితి